

SIRPALEINEN LAPSI

Huostaanotettujen nuorten kertomuksia

Annukka Huuromonen
Pro gradu – tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Syksy 2009

Kiitos ohjaajalleni Anu-Riina Svenlinille, joka tutkimuksen tekemisen tiukasta aikataulusta huolimatta ehti ja jaksoi antaa arvokasta palautetta ja neuvoja työn eteenpäin viemiseksi, sekä motivoida kirjoittajaa hankalina hetkinä. Kiitos kuuluu myös kaikille läheisilleni, jotka tukivat ja piristivät kuluneena syksynä. Erityinen kiitos kuuluu kuitenkin tutkimukseen osallistuneille kolmelle nuorelle, ilman heitä ei tämän tutkimuksen tekeminen olisi ollut mahdollista. Kiitos heille siitä, että he päästivät meidät osallisiksi omaan elämäänsä.

Tutkimukseni haluan kuitenkin omistaa yhdelle nuorelle (M.H), keneen tutustuminen on antanut innostuksen lähteä tekemään tätä tutkimusta. Sinulla on aina erityinen paikka tämän sosiaalityöntekijän sydämessä.

TIIVISTELMÄ

SIRPALEINEN LAPSI

Huostaanotettujen nuorten kertomuksia

Annukka Huuromonen

Pro gradu-tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaajat: Anu-Riina Svenlin ja Aila-Leena Matthies

Syksy 2009

Sivumäärä: 86 sivua + liitteet 2 sivua

Tutkimuksen aiheena ovat sijaishuollon katkenneet sijoitukset. Tutkimus on kvalitatiivinen, ja tutkimusmetodina on käytetty narratiivista haastattelua. Tutkimukseen osallistui kolme 15–17-vuotiasta nuorta eri puolilta Suomea, ja he kertoivat haastatteluissa omat sisäiset tarinansa koskien heidän kokemuksiinsa katkenneista sijoituksista. Jokaisella tutkimukseen osallistuneella nuorella on takanaan vähintään kymmenen katkennutta sijoitusta, ja vähintään seitsemän eri sijoituspaikkaa. Nuorten huostaanotot ovat tapahtuneet heidän ollessa 1-7-vuotiaita.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu tarinallisen kiertokulun teoriasta. Haastatteluista saadun aineiston käsittelyssä olen käyttänyt narratiivista analyysia. Olen luonut sisäisen tarinan osia, joiden avulla olen järjestellyt aineistoa. Lähdin tarkastelemaan nuorten kertomuksia siitä tilanteesta, jolloin huostaanotto ja muutto pois kotoa ovat tapahtuneet, jonka jälkeen huomio keskittyy katkenneisiin sijoituksiin aina heidän nykyisiin sijaishuoltopaikkoihinsa asti, ja nuorten tuottamiin ajatuksiin niistä. Analyysi keskittyy siis nuorten tilanteissa tapahtuneisiin muutoksiin ja heidän kokemuksellisuuteensa siitä. Lisäksi olen tarkastellut nuorten suhdetta heidän sosiaalityöntekijöihinsä, sekä heidän ajatuksiaan siitä, miten katkenneet sijoitukset ovat vaikuttaneet heidän tulevaisuuteensa ja minäkuvaansa.

Tutkimustulokset osoittavat, että nuoria koskevat päätökset on tehty heitä kuulematta. Nuoret kokevat, että heillä ei ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa päätöksiin, jotka on tehty koskien heidän sijaishuoltopaikkojen muutoksia. Tämä on aiheuttanut nuorissa turhautuneisuutta, ja tuonut kokemuksen aikuisten ”heittopussina” olemisesta. Vasta nuorten ollessa 15–16-vuotiaita ovat he saaneet ensimmäiset kokemukset siitä, että heitä kuunnellaan, ja että heillä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä. Useat katkenneet sijoitukset ovat tuoneet mukanaan myös monia katkenneita ihmissuhteita ja nuorille tunteen irrallisuudesta, tunteen, että ei kuulu mihinkään, ei ole kotia.

Lastensuojelun tutkimuksessa on katkenneita sijoituksia tutkittu vain vähän lasten ja nuorten näkökulmasta. Tutkimuksen tekeminen on osoittanut, että katkenneita sijoituksia tulee tutkia lisää lasten ja nuorten kokemuksellisuuden kautta. Tämä tieto auttaa kehittämään lastensuojelussa tehtyä työtä.

Avainsanat: katkennut sijoitus, narratiivisuus, sisäinen tarina, lastensuojelu

ABSTRACT

SHATTERED CHILD

Stories of youngsters who are in custody

Annukka Huuonen

Master's Thesis of social work

University of Jyväskylä

Instructors: Anu-Riina Svenlin and Aila-Leena Matthies

Fall 2009

Number of pages: 86 pages + appendices two pages

The subject of my study is discontinued placements in foster care. The study is qualitative, and the method of the study is narrative interview. Three youngsters between ages 15 and 17 from different parts of Finland took part in the study. These youngsters told their personal stories during the interviews, and told their experiences of the discontinued placements. Every youngster who took part in the study has at least ten discontinued placements and has been at least in seven different places during foster care. The youngsters, who had been taken into custody, were one to seven years old at the time.

The theoretical context of the study is the theory of story circulation. The method used for analyzing the interview material was narrative analysis. I have organized the material according to the personal stories. I began examining the youngsters' stories from the moment they were taken into custody and moved away from home. From then on I concentrate on the discontinued placements up to the present placements and on the youngster's thoughts about it. Thus the analysis concentrates on the changes in the youngsters' situations and their experiences on them. In addition to this I have examined youngsters' relationship with their social workers and how they feel the discontinued placements have influenced their future and their self-image.

The results indicate that the decisions concerning the youngsters had been made without consulting them. The youngsters feel that they have not had any opportunity to influence the decisions concerning the changes of their placements. This has frustrated the youngsters and made them feel as adults' pushovers. For the first time at the age of 15 to 16 the youngsters felt that they were heard and had the opportunity to influence their own life. The many discontinued placements have resulted in shattered relationships and a feeling of not belonging to anywhere, a feeling of not having a home.

Only a few studies in child welfare of discontinued placements have been made from the viewpoint of children and youngsters. The study has demonstrated that discontinued placements should be studied more from the viewpoint of children and youngsters. This knowledge will help to develop the work that is made in child welfare.

Keywords: discontinued placement, narrative, personal story, child welfare

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7-9
2	AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA LASTENSUOJELUN SIJOITUKSIIN LIITTYEN.....	10
2.1	Puuttuva tieto.....	10-11
2.2	Aikaisempaa kirjallisuutta ja tutkimuksia huostaanotoista..	11
2.3	Aikaisempia tutkimuksia nuorten kokemuksista.....	12-13
2.4	Koulukodit.....	13-15
2.5	Perhehoito.....	15-16
2.6	Lapsen siirtyminen kodin ja sijaishuoltopaikan välillä.....	16-17
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	18
3.1	Tutkimuskysymykset.....	18
3.2	Tutkimuksen nuoret.....	19-20
4	TARINALLISUUS TUTKIMUKSEN TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ.....	21
4.1	Narratiivisuus.....	21-22
4.2	Sosiaalinen konstruktionismi.....	22-24
4.3	Kerrottu, sisäinen ja eletty narratiivi.....	24-25
4.4	Haavoittunut tarinan kertoja.....	25-27
4.5	Tarinallinen kiertokulku.....	27-28
4.6	Sisäisen tarinan käsite.....	28-29
4.7	Yhteenveto.....	29-30
5	TUTKIMUSMETODI.....	31
5.1	Narratiivinen haastattelu.....	31-33
5.2	Narratiivisen tutkimuksen luotettavuus.....	34
5.3	Eettistä pohdintaa.....	34-35
5.4	Sensitiivisen tutkimuksen eettisyys.....	36- 38
5.5	Lapsi-aikuinen.....	38-41
5.6	Tutkijan voimattomuus.....	41-42
5.7	Narratiivinen analyysi: sisäisen tarinan rakentaminen.....	42-43
6	ELÄMÄNI TARINA.....	44
6.1	Nuorten kertomat narratiivit.....	44-45

6.2	Aikajanat.....	45-46
6.3	Poliisit kävi hakemas meidät kotoo.....	47-49
6.4	Ja sit TAAS vaihdettiin paikkaa.....	49-53
6.5	Siirto lastenpsykiatriselle.....	53-56
6.6	Tärkeät henkilöt.....	56-60
6.7	Miten ne vois tietää musta oikeesti mitään.....	61-66
6.8	Kasvutarina.....	66-68
6.9	Millainen minusta tuli.....	68-70
6.10	Semmonen viha sitä kohtaan.....	70-71
7	YHTEENVETO.....	72
7.1	Sisäisen tarinan henkilöt.....	72-73
7.2	Etsivä narratiivi.....	74
7.3	Tarinallinen kiertokulku nuorten tarinoissa.....	74-76
7.4	Sukupuolen näkyminen sisäisissä tarinoissa.....	76-77
7.5	Johtopäätökset.....	77-79
7.6	Kymmenen teesiä lastensuojelutyön kehittämiseksi.....	79-80
8	LOPUKSI.....	81-82

LÄHDELUETTELO

LIITTEET

1 JOHDANTO

”Sieltä sitte siirrettiin mut takas sinne perhetukikeskukseen vähäks aikaa ja...Se oli hyvin vähän aikaa, se oli joku muutama viikko. Sitte mulle sanottiin, että sä lähet taas uuteen paikkaan. Se oli toisessa kaupungissa, se oli niinku lastenkoti. Ja sinne mut sitte vietiin, ja se oli just niinku avattu, ja mä olin ensimmäisiä oppilaita jotka sinne tuli ja...Ja ja...Sitte, sekin oli taas aika niinkun pelottava asia, koska taas vaihdetaan paikkaa. Ei ollu kiva, että taas kaikki kaverit jäi taakse, ja niinku uuteen elämään taas vaan että.”

Pro gradu – tutkielmani aihe ovat sijaishuollossa olevat nuoret, jotka ovat joutuneet vaihtamaan sijaishuoltopaikkaa useaan kertaan. On nuoria, jotka ennen täysi-ikäisyyttä joutuvat kokemaan valitettavan monta eri sijoituspaikkaa ja hoitolaitosta. Olen kiinnostunut heidän kokemuksistaan ja siitä, miten he kokevat oman historiansa lastensuojelun piirissä. Tutkielmani tavoitteena on kuulla nuorten tarinat aitoina antaen heille mahdollisuuden kertoa omat tarinansa sellaisina kuin he ne muistavat, ja toisaalta sellaisina kuin he ne haluavat kertoa. Tutkimuksen lähestymistapa on narratiivinen ja huomio on nuorten kokemuksissa omasta elämästään. Narratiivisuus on lähestymistapa, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. (Heikkinen 2007, 143). Tutkimuksesta saatava tieto nuorten kokemuksista on tärkeää, koska se auttaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ja muita huostaanotettujen lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä näkemään asioita nuorten näkökulmasta. Tämän näkökulman avaaminen lisää ymmärrystä näitä nuoria kohtaan, ja antaa huostaanotettujen lasten ja nuorten kanssa työskenteleville työkaluja toimia tulevaisuudessa toisin.

Olen työskennellyt useamman vuoden lastensuojelun parissa, niin lastensuojelun sosiaalityöntekijän sijaisena kuin perhekodin ohjaajana. Olen saanut olla mukana hyvin erilaisissa asiakastapauksissa eri lastensuojelutyön vaiheissa, asiakkaan ensitapaamisesta sijoitukseen, ja elämään sijoituksen aikana. Työssä olen nähnyt monia erittäin huonosti voivia nuoria, joita me aikuiset emme ole osanneet auttaa toivotulla tavalla. Hyvästä tarkoituksesta huolimatta eivät nuoret ole tulleet autetuiksi niin kuin on ajateltu.

Lastensuojelun asiakkaiden ongelmat ovat aina hyvin monisyisiä, eikä helppoja ratkaisuja ole. Ongelmat perheissä muotoutuvat pitkän ajan kuluessa eikä sosiaalityöntekijöillä ole taikakeinoja niiden poistamiseksi, vaan prosessit ovat pitkäkestoisia ja vaativat ponnisteluja kaikilta osapuolilta, niin itse nuorelta kuin hänen perheeltään, sosiaalityöntekijältä ja sijoituspaikan henkilökunnalta sekä muilta tahoilta jotka ovat mukana nuoren elämässä. Monesti nuoret ovat tuoneet ilmi tyytymättömyyttä siihen, miten aikuiset päättävät heidän elämästään kuulematta heitä. Tai vaikka heitä kuultaisiinkin, tuntuvat nuoret kokevan ettei heidän mielipiteillään ole todellista merkitystä. Helen Roberts (2008, 264) tuo esille, että valitettavan usein nuorten kertomukset ja toiveet muotoillaan sopimaan aikuisten ajatuksiin siitä, mikä on heille parasta. Nuoria tulisi aidosti kuunnella, jotta heidän ihmisarvonsa tulisi kunnioitetuksi.

Tutkimuksen rakenne on seuraavanlainen. Luvussa kaksi lähdän tarkastelemaan tutkimusaiheittani siitä tehtyjen aikaisempien tutkimusten kautta, joista esittelen muutaman. Luvussa kolme esittelen tarkemmin tutkimusongelmani ja tutkimuskysymykset, sekä tämän tutkimuksen tavoitteet.

Luvussa neljä esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen, joka on tarinallisen kiertokulun teoria. Tarinallinen kiertokulku muodostuu situaatiosta, draamasta, kertomuksesta, sosiaalisesta tarinavarannosta sekä sisäisestä tarinasta. Näistä viidestä esittelen tarkemmin vielä sisäisen tarinan, joka on näistä tärkein omaa tutkimustani ajatellen. Tutkimukseni nuoret tulevat kertomaan minulle heidän omat sisäiset tarinansa.

Luvussa viisi pureudun tutkimusmetodiin, joka on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimukseen liittyvät nuorten haastattelut tulen suorittamaan narratiivisina haastatteluina. Metodiosassa esittelen narratiivisen haastattelun erityispiirteitä, sekä sen ympärillä käytyä keskustelua sen luotettavuudesta. Tutkimukseni käsitellessä sensitiivistä aihetta, tulen pohtimaan tässä yhteydessä myös tutkimuksen tekoon liittyviä eettisiä kysymyksiä laajasti.

Luvussa kuusi on haastatteluista saadun aineiston analyysi. Analyysi keskittyy tarkastelemaan nuorten situaatioissa tapahtuneita muutoksia, ja niiden vaikutuksia heidän elämäänsä. Luvussa seitsemän tutkin teorian ja analyysin välistä suhdetta, ja esittelen haastatteluista saadun aineiston sekä kirjallisuuden perusteella luomani kymmenen kohdan

listan asioista, jotka lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja muiden huostaanotettujen lasten ja nuorten kanssa työskentelevien tulisi huomioida työssään. Luvussa kahdeksan on tutkimuksen loppusanat.

2 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA LASTENSUOJELUN SIJOITUKSIIN LIITTYEN

Tutkimukseni kuuluu lastensuojelun tutkimuksen kenttään. Tarkastelen seuraavassa lastensuojelun sijaishuollosta tehtyjä tutkimuksia ja muuta kirjallisuutta.

2.1 Puuttuva tieto

Tarja Pösö (2007, 79) nostaa artikkelissaan ”Lastensuojelun puuttuva tieto” keskusteluun tärkeitä ajatuksia koskien sitä, miten vähän Suomessa on tutkittu lastensuojelua ja erityisesti sijaishuoltoa. Suomessa on muihin Euroopan maihin nähden runsaasti lapsia ja nuoria lastensuojelun toimenpiteiden kohteena, jonka perusteella ensimmäinen ajatus on, että meillä on vahva lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteuttamiseen sitoutunut lastensuojelun järjestelmä. Tätä ei kuitenkaan voida varmasti tietää ilman tutkittua tietoa. Erityisesti niiden lasten osalta, jotka asuvat perhekodeissa, lastenkodeissa ja koulukodeissa takanaan monta eri sijoituspaikkaa, on tutkittua tietoa hyvin niukasti, ja omalla työlläni haluan lisätä tietoutta nimenomaan siitä. Lisätä tietoa nuorten omista kokemuksista koskien heidän asiakkuuttaan lastensuojelussa ja siitä, miten he itse kokevat katkenneiden sijoitusten syyt ja vaikutukset heidän elämäänsä. Tarja Pösö (2007, 80) esittää artikkelissaan tärkeän kysymyksen, johon ei vastausta heti löydy: mikä on sellainen julkinen lastensuojelu, joka ottaa tehtäväkseen lasten suojelun ja hyvinvoinnin turvaamisen laajasti, mutta ei tiedä, onnistuuko se tehtävässään tai mitä se toimiessaan tulee tehneeksi?

Yhteiskunnallisesti katsottuna nuorten huonovointisuus on lisääntynyt ja saanut hyvinkin julmia ilmenemismuotoja, eikä kukaan tunnu todella tietävän syytä tähän. Syitä on varmasti yhtä monia kuin on nuoriakin. Samaa vauhtia lisääntyvät nuorten huostaanotot ja sijoitukset lastensuojelulaitoksiin. Vuonna 2000 Suomessa oli huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna 7329 lasta, kun taas vuonna 2008 luku oli 10716. (Kuoppala & Säkkinen 2009, 4.) Nuorten äänen esiin saattaminen yhteiskunnalliseen keskusteluun antaa aikuisille ymmärrystä niistä syistä, miksi nuoret voivat pahoin ja mitä he toivoisivat aikuisten tekevän toisin. Omalla työlläni haluan nostaa keskusteluun tämän tärkeäksi kokemani aiheen.

Aiheen yhteiskunnalliseen keskusteluun tuomisen lisäksi tärkeä syy siihen, miksi työ tulee tehdä, on se, että nuorten tarinat tulisivat kerrotuksi sellaisena kuin he ne itse kokevat. Miten nuoret itse suhtautuvat omaan menneisyyteensä ja niihin toimijoihin, joita siihen on kuulunut. Minkälaisia tunteita asioiden käsittely nuorissa herättää ja mitkä ovat päällimmäisiä muistoja. Jokaisen lastensuojeluasiakkuuden kohdalla on kuitenkin kyse yhden lapsen / nuoren elämästä, joista jokaisen tarina on tärkeä. Nuorten saamat kokemukset lapsuudessa ja nuoruudessa ohjaavat pitkälti heidän elämäänsä tulevaisuudessa. Useat kokemukset hylkäämisestä ja tunteet arvottomuudesta, että kukaan ei pidä minusta eikä välitä, jättävät väistämättä jälkensä näihin nuoriin. Huostassa olevat nuoret elävät usein tulevaisuuden ja oman itseisarvon kehittymisen kannalta tärkeät ajat sijoitettuina. Sijoituspaikan henkilökunnan sekä sosiaalityöntekijän tulisi pystyä tukemaan nuorta ja olemaan turvallinen aikuinen vierellä nuoren hakiessa paikkaansa tässä yhteiskunnassa.

2.2 Aikaisempaa kirjallisuutta ja tutkimuksia huostaanotoista

Huostaanottoprosesseja itsessään on tutkittu melko runsaasti, mutta nimenomaan sen juridisiin ja käytäntöön liittyvien kysymysten kautta. Esimerkiksi Kati Saastamoinen (2008) on kirjassaan *Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan*, koonnut yhteen uuden lastensuojelulain mukanaan tuomia uudistuksia liittyen lapsen ja perheen oikeusturvaan lapsen ollessa sijoitettuna. Huostaanottokirjaan (2004) on koottu eri kirjoittajien artikkeleita koskien huostaanottoa ja siihen liittyviä toimintakäytäntöjä ja ongelmia, ja Stakesille tuotettu opas *Huostaanotto – lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanottoprosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi* (1999) sisältää ohjeita huostaanottopäätöksen valmisteluun. Kirjat käsittelevät sitä, miten huostaanotto ja sijoittaminen tulee toteuttaa, mutta ei niinkään sitä, miten lapset ja perheet sen ovat kokeneet, minkälaisia vaikutuksia huostaanotoilla ja sijoituksilla on ollut heidän elämiinsä. Huostaanottoihin liittyviä hallinto-oikeuden suullisia käsittelyjä on tutkinut Johanna Korpinen (2008) akateemisessa väitöskirjassaan, jossa hän tarkastelee sitä, minkälaista tietoa eri osapuolet tuottavat suullisissa käsittelyissä.

2.3 Aikaisempia tutkimuksia nuorten kokemuksista

Nuorten kokemuksia ja ajatuksia huostaanotosta ja sijaishuollossa kasvamisesta on tutkittu varsin vähän. Suomessa nuorten kokemuksia ovat tutkineet esimerkiksi Tarja Pösö, joka väitöskirjassaan tutki koulukotihoitoa (1993) ja kirjaansa (2004) varten haastatteli ja havainnoi koulukodeissa asuvia nuoria, ja Jaana Kivistö (2006), joka ammatillisessa lisensiaatin tutkimuksessaan haastatteli 18–22-vuotiaita nuoria heidän kokemuksistaan lastensuojeluun ja muuhun viranomaistyöhön liittyen, sekä Riitta Laakso (2009), joka on tuoreessa väitöskirjassaan tutkinut lastenkodeissa tehtävää työtä. Myös USA:ssa on sama tilanne, jossa huostaanotot ja sijoitukset ovat lisääntyneet nuorten ongelmien kasvaessa, mutta silti on vain hyvin vähän nuorten näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia liittyen sijaishuoltoon. Kuuntelemalla nuorten kokemuksia saataisiin tietoa, jonka avulla sijaishuoltoa voitaisiin kehittää tarpeita vastaavaksi. (Berrick et al. 2000, 119.)

Mielenkiintoista on myös se, että tutkittaessa katkenneita sijoituksia, on tutkittu nimenomaan koulukoteihin sijoitettuja nuoria. Nuorten sijoitushistoriaa ennen koulukotia ja koulukodissa asumista ovat tutkineet esimerkiksi Manu Kitinoja (2005) ja jo edellä mainittu Tarja Pösö (2004). Arvelen tämän johtuvan siitä, että koulukoti on monelle nuorelle se viimeinen sijoituspaikka, kun muiden paikkojen rajat eivät ole olleet riittäviä, ja on haluttu tutkia koko sijaishuollon kaarta. On tutkittu niitä syitä, miksi nuoret päätyvät koulukotiin. Pidän näitä tutkimuksia hyvin tärkeinä lastensuojelun kehittämistä ajatellen, ne antavat avaimia siihen, mitä tulisi tehdä toisin, jotta sijoituksilta koulukoteihin mahdollisesti välttyttäisiin osan nuorten kohdalla. Koen silti tärkeäksi saada lisää tietoa myös niistä nuorista, jotka useiden katkenneiden sijoitusten jälkeen asuvat vielä lastenkodeissa ja perhekodeissa.

Tuija Eronen (2007) on tehnyt tutkimuskatsauksen Suomessa 2000-luvulla tehdystä lastensuojelututkimuksesta. Eronen (2007, 5-7) havaitsi, että aiheesta käydään laajaa yhteiskunnallista keskustelua, ja erityisesti lapsilähtöisyyden määrittely ja sen toteutuminen on ollut kiinnostuksen kohteena. Käytössä oleva käsitteistö on kuitenkin puutteellista jolloin lastensuojelu mielletään herkästi vain lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden viranomaistoimiksi ja päätöksiksi. Yhtenä puutteena Eronen näkee siis lastensuojelun käsitteen teoreettisen pohdinnan ja keskustelun puuttumisen. Toinen tärkeä havainto on, että

ainut säännöllinen valtakunnallinen tieto lastensuojelun asiakkaina olevista lapsista on Stakesin (nykyinen terveyden ja hyvinvoinnin laitos) julkaisema tilasto, jossa eritellään kuntien ilmoitusten perusteella lastensuojelun avohuollon asiakkaiden ja huostaan otettujen lasten määrät. Toisena puutteena Eronen nostaakin esiin sen, että lastensuojelusta ei tuoteta järjestelmällistä ja erityisesti lastensuojelun ytimeen keskittyvää tietoa. Yhdyn Eronen mielipiteeseen siitä, että tilastot eivät itsessään anna tietoa siitä, miten lapset ja nuoret voivat, ja minkälaisina heidän asiakkuutensa lastensuojelussa näyttäytyvät. On myös erittäin tärkeää katsoa tilastojen taakse, ja saada tietoa siitä keitä nämä perheet ja lapset tilastolukujen takana ovat. Näin katsottuna oma tutkimukseni sijoittuu kenttään, jota ei ole paljon tutkittu, mutta joka nimenomaan on tärkeä tutkimusalue.

2.4 Koulukodit

Manu Kitinojan (2005) Stakesille tekemässä tutkimuksessa on tutkittu laajalla aineistolla valtion koulukoteihin sijoitettuja nuoria, heidän asiakkuuksiaan lastensuojelussa ja heidän kouluhistorioitaan. Vertailussa olivat vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukoteihin sijoitetut nuoret. Vuosien välillä suurin ero näkyi siinä, että vuonna 2000 sijoitetuilla nuorilla oli enemmän lapsen itseensä liittyviä ongelmia, kuten päihteidenkäyttöä ja ongelmia koulunkäynnissä. (Kitinoja 2005, 214, 269.) Tämä tulos tukee jokaisella meillä olevaa tietoa siitä, että nuoret voivat nyky-yhteiskunnassa jatkuvasti huonommin ja huonommin, ja syrjäytymisvaarassa olevia nuoria on yhä enemmän.

Manu Kitinoja (2005, 216,247,250) on analysoinut kirjassaan mielenkiintoisella tavalla sijoituksia, luomalla kolme lapsityyppiä tilastojen perusteella. Nämä kolme lapsityyppiä edustavat kukin ryhmiä, jotka ovat tulleet erilaisia reittejä pitkin koulukotiin. Lapsityypit ovat; erittäin pitkän tuloreitin lapset, pitkän tuloreitin lapset ja lyhyen tuloreitin lapset. Erittäin pitkän tuloreitin lapsiin kuuluvat on sijoitettu ensimmäisen kerran 10-vuotiaana tai sitä nuorempana, pitkän tuloreitin lapsilla on takanaan ainakin yksi sijoitus ennen koulukotia, ja lyhyen tuloreitin lapsilla ensimmäinen sijoituspaikka on koulukoti. Kitinoja on luonut jokaiselle lapsityypille esimerkkitarinan mahdollisesta koulukotiin johtaneesta kujanasta. Tutkimuksessa on nostettu esiin niitä ongelmia, joita nuorilla on ollut edellisissä sijaishuoltopaikoissaan, jotka ovat johtaneet katkenneisiin sijoituksiin. Tällaisia ongelmia ovat olleet karkailu sijaishuoltopaikasta, sitoutumattomuus sijaishuoltopaikkaan,

sijaishuoltopaikan riittämättömyys, työntekijöiden turvallisuuden vaarantuminen ja muut ongelmat sijaishuoltopaikassa. Suurin ongelma on ollut karkailu sijaishuoltopaikasta, vuonna 2000 valtion koulukoteihin sijoitetuista nuorista yli puolella oli ollut karkailua edellisessä sijaishuoltopaikassaan.

Oman työni kautta saamiin kokemuksiini perustuen pidän tätä hyvin totuudenmukaisena tuloksena. Viimeisten vuosien aikana on nuorten karkailu jatkuvasti lisääntynyt. Karkailu on herättänyt paljon keskustelua sijaishuoltopaikkojen mahdollisuuksista pitää tällaisia karkailevia nuoria, ja osan kohdalla onkin päädytty ratkaisuun siirrosta toiseen laitokseen, esimerkiksi juuri koulukotiin, jossa on paremmat mahdollisuudet asettaa nuorelle hänen tarvitsemansa tiukat rajat. Ongelmana koen sen, että siirto laitoksesta toiseen ei poista syytä esimerkiksi juuri nuoren karkailuun. Lastenkodeissa ja muissa sijaishuoltopaikoissa tulisi olla enemmän resursseja hoitaa nuorta ja olla mahdollisuuksia saada nuorille enemmän esimerkiksi psykiatrian palveluja. Sijaishuoltopaikoissa elävät nuoret ovat usein moniongelmaisia, ja heidän oikeutensa saada moniammatillista apua ja hoitoa, tulisi toteutua. Lisäämällä lukkoja ja kaltereita nuoren ympärille, voidaan estää karkaileminen, mutta syyt karkailemiseen jäävät valitettavan usein hoitamatta.

Kitinoja (2005, 265) nostaa esiin tärkeän, mutta vielä ilman vastausta jääneen kysymyksen koskien katkenneita sijoituksia: miksi muutaman vuoden ikäisenä huostaan otettu lapsi päätyy useiden katkenneiden sijoitusten kautta koulukotiin? Huostaanotto on kuitenkin tehty lapsesta itsestään riippumattomista syistä, joten mikä aiheuttaa sen, että hän joutuu kokemaan useita eri sijoituspaikkoja ja lopulta päätyy koulukotiin. Tämän kysymyksen esiin nostaminen vahvistaa sitä, miksi oman tutkimukseni tekeminen näyttäytyy hyvin tärkeänä ja osuu lastensuojelututkimuksessa kohtaan, josta ei ole paljoa tutkittua tietoa.

Tarja Pösö (2004) on Stakesille tekemässään tutkimuksessa ottanut erilaisen tavan tutkia koulukotiin sijoitettuja nuoria kuin Kitinoja. Pösön tutkimus on lähempänä nuoria ja siinä on kuultu nuoria itseään. Pösön tutkimus on etnografinen, jossa aineistoa on kerätty systemaattisilla haastatteluilla, nuorten ottamalla valokuvilla ja sijoitusasiakirjoista. Tutkimuksen aikana Pösö asui jaksoja koulukodeissa. Nuorilla oli hyvin erilaisia kokemuksia koulukodeista, toiset kokivat joutuneensa sinne vastoin tahtoaan, kun taas osa nuorista piti paikkaa ihan hyvänä, ainakin verrattuna edelliseen sijoituspaikkaan. Toiset kokivat koulukodin yhtenä paikkana muiden joukossa, kun taas toisille se tarjosi kaivattuja

rajoja ja turvallisia aikuisia. Yhtä kaikki, kirjasta välittyy nuorten kokemus järjestelmästä, jossa nuoria siirretään toistuvasti uusiin sijaishuoltopaikkoihin. Pösön haastateltavat, joilla oli taustallaan useampia katkenneita sijoituksia, kuvasivat oloaan koulukodissa esimerkiksi seuraavasti: ” Et ei tää koulukoti periaatteessa mulle, ei tää oo läheskään niin paha paikka mis mä oon joskus ollu”, ja ” olen tottunut vaihtamaan paikkoja. Kato, kato, laitos vaihtuu jälleen vaihteeks”. (Pösö 2004, 5, 56–60.) Nämä lainaukset kuvastavat mielestäni sitä, miten nämä kaksi nuorta ovat jo tottuneet siihen, että heidän sijaishuoltopaikkansa vaihtuu. Erityisesti toisen lainauksen nuoren sanoista kuvastuu kyllästyminen, ikään kuin hän ei olisi edes ehtinyt purkaa laukkujaan kun taas paikka vaihtuu.

Tällainen turvattomuus ja epäluottamus aikuisiin luovat helposti nuorelle tunteen arvottomuudesta ja siitä, ettei kukaan välitä. Surullinen tutkimustulos oli, että osa nuorista ei kyennyt näkemään itsellään positiivista tulevaisuutta, vaan he kokivat kaiken olevan jo menetetty, he eivät kokeneet, että heistä olisi mihinkään, ja näkivät seuraavana paikkana koulukodin jälkeen vankilan. (Pösö 2004, 111). Tämä nosti mieleeni kysymyksen, että missä vaiheessa katkenneita sijoituksia nuori menettää omanarvontuntonsa ja uskonsa hyvään elämään?

2.5 Perhehoito

Toinen tutkittu ryhmä puhuttaessa katkenneista sijoituksista on sijaisperhesijoitukset. Tarja Janhunen (2007) on Perhehoitoliitolle tekemässään tutkimuksessa listannut syitä siihen, miksi sijoitukset katkeavat. Tutkimus koskee vuosina 2004 ja 2005 Helsingin kaupungin perhehoitoon sijoittamia lapsia. Löytyneet syyt on luokiteltu neljään luokkaan seuraavasti; sijaisvanhempaan liittyvät syyt, lapseen liittyvät syyt, syntymävanhempiin liittyvät syyt ja yhteistyöongelmat. Useimmissa tapauksissa sijoitus oli katkennut sijaisvanhempiin liittyviin syihin johtuen, joista yleisin oli sijaisvanhemman väsymys ja toiseksi sijaisperheen muuttunut tilanne. Kolmanneksi yleisin syy oli lapseen liittyvä syy, tällöin kyseessä oli lapsen vaikea oireilu. Tutkimuksessa tosin todettiin, että sijoitusten purkautumisen syyt eivät ole toisiaan poissulkevia vaan ne kulkevat rinnakkain, kuten lapsen vaikea oireilu ja sijaisvanhemman väsymys. Onko lapsi oireillut vaikeasti ja sijaisvanhempi väsynyt siitä johtuen, vai onko sijaisvanhempi väsynyt ja lapsi alkanut oireilemaan sen takia? Yksiselitteisiä vastauksia on vaikea löytää. (Janhunen 2007, 43–45.) Joka tapauksessa

aloitteen sijoituksen katkaisemiselle teki useimmiten sijaisvanhempi, mikä on mielestäni yllättävä tulos.

Tutkimuksessa käsiteltiin myös sitä, minkälaisia lapsia katkenneet sijoitukset useimmiten koskevat. Useiden kohdalla on ensimmäinen sijoitus kodin ulkopuolelle tehty jo pienenä, ja 77 %:lla oli jo enemmän kuin kolme katkennutta sijoitusta takana, keskiarvo katkenneiden sijoitusten määrälle oli 5,6. Lapsilla esiintyi useita traumoja, ja heidän taustaltaan löytyi päihteitä, mielenterveysongelmia, väkivaltaa, hoidon laiminlyöntiä, menetyksiä ja hylkäämisen kokemuksia. Sijaisperhettä edeltäneiden katkenneiden sijoitusten määrä on luvattoman korkea, kun ottaa huomioon, että suurin osa lapsista tuli perhehoitoon alle kouluikäisinä. Katkenneen sijaisperhesijoituksen kokeneet lapset oli sijoitettu perhehoitoon jonkin verran myöhemmin, keskimäärin 6,5 vuoden ikäisinä, verrattuna kaikkiin perhehoidon sijoituksiin. (Janhunen 2007, 23–25.) Näille lapsille ei ole missään elämän vaiheessa ehtinyt muodostua turvallista ja pysyvää suhdetta aikuiseen, vaan kaikki suhteet ovat katkenneet syystä tai toisesta. Tämä on surullista, sillä juuri nämä lapset tarvitsisivat pysyvyyttä ja tunteen siitä, että joku oikeasti välittää, ilman pelkoa siitä, että joutuu taas pian uuteen ja vieraaseen paikkaan.

2.6 Lapsen siirtyminen kodin ja sijaishuoltoapaikan välillä

Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa (Andersson 2008, 87–88) on havaittu, että lapsen sijoittaminen edestakaisin kodin ja jonkin sijaishuoltoapaikan välillä horjuttaa lapsen elämää vielä enemmän, kuin muutot sijaishuoltoapaikkojen välillä. Kun lapsi otetaan huostaan, on tavoitteena aina, että lapsi voisi jossain vaiheessa palata kotiin. Mikä sitten aiheuttaa sen, että elämä kotona ei sujukaan kun lapsi sinne sijaishuoltoapaikasta palaa? Tutkimus katsoi kahden suurimman syyn olevan, että kotiuttaminen on tehty liian aikaisin ja, että lapsen ja perheen elämää ei ole tuettu tarpeeksi kotiin päin lapsen sinne palattua. Lapset ovat itse tuoneet esille sen, miten heidät jätettiin kotiuttamisen jälkeen yksin kotiin vanhempien kanssa, jotka eivät olleetkaan työstäneet omia ongelmiaan lapsen ollessa sijoitettuna. Sijoituksen aikana ja lapsen kotiuttamisen jälkeen tulisi aina hoitaa myös muuta perhettä ja vanhempien ongelmia, jotta lapsen mahdollinen kotiuttaminen voisi onnistua. Muutto pois kotoa sijaishuoltoapaikkaan on aina valtava muutos lapsen elämässä, joka horjuttaa lapsen perusturvallisuutta ja tunnetta pysyvyydestä. Jokainen uusi muutto pois kotoa horjuttaa

entisestään lapsen kokemusta turvasta ja uskoa siihen, että jokin hänen elämässään olisi pysyvää, ja sellaista minkä kestävyyteen hän voi luottaa.

Suomessa kuntien tarjoama tuki vanhemmille huostaanottolanteessa ja sen jälkeen on riittämätöntä. Huostaanotettujen lasten vanhemmille ei juuri ole tarjolla erityispalveluja, kuten keskusteluryhmiä tai kriisiapua. Tutkimusten (Kujala 2006, 7) mukaan noin puolet vanhemmista oli jäänyt ilman tukea tai apua, joko siksi, etteivät ole sitä itse halunneet tai pyynnöistä huolimatta sitä saaneet. Vanhemmat toivoivat viranomaisilta kuuntelijaa, lohduttajaa ja konkreettisia tekoja.

Huolimatta syistä, jotka ovat johtaneet lapsen huostaanottoon ja sijoittamiseen kodin ulkopuolelle, tulisi vanhempia tukea ja ohjata saamaan tarvitsemaansa apua ja tukea, oli tarvittava tuki sitten esimerkiksi päihdehuollon puolella tai vanhemmuuden tukemisessa. Tyypillinen lastensuojeluasiakkuuden ja lapsen sijoituksen syy on vanhemman päihdeongelma, se on yhtenä huostaanoton syynä noin 70 %:ssa tapauksista. (Mikkonen 2008, Sinko & Virokannaksen 2009, 105 mukaan). Ajatellaan esimerkiksi nuorta joka oireilee rajattomuudella, hän karkaa kotoa ja käyttää päihteitä. Vaikka sijaishuollon avulla nuorelle saataisiin asetettua rajat ja katkaistua päihdekierre, ei kotiuttamisen onnistuminen ole todennäköistä, mikäli vanhemmille ei ole annettu keinoja samojen rajojen asettamiseen jatkossa ja kuntoutumiseen omasta päihdeongelmasta. Kodin, sijaishuoltoapaikan ja sosiaalityöntekijän yhteistyö on monta kertaa avain onnistumiseen.

Lastensuojelussa asiakkaana on perheen lapsi, ja sosiaalityöntekijä keskittyykin usein hoitamaan lähinnä lapsen asioita. Lapsen ollessa huostassa ja sijoitettuna, keskitytään lastensuojelun toimesta pitämään huoli siitä, että lapsi saa tarvitsemansa hoidon sijaishuoltoapaikassa. Myös kotiuttamisen jälkeen olisi tärkeää tukea niin lasta kuin vanhempia, ja kartoittaa yhdessä tarve avohuollon tukitoimenpiteille tai muille tukikeinoille. Huostaanotto ja sijoitus eivät saa olla vain irrallinen kappale lapsen elämässä, vaan työtä on tehtävä mahdollisuuksien mukaan ennen ja jälkeen. Vanhemman tukeminen on lapsen etu. (Kujala 2006, 8).

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

3.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella nuorten näkökulmasta katkenneita sijoituksia, miten nuoret kokevat katkenneiden sijoitusten vaikuttaneen heidän elämäänsä ja minäkuvaansa.

Tutkimuksellisesti on arvokasta saada tietoon juuri se, mitä tapahtumia nuoret elämästään haluavat kertoa, ja minkälaisena toimijana he sisäisessä tarinassaan näkevät itsensä, perheensä, sosiaalityöntekijät ja muut toimijat? Tutkimusongelmaksi rajautuu sellaisten nuorten äänen esiin saaminen, joilla on ollut pitkä asiakkuus lastensuojelussa ja keiden historiaan kuuluu monia eri sijoituspaikkoja ja kenties hoitojaksoja. Koen tärkeänä kuulla nimenomaisesti sellaisia nuoria, joiden tarinoilla on merkitystä keskustelun herättäjinä. Tutkimukseni tarkoituksena ei ole saada yleistettävää tietoa, vaan keskittyä nimenomaan muutama tarinaan, siihen mitä nämä nuoret haluavat kertoa elämästään. Tutkimusote on narratiivinen, kerronnallinen. Tutkimusongelmaani ajatellen pidän narratiivista tutkimusotetta parhaana, sillä strukturoitujen kysymysten kautta olisi vaikea saada todellista kuvaa nuorten kokemuksista. Narratiivinen lähestymistapa tutkimusongelmaan antaa haastateltaville nuorille vapauden kertoa haluamansa asiat elämästään, ja toisaalta vapauden olla kertomatta asioita joista eivät halua tai kenties ole valmiita puhumaan.

Lähestyn tutkimusongelmaa seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Minkälaisia sisäisiä tarinoita nuoret kertovat omasta elämästään?
2. Mitä tilanteita ja keitä toimijoita haastateltavat nuoret elämästään haluavat nostaa esille?
3. Miten nuoret käsittelevät sitä, että ovat vaihtaneet sijaishuoltopaikkaa useaan kertaan?
4. Miten nuoret näkevät oman tulevaisuutensa?

3.2 Tutkimuksen nuoret

Tutkimukseeni osallistuneilla nuorilla on takanaan vähintään seitsemän eri sijaishuoltopaikkaa. Manu Kitinojan (2005, 187–188) koulukotitutkimuksessa noin joka kolmannelle sijoitetulle nuorelle koulukoti oli ensimmäinen sijoituspaikka, eli he tulivat sinne suoraan kotoa tai esimerkiksi psykiatriselta osastohoitojaksolta vuonna 2000. Suurimmalla osalla oli siis takanaan katkenneita sijoituksia. Suurella osalla sijoituspaikkoja ennen koulukotia oli ollut 1-3, vajaalla kymmenyksellä oli sijoituspaikkoja ollut yli neljä. Oman tutkimukseni nuoret tulevat sijoittumaan tähän pieneen marginaaliin, joilla on ollut enemmän kuin neljä sijoitusta.

Tutkimukseeni valikoitui kolme 15–17-vuotiasta huostaanotettua nuorta eri puolilta Suomea. Nuorten tämän hetkiset elämäntilanteet poikkeavat toisistaan, mutta yhdistävä tekijä on, että heillä kaikilla on takanaan useita eri sijaishuoltopaikkoja. Lähtiessäni miettimään sopivia nuoria tutkimusta varten, nousi mieleeni heti kaksi nuorta oman työhistoriani varrelta. Työskennellessäni näiden nuorten kanssa, kosketti heidän sirpaleinen taustansa minua jo silloin. Kolmannen nuoren minulle löysi erään kaupungin lastensuojelun johtaja.

Ensimmäinen askel nuoriin liittyen oli yhteydenottaminen heidät sijoittaneiden kuntien lastensuojelupalveluihin tutkimuslupien saamiseksi. Otin yhteyttä suoraan lastensuojelun tai sosiaalityön johtajiin, nimitykset vaihtelivat kaupungeittain, ja sovin heidän kanssaan miten menettelen jatkossa. Seuraavaksi nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä arvioi, voiko nuori osallistua tutkimukseen ilman, että siitä aiheutuu hänelle haittaa. Jokaisen nuoren kohdalla tilanteen katsottiin olevan sellainen, että sain luvan edetä. Tämän jälkeen sain sosiaalityöntekijältä nuoren vanhemman/ vanhempien yhteystiedot. Kahden nuoren kohdalla olin vanhempiin yhteydessä henkilökohtaisesti puhelimitse, ja yhden nuoren kohdalla tämän yhteydenoton hoiti kyseisen kaupungin lastensuojelun johtaja. Suullisen suostumuksen jälkeen lähetin vanhemmille vielä kirjeen (liite 1), jossa kerroin lyhyesti tutkimuksesta, sekä suostumuslomakkeen (liite 2), jonka allekirjoittamalla vanhemmat vahvistivat suostumuksensa siihen, että saan haastatella heidän lastaan, mikäli nuori itse siihen on halukas. Saatuaani vanhemmilta/vanhemmalta luvan, otin yhteyttä nuoriin. Kahteen nuoreen otin yhteyttä puhelimitse, ja yhtä kävin henkilökohtaisesti tapaamassa hänen nykyisessä

sijaishuoltoaikansa. Kerroin nuorille lyhyesti tutkimuksesta ja kysyin heidän halukkuuttaan lähteä siihen mukaan. Kaikille nuorille kerroin, että asialle on jo lupa heidät sijoittaneen kunnan sosiaaliviranomaisilta sekä heidän vanhemmiltaan. Annoin nuorille myös mahdollisuuden jäädä miettimään halukkuuttaan osallistua, mutta yksikään ei kokenut tätä tarpeelliseksi, vaan he olivat heti valmiita antamaan suostumuksensa haastatteluun. Niin nuorille, vanhemmille, kuin sosiaaliviranomaisille painotin tutkimuksen luottamuksellisuutta.

Vastaanotto tutkimukselle oli kaikilla tahoilla positiivisen kiinnostunut. Kaikkien kolmen kunnan lastensuojelupalveluissa suhtauduttiin asiaani hyvin kannustavasti, ja yhteistyö sujui moitteettomasti huolimatta kaikkien kiireisistä aikatauluista. Nuorten vanhemmat suhtautuivat asiaan myös hyvin, eikä yksikään heistä nähnyt lapsensa tutkimukseen osallistumiselle estettä, mikäli nuori vain itse on halukas osallistumaan. Erityisesti puhelu yhden vanhemman kanssa on jäänyt mieleeni. Kyseessä oli yhden nuoren isä, joka lähti avoimesti kertomaan omia ajatuksiaan siitä, miten katkenneet sijoitukset ovat vaikuttaneet hänen lapsensa elämään. Kävimme kyseisen isän kanssa hyvän keskustelun tutkimuksen tärkeydestä, ja tämä puhelu vahvisti tietoisuuttani siitä, että aihe on tärkeä.

4 TARINALLISUUS TUTKIMUKSEN TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ

Tarkastelen seuraavaksi tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia. Tutkimus on luonteeltaan narratiivinen ja työn teoreettinen viitekehys muodostuu tarinallisen kiertokulun teoriasta. Esittelen ensin narratiivisuuden eri muotoja, ja sen jälkeen itse tarinallisen kiertokulun teorian, ja siihen sisältyvän sisäisen tarinan, ja pohdin niiden sisältöä omaan tutkimukseeni liittyen.

4.1 Narratiivisuus

Sosiaalitieteissä ihmisten kertomukset elämästään, omaelämäkerrat, ovat jo pitkään olleet laadullisen tutkimuksen keskeistä materiaalia. Kertomukset ovat ilmentäneet kulttuurista todellisuutta, sitä minkälaisessa todellisuudessa ihmiset ovat eläneet. (Hänninen 1999, 18.) Narratiivisuus itsessään nousi suomalaisen tieteen tutkimuskäytäntöihin 1990-luvun tienoilla, jolloin huomattiin, että tietämisen prosessi perustuu paljolti kertomusten kuulemiseen ja niiden tuottamiseen. (Heikkinen 2007, 143–144.) Kansainvälisellä tasolla on puhuttu ”narratiivisesta buumista”, ”narratiivisesta käännteestä” ja jopa ”narratiivisesta räjähdyksestä”. (Hänninen 2007, 161.)

Narratiivisuudella viitataan lähestymistapaan, joka tutkimuksissa kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Narratiivisuuden käsite tulee latinasta, jossa substantiivi *narratio* tarkoittaa kertomusta ja verbi *narrare* kertomista. Käsitteelle narratiivisuus ei ole vakiintunutta suomenkielistä nimitystä, mutta tarinallisuutta ja kertomuksellisuutta käytetään usein sen synonyymeina. (Heikkinen 2007, 142.) Ontologisesti narratiivi määritellään seuraavasti; narratiivisuus on sosiaalisen elämän ehto ja sosiaalinen elämä on luonteeltaan narratiivista, sen avulla ymmärrämme ja tunnemme sosiaalisen maailmamme ja sen avulla rakennamme sosiaaliset identiteettimme (Saastamoinen 1999, 4.)

Artikkelissaan Hannu Heikkinen (2007) tuo esiin neljä erilaista tapaa käyttää narratiivisuuden käsitettä. Narratiivisuudella voidaan ensinnäkin viitata itse

tiedonprosessiin, eli tietämisen tapaan ja tiedon luonteeseen. Toiseksi sitä on mahdollista käyttää kuvattaessa tutkimusaineiston luonnetta. Kolmas tapa käyttää narratiivisuuden käsitettä on viittaaminen aineiston analyysitapoihin (narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi), ja neljäntenä on käsitteen liittäminen narratiivien käytännölliseen merkitykseen. (Heikkinen 2007, 144.) Omassa tutkimuksessani on nähtävillä kaikki nämä narratiivisuuden käsitteen käyttämisen tavat. Ensinnäkin, tutkimuksessani viitataan narratiivisuuden tiedonprosessiin, jolloin se liittyy konstruktiviseen tiedonkäsitykseen, jossa korostuu näkemys, että ihmiset rakentavat identiteettinsä kertomusten välityksellä. Ihmisen käsitys maailmasta ja omasta itsestään on kertomus, joka rakentuu ja muuttuu muotoaan koko ajan. Konstruktivismissa ei uskota ajatukseen siitä, että on mahdollista löytää yksi objektiivinen totuus, vaan on monia ihmismielessä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuvia todellisuuksia. (Heikkinen 2007, 144–145.) Toiseksi, tutkimusaineistoni on luonteeltaan narratiivinen, sillä aineisto kerätään narratiivisten haastattelujen avulla. Kolmanneksi, analysoin tutkimukseni aineiston narratiivien analyysin avulla. Neljänneksi, tutkimukseni käytännön merkitys tulee esille sen perusteella, mitä nuoret omissa narratiiveissaan tuovat esille. Nuoret voivat narratiiveissaan tuoda esiin paljon asioita, jotka auttavat kehittämään lastensuojelun sosiaalityön tekemistä.

Vilma Hänninen (2007, 161) vertaa narratiivista tutkimusta suureen buffet-pöytään, johon kaikki osallistujat tuovat omat metodinsa ja näkökulmansa muiden kanssa jaettavaksi. Ideoita, konsepteja ja metodeja lainataan vastavuoroisesti hyvässä hengessä. Toisinaan kuitenkin tällaista yltäkylläisyyttä on vaikea sulattaa, ja jotkut osallistujista kokevat, etteivät he oikeasti tunnekaan muita.

4.2 Sosiaalinen konstruktionismi

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan ihmisten elämästä voidaan konstruoida useita eri versioita, ei ole vain yhtä absoluuttista totuutta, vaan erilaisia selitystapoja ja kertomuksia. (Hacking 2009, 19–20.) Kokemus, joka jokaisella ihmisellä on, joka muodostetaan maailmasta, on vain yksi versio totuudesta. Ihmisten ”totuuksiin” maailmasta vaikuttavat erilaiset kategorisoinnit, joista toiset ovat dominoivampia mitä toiset. Tällaisia kategorisointeja ovat esimerkiksi mies - nainen, kantaväestö - maahanmuuttajat ja homoseksuaali - heteroseksuaali. (Johansson 2007, 26.) Konstruktionistisen ajattelun

peruslähtökohta on, että ihminen rakentaa tietonsa aikaisemman tietonsa ja kokemustensa varaan. Ihmisen näkemys asioista saattaa muuttua muotoaan kun ihminen saa uusia kokemuksia ja keskustelee muiden ihmisten kanssa. Tietoa voidaan siis katsoa kertomusten kudelmassa, joka saa jatkuvasti uutta materiaalia jatkuvasti muuttuvasta ja kasvavasta kulttuurisesta tarinavarannosta. (Heikkinen 2007, 145.) Tieto on sosiaalisesti paikannettua, *socially situated*, eikä se ole koskaan neutraalia, vaan se on aina osa sosiaalista, poliittista ja kulttuurista kontekstia. Merkityksiä ja määritelmiä tiedolle luodaan jatkuvasti uusia, joista osa vakiinnutetaan sosiaalisissa prosesseissa. (Johansson 2007, 26.)

Ian Hackingin (2009, 19–20) mukaan sosiaalisen konstruktionismin taustalla on aina ajatus ihmisten tietoisuuden lisäämisestä. Tämä voidaan tehdä kahdella eri tavalla. Ensinnäkin niin, että kaikki, tai ainakin suurin osa, eletystä kokemuksestamme katsotaan sosiaalisesti rakentuneeksi. Tai niin, että esitetään rajallisia väitteitä jonkin sosiaalisesta rakentumisesta. Väitteitä voi olla useampia, ja ne voivat olla toisistaan riippumattomia. Tämän ajattelutavan kannattajat voivat katsoa joitain asioita konstruktionistisesti, kun taas toisia asioita he voivat pitää puhtaina totuuksina ja faktoina.

Vivien Burr (1995, 3-5) on koonnut yhteen neljä kohtaa, jotka yhdistävät sosiaalisia konstruktionisteja. Ensinnäkin, *konstruktionistit suhtautuvat kriittisesti itsestään selvänä pidettyyn tietoon*. Konstruktionistien mielestä havaintomme eivät vain kerro maailmasta, vaan maailmamme on sosiaalisesti luotu. Tämän perusteella selviöltä näyttävät asiat voisivat olla toisin. Toiseksi, *konstruktionistien mielestä käsityksemme ovat historiamme ja kulttuurimme tuotteita*, ja siksi suhteellisia. Emme siis voi pitää omia käsityksiämme ilman muuta parempina mitä toisten kulttuurien käsitykset ovat. Kolmanneksi, *konstruktionistien mielestä tieto syntyy sosiaalisissa prosesseissa*. Tämän mukaan totuus on se, mikä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sellaiseksi tunnustetaan, eikä se, mikä oletetusti parhaiten vastaa ulkoista todellisuutta. Ja neljänneksi, *konstruktionistien mielestä tieto ja sosiaalinen toiminta kuuluvat yhteen*. Tämän mukaan sillä, mikä kulloinkin hyväksytään totuudeksi, on monenlaisia seurauksia ihmisten toiminnalle. Burr muistuttaa, että myös tutkija on aina vastuullinen tuottamansa tiedon seurauksista.

Peilattaessa sosiaalista konstruktionismia narratiivisuuteen, voidaan sen nähdä ilmenevän juuri siinä, miten ihmisten kertomat narratiivit saattavat muuttua muotoaan ajan kuluessa ja heidän saamansa tiedon lisääntyessä. Esimerkiksi omaan tutkimukseeni osallistuvien

nuorten kertomat narratiivit saattavat olla nyt hyvinkin erilaisia kuin jos he kertoisivat ne uudestaan kymmenen vuoden päästä, koska he ovat silloin saaneet etäisyyttä asioihin ja mahdollisesti enemmän tietoa lapsuuteensa liittyen. Konstruktionismin näkökulmasta molemmat narratiivit ovat yhtä paikkansapitäviä, eikä kukaan voi näille narratiivien kertojille sanoa, että se heidän kertomanaan tulisi kerrottua väärin, tai että joku muu osaisi kertoa sen paremmin.

4.3 Kerrottu, sisäinen ja eletty narratiivi

Tässä kappaleessa esittelen narratiivisuuden kolme eri muotoa, jotka ovat; kerrottu, sisäinen ja eletty narratiivi. Näiden kolmen narratiivisuuden muodon voidaan nähdä ilmenevän niin tieteessä, kuin ihan ihmisten jokapäiväisessä elämässä. Tunnetuin ja ilmeisin näistä on kerrottu narratiivi, jota pidetään empiirisenä ilmiönä, verbaalisena ihmisen kokemuksista muodostuvana ketjuna. Narratiivisessa tutkimuksessa tarinat ovat usein ihmisten elämäkerrallisia tarinoita eletystä elämästä. (Hänninen 2007, 162.)

Käsite sisäinen narratiivi taas viittaa ihmisen kokemuksiin, siihen minkälaisen tarinan ihminen kertoo itselleen omasta elämästään. Sisäinen narratiivi on erityisesti narratiivisen psykologian mielenkiinnon kohteena. Ajatus siitä, että ihmisen kokemukset ovat suurelta osin järjestetty narratiivisen muodon läpi, on laajalti hyväksytty narratiivisten tutkijoiden keskuudessa. (emt.)

Eletyn narratiivin käsite perustuu ajatukseen, että ihmiselämässä on itsessään synnynnäinen narratiivinen ominaisuus. Ihmisen toiminta tulisi ymmärtää esitettyinä narratiiveina. Ihmiselämä muodostuu yhteen liittyneistä narratiivisista jaksoista, joilla on alku, keskiväli ja loppu. Kerrottu narratiivi ilmentää sisäistä ja elettyä narratiivia (emt.162, 164.)

Omaan tutkimukseeni näistä kolmesta narratiivisuuden muodosta sopii parhaiten käsite sisäisestä narratiivista. Ymmärrän tutkimukseeni osallistuvien nuorten tarinat tarinoiksi, joita he kertovat niin itselleen kuin muille omasta elämästään. Tutkimuksellisesti sisäinen narratiivi on erityisen mielenkiintoinen, sillä kuuntelemalla nuoria saadaan käsitys siitä minkälaisena he itse näkevät ja muistavat menneisyytensä. Tärkeää on se, että mitkä

ajanjaksot ja tapahtumat ovat olleet sellaisia, jotka nuoret haluavat sisäiseen narratiiviinsa säilöä.

4.4 Haavoittunut tarinan kertoja

Narratiivisessa tutkimuksessa pääroolissa on tarinan kertoja, joka kertoo narratiiveja. Oman tutkimukseni käsitellessä sensitiivistä, ja tutkimukseen osallistuville nuorille hyvin henkilökohtaista ja paikoin mahdollisesti hyvin kipeääkin aihetta, käyn seuraavassa läpi narratiivisuuden muotoja, joita ”haavoittunut” tarinan kertoja saattaa kertoa. Arthur Frank (1997) on muodostanut kirjassaan *The Wounded Storyteller* kolme erilaista narratiivisuuden muotoa; korvaava narratiivi (restitution narrative), kaaos narratiivi (chaos narrative) ja etsivä narratiivi (quest narrative). Frank on haastatellut vakavista sairauksista kärsiviä ihmisiä, ja tutkinut heidän kertomiaan narratiiveja elämästään. Korvaavat narratiivit ovat kertomuksia, joissa kertoja uskoo parempaan tulevaisuuteen, kertoja uskoo parantuvansa ja tulevansa jälleen terveeksi. Varsinkin ihmiset, joilla on juuri vasta todettu jokin vakava sairaus kertovat useammin korvaavia narratiiveja kuin ihmiset, joiden sairaus on kroonistunut. Korvaavia narratiiveja kertovat ihmiset puhuvat myös eräänlaisesta sankaruudesta, joka peilautuu erityisesti heitä hoitaviin henkilöihin. Kertoja tekee oman työnsä olemalla potilas ja valmistautumalla elämään sairauden jälkeen. (Frank 1995, 77, 92–93.)

Kaaos narratiivi edustaa vastakohtaa korvaavalle narratiiville. Kaaos narratiivin kertoja ei usko elämänsä ja itsensä parantuvan. Kerrotut tarinat ovat järjestykseltään kaaoksessa, joka kuvaa tarinan kertojan kokemusta elämästä. Kaaos narratiivien kuunteleminen on vaikeaa, koska ne eivät ole johdonmukaisia eivätkä tarinat etene loogisessa järjestyksessä. Kaaos narratiivit ovat myös pelottavia. Kaaos narratiivin kertoja romuttaa yhteiskunnassa olevan ajatuksen parannuskeinoista, kehityksestä ja ammatillisuudesta paljastaessaan haavoittuvaisuutensa, hyödyttömyytensä ja voimattomuutensa. Kun korvaava narratiivi luo toiveita uusista mahdollisuuksista ja paremmasta huomisesta, saa kaaos narratiivi meidät miettimään sitä, miten helposti kuka tahansa voi yhtäkkiä olla tuhoon tuomittu (Frank 1995, 97–98.) Ihmiset haluavat yleensäkin kuulla tarinoita, jotka päättyvät hyvin, joten kaaos narratiivien kuuleminen saattaa aiheuttaa kuulijassaan ahdistuneisuutta ja pahaa oloa. Suojellakseen itseään, saattavat ihmiset sulkea korvansa kaaos narratiivien kuuntelemiselta.

Etsivän narratiivin kertoja kohtaa vaikeuden sellaisena kuin se on annettu, hän on hyväksynyt sairautensa. Etsivän narratiivin kertoja katsoo sairauttaan matkana, josta hän uskoo saavansa jotain hyvää irti elämäänsä. Kolmesta narratiivista vain etsivässä narratiivissa on kertojalla aidosti oma tarina kerrottavana. Korvaavassa narratiivissa kertojaa tärkeämmiksi nousevat parannuskeinot ja hoitajat, ja kaaos narratiivissa kertojan ääni hukkuu kaaoksen keskelle. Suurin osa julkaistusta sairausajan narratiiveista ovatkin juuri etsiviä narratiiveja. Etsivillä narratiiveilla voi olla suuri merkitys niiden lukijalle. Toisen ihmisen kokemuksista lukeminen ja niihin samaistuminen voivat saada ihmisen muuttamaan täysin oman elämänsä suuntaa. (Frank 1995, 115–116.) Toisen ihmisen selviytymistarinan lukeminen voi saada esimerkiksi sairaan tai riskiryhmään kuuluvan ihmisen muuttamaan elämäntapojaan terveellisemmiksi, kuten lopettamaan tupakoinnin tai muiden päihteiden käytön. Toisen ihmisen selviäminen samasta vaikeudesta luo uskoa siihen, että sairauden tai muun ongelman selättäminen on mahdollista.

Frank on luonut kolme narratiiviaan tutkimalla sairaiden ihmisten kokemuksia. Mielestäni tätä luokittelua voidaan käyttää myös laajemmin kuvaamaan erilaisia narratiiveja. Näen näissä narratiivisuuden muodoissa paljon yhtäläisyyksiä siihen, minkälaisia tarinoita huostaan otetut nuoret voivat elämästään kertoa. Toiset ovat hyväksyneet lapsuutensa tapahtumat ja huostaanoton, ja yrittävät luoda tulevaisuudestaan mahdollisimman hyvää ja pyrkivät kohti omia tavoitteitaan, kuten koulutuksen tai työpaikan saamista. Toiset nuoret eivät taas näe elämässään mitään hyvää ja tavoittelemisen arvoista. Tämä käy ilmi myös Tarja Pösön tutkimuksesta, jossa eräs 14-vuotias tyttö pohti elämänsä suuntaa seuraavasti: ”toivoin, että tästä tulisi hyvä elämä, mutta tästä taitaa tulla paha elämä”. (Pösö 2004, 68). Tämä tyttö ei koe, että elämässä olisi mitään tavoittelemisen arvoista ja kertoo elämästään kaaos narratiivin.

Korvaavaa, kaaos ja etsivää narratiivia kerrotaan usein vuorotellen riippuen kertojan elämäntilanteesta. Esimerkiksi sairas ihminen kertoo sairauden eri vaiheissa erilaisia narratiiveja. Frank vertaa eri narratiivien vaihtumista kaleidoskooppiin, jossa yhtenä hetkenä värit näyttävät yhdessä yhdessä muodossa, mutta liikuttamalla kaleidoskooppia saadaan värit näyttämään aivan toisenlaisessa muodossa. (Frank 1995, 76.) Tämä vertaus kaleidoskooppiin kuvaa mielestäni hyvin sitä haurautta, jollaista sairaan tai muita vaikeuksia kokeneen ihmisen elämä saattaa olla. Yksi muutos voi järkyttää tai sekoittaa ihmisen elämän täysin, kuten käy kaleidoskoopin väreille.

Käytän tätä narratiivien luokittelua analysoidessani nuorten haastatteluista saatua aineistoa.

4.5 Tarinallinen kiertokulku

Tarinallinen kiertokulku muodostuu situaatiosta, draamasta, kertomuksesta, sosiaalisesta tarinavarannosta, sekä sisäisestä tarinasta. Tarina on ajallinen kokonaisuus, jolla alku, keskikohta ja loppu. (Hänninen 1999, 20). Lähtökohtana on situaatio, joka kuvaa niiden seikkojen kokonaisuutta joihin ihminen on suhteessa. Situaatio käsittää esimerkiksi asumiseen, työhön, perhesuhteisiin ja terveyteen liittyviä tekijöitä, mutta samalla myös ideaalisia normeja kuten sääntöjä ja lakeja. Situaatio on monesti ihmisen vaikutusmahdollisuuksien ulottumattomissa, vaikka osittain se määräytyykin ihmisen toiminnan perusteella. (Valkonen 2007, 42.) Sosiaalinen tarinavaranto taas sisältää kaikki ne tarinat, joita ihmiset kohtaavat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tai esimerkiksi tiedotusvälineiden kautta. Sosiaalinen tarinavaranto muotoutuu jatkuvasti uudelleen kun siihen tuotetaan koko ajan uusia tarinoita. Osa tarinoista jopa unohtuu ajan saatossa. (Hänninen 1999, 21.)

Sisäinen tarina itsessään on prosessi, jossa yksilö tulkitsee elämänsä tapahtumia sekä situaationsa tarjoamia mahdollisuuksia ja rajoja sosiaalisesta tarinavarannosta omaksumiensa tarinallisten mallien avulla. Sisäinen tarina on prosessi, jossa muodostuu uusia merkityksiä, ja jossa osatarinat kietoutuvat toisiinsa. Yksilön sisäiset tarinat voivat olla toisiinsa nähden esimerkiksi ajallisissa, rinnakkaisissa tai jopa ristiriitaisissa suhteissa. Sisäinen tarina ohjaa ihmisen toimintaa elävän elämän draamassa. Draama itsessään on toiminnallinen prosessi, jossa ihminen pyrkii toteuttamaan sisäisessä tarinassa muodostamia asioita. Draamassa tarinan kertoja on vain yksi toimija muiden joukossa, ja tapahtumia ohjaavat kaikkien toimijoiden teot. Kertomukset taas ovat tarinoita joita ihminen kertoo itsestään muille. (Hänninen 1999, 20–22.) Tarinallisen kiertokulun teoria sopii oman tutkimukseni teoreettiseksi viitekehyykseksi, koska haastateltavat nuoret tulevat kertomaan minulle omat sisäiset tarinansa. Nuoret tulevat käymään läpi oman elämänsä tapahtumia lapsuudesta tähän päivään asti, ja tulkitsemaan niiden merkityksiä heidän elämäänsä.

Tarinallisen kiertokulun teoriassa nämä erilaiset tarinallisuuden muodot asettuvat suhteessa toinen toisiinsa, sekä siihen todellisuuteen missä ihminen kulloinkin elää. (Valkonen 2007, 42.) Situaatioissa tapahtuvat muutokset (kuten vakava sairastuminen tai vanhemman kuolema) rikkovat itsestään selvänä pidetyt tulkintamallit ja aikaisemmat elämänprojektit, ja haastavat ihmisen näin uusien tarinallisten orientaatioiden muotoiluun. Puhuttaessa tarinallisen kiertokulun teoriasta, ovat tällaiset elämänmuutostilanteet otollisia kohteita. (Valkonen 2007, 44.) Tutkimukseeni osallistuvien nuorten elämässä on ollut useita tällaisia situaatioissa tapahtuvia muutoksia. Huostaanotto ja jokainen katkennut sijoitus ovat aiheuttaneet sen, että nuori on joutunut aina muotoilemaan itselleen uuden tarinallisen orientaation, ja sovittamaan nämä muutokset siihen.

4.6 Sisäisen tarinan käsite

Sisäisessä tarinassa ihminen tulkitsee omaa elämäänsä. Eleyssä tarinassa me olemme vain yksi tarinan kirjoittaja monien joukossa. Se mitä todellisessa elämässä tapahtuu, tai on tapahtunut, ei riipu vain yksin meistä, vaan siihen vaikuttavat myös toisten ihmisten teot ja pyrkimyksetkin. Tutkimukseeni osallistuvien nuorten kohdalla tällaisia toimijoita ovat olleet esimerkiksi heidän sosiaalityöntekijänsä, sijaishuoltopaikkojen henkilöstö ja psykiatristen osastojen lääkärit ja hoitajat, sekä omat vanhemmat.

Jukka Valkonen (2007, 42, 190–191) esittelee kolme erilaista sisäisen tarinan muotoa, jotka ovat elämänhistoriallinen, situationaalinen ja moraalinen. Elämänhistoriallisessa sisäisessä tarinassa ihminen keskittyy menneisyyteen, ja pyrkii ymmärtämään nykyisyyttä saattamalla tietoisuuteensa torjutut asiat, niin sanotun itseltä salatun sisäisen tarinan. Situationaalisen sisäisen tarinan painopiste on nykyisyydessä, vaikka historialle annetaankin merkitystä muodostettaessa käsitystä itsestä. Tavoitteena on, että elämässä selviytyisi jotenkin eteenpäin ja löytäisi kadotetut voimavarat uudestaan. Moraalisessa sisäisessä tarinassa ihminen on aktiivinen toimija, ja sen painopiste on tulevaisuudessa. Tässä koetun ja ideaalisen minän välillä oleva ristiriita aiheuttaa yksilölle itsetunnon ongelmia, ja hän koettaa löytää tulevaisuudelle paremman, omaan moraaliin sopivamman tien. Omaan tutkimukseeni näistä istuu parhaiten situationaalinen sisäinen tarina, koska tavoitteena on saada nuoret pohtimaan katkenneiden sijoitusten merkitystä heidän nykyiseen ajatukseen

omasta itsestään, ja siihen miten he kokevat menneisyytensä muokanneen heidän elämäänsä ja tulevaisuuttaan.

Sisäinen tarina on jatkuva prosessi, joka pitää sisällään suuren määrän osatarinoita, ja sen voidaan nähdä palvelevan monia eri tarkoituksia. Sisäinen tarina voi tehdä menneisyyden ymmärrettäväksi, se voi tarjota vision tulevaisuudesta tai esimerkiksi määritellä ihmisen identiteettiä ja arvoja. Sisäinen tarina voi auttaa ymmärtämään tiettyjä tapahtumia menneisyydessä. (Valkonen 2007, 43.) Parhaimmillaan oman sisäisen tarinan kertominen voi antaa nuorelle vastauksia oman menneisyyden aiheuttamiin kysymyksiin. Syiden etsiminen palvelee ihmisten pyrkimystä saada asiat tiedollisesti hallintaan, ja saada usko siihen, että asioilla on syynsä ja seurauksensa. Nuori itse päättää, minkä eri selitysvaihtoehdoista hän valitsee osaksi omaa sisäistä tarinaansa. (Hänninen 1999, 145.) Ihmiselle on luontaista etsiä syitä tapahtuneille asioille. Menneisyyden jäsentäminen ja ymmärtäminen auttaa pääsemään elämässä eteenpäin, elääkseen ihmisen on voitava katsoa tulevaisuuteen.

Kirjassa *Elämäni tarina* (Bardy & Barkman & Janhunen 2000, 5) kuvataan tarinan kertomisen merkitystä seuraavasti. ”Kertomalla tarinansa ihminen voi tutkia omaa elämäänsä. Hän jakaa kokemuksiaan ja saa niille vahvistusta. Toisen ihmisen tarina tarjoaa mahdollisuuden samaistua ja näin tarina jää elämään kuuntelijan oman elämän resurssiksi, yhteiseksi voimavaraksi. Vertaistarinat tarjoavat tärkeän väylän ihmismielen ja elämän kulun tuntemiseen”. Tutkimukseni tekeminen synnyttää tällaisia vertaistarinoina muiden samankaltaisten lapsuuden kokeneille lapsille ja nuorille. Tutkimuksen lukeminen antaa heille kokemuksen siitä, että he eivät ole yksin, vaan on myös muita samanlaisia kokemuksia ja ajatuksia omaavia nuoria.

4.7 Yhteenveto

Työni teoreettisena viitekehyksenä on tarinallisen kiertokulun teoria, jonka viidestä eri muodosta ovat sisäisen tarinan ja tilanteen käsitteet tärkeimmät omalle tutkimukselleni. Lisäksi narratiivisuuden eri muodot ovat tärkeitä analysoidessani nuorten tuottamia narratiiveja. Tutkimukseeni osallistuvat nuoret kertovat minulle heidän omat sisäiset tarinansa, joissa he tulkitsevat omaa elämäänsä ja siinä mukana olleita eri toimijoita.

Kaikilla tutkimukseen osallistuvilla nuorilla on takanaan useita katkenneita sijoituksia, eli heidän sijaishuoltopaikkansa ovat vaihtuneet useasti. Tutkimukseni käsitellessä nimenomaan katkenneita sijoituksia ja niiden vaikutuksia nuorten elämiin, ovat juuri tällaiset murroskohdat, eli situaatioissa tapahtuvat muutokset erityisen mielenkiinnon kohteena nuorten tarinoissa.

Vilma Hänninen (1999, 55) muistuttaa, että yksittäinen kertomus ei voi koskaan esittää kokonaan yksilön sisäistä tarinaa, vaan vain katkelmia siitä. Sosiaalisessa kerrontatilanteessa, kuten haastattelutilanteessa, sisäinen tarina saakin kertomuksen muodon. Selvyiden vuoksi tulen kuitenkin tutkimusteni nuorten kohdalla puhumaan heidän sisäisistä tarinoistaan, vaikka selvää on, että haastatteluissa tulee esiin vain murto-osa näiden nuorten elämiin kuuluneista tapahtumista.

5 TUTKIMUSMETODI

Tutkimusmetodi on kvalitatiivinen eli laadullinen. Pidän kvalitatiivista tutkimusotetta hyvänä tutkimukseni kannalta, koska tavoitteena on saada esiin nuorten omia ajatuksia ja pohdintaa liittyen katkenneisiin sijoituksiin. Nuorten kokemusmaailman esiin tuominen olisi ollut mahdotonta puhtaasti kvantitatiivisten menetelmien avulla. Koen, että kvantitatiivisen tutkimuksen tekeminen ei olisi antanut lisäarvoa tutkittavasta aiheesta.

5.1 Narratiivinen haastattelu

Narratiivisessa tutkimuksessa aineiston keruu voidaan jakaa suullisten ja kirjallisten narratiivien keruuseen. Kirjoitettujen narratiivien keruussa käytetään usein erilaisia elämänkerta-aineistoja, kuten päiväkirjoja ja kirjeitä. Tällaisilla aineistolla saadaan tietoa siitä miten ihminen muodostaa ontologisen narratiivinsa, ja miten hänen kertomansa historiallinen kehys näyttäytyy hänen kertomassaan tarinassa. Historiallisella kehyksellä viitataan tässä kohtaa niin sanottuihin julkisiin narratiiveihin, eli yleisesti tiedossa oleviin tarinoihin menneestä. Kirjallisten narratiivien lisäksi toinen lähestymistapa on siis suulliset narratiivit, joita kerätään haastattelutilanteessa. (Saastamoinen 1999, 6.) Oman tutkimukseni aineiston tulen keräämään suullisten narratiivien avulla haastatteleamalla huostaan otettuja nuoria. Päädyin käyttämään haastattelua tutkimusmenetelmänä, koska koen, että sen avulla saan parhaiten esiin nuorten tämän hetkisen kokemuksen heidän lapsuudestaan ja katkenneista sijoituksista.

Narratiivinen haastattelu on pitkälti elämänkerrallinen haastattelu, joka aloitetaan haastattelijan tekemällä yhdellä narratiivisella kysymyksellä, jolla pyritään siihen, että haastateltava tuottaisi itsenäisesti aiheeseen liittyvän kertomuksen. Aloituskysymyksen tulee olla riittävän avoin, ettei se rajoita liikaa haastateltavaa. Narratiivisen aloituskysymyksen tulee olla ajassa etenevä, kuten: ” kerrotko miten kaikki alkoi, miksi sinut alun perin sijoitettiin kodin ulkopuolelle? ”. Haastattelijan on tärkeää pysyä passiivisena kuuntelijana haastateltavan kertoessa aloituskysymyksen synnyttämää päätarinaa. Haastattelijan passiivisuus edesauttaa haastateltavan pyrkimystä tuottaa ymmärrettävä kertomus, jossa

käyvät ilmi kaikki tapahtumien kulkuun vaikuttaneet syyt. Tämän jälkeen haastattelijan on mahdollista esittää tarkentavia lisäkysymyksiä. (Saastamoinen 1999, 6.)

Haastattelut voidaan niiden rakenteen ja muodollisuuden perusteella jakaa kolmeen ryhmään; täysin strukturoitu, puoli-strukturoitu ja strukturoimaton haastattelu. Narratiivinen haastattelu lukeutuu jälkimmäiseen ryhmään, eli strukturoimattomaan haastatteluun, jossa haastattelijalla on yleinen käsitys asioista joista haastattelulla halutaan saada tietoa, mutta haastattelijalla antaa keskustelun virrata vapaasti tällä alueella ja antaa haastateltavan suhteellisen vapaasti kertoa ajatuksistaan. (Robson 1993, 230.)

Narratiivinen haastattelu tutkimusmenetelmänä asettaa tutkijalle omat haasteensa. Haastattelun tapahtuessa kasvokkain, on haastattelijan mahdollista seurata haastateltavan ilmeitä ja eleitä, ja tehdä näistä tulkintoja. Haastateltavan sanat ja eleet voivat kertoa aivan vastakkaista tarinaa, ja haastattelijalta vaaditaan suurta ammattitaitoa, että pystyy tulkitsemaan haastateltavaa oikein. (Robson 1993, 229.) Tutkijana koin haasteellisena haastattelujen jälkeen sen, miten tutkimusta kirjoittaessa saan välitettyä lukijoille niitä tunnetiloja, joita haastateltava haastattelun aikana viestitti sanattomalla viestinnällä ilmeiden ja ruumiinkielen kautta. Koska tutkimukseen osallistuvat nuoret kertoivat minulle omasta elämästään ja siihen liittyvistä kipeistäkin asioista, oli tärkeää, että heidän tarinansa tulivat kerrotuiksi niin, että tutkimuksen lukijat voivat samaistua lukemaansa ja ymmärtää millaisia vaikutuksia sijaishuoltoapaikkojen vaihtumisella on ollut nuorten elämään.

Sigrun Gudmundsdottir (2007, 221–222) tuo esille, että myös haastattelun suorittavan tutkijan on osattava kertoa tarina käyttäessään haastattelustaan saamaa materiaalia. Ei riitä, että tutkija on hyvä kenttätöyssä ja asioiden tulkitsemisessa, vaan hänen on oltava myös hyvä tarinan kertoja. Kaikki haastatteluissa puhuttu asia ei ole tärkeää dataa tutkimusta ajatellen. Kun haastateltavalle esitetään kysymys, alkavat muistot virrata hänen tietoisuuteensa. Haastateltavan on tehtävä valinta siitä mitä kertoo, koska on silkka mahdollisuus, että hän voisi kertoa kaiken kokemansa tutkijalle. Haastateltavan on kerrottava omasta todellisuudestaan merkityksellisin sanoin sellaiselle ihmiselle, jolla ei ole samanlaisia kokemuksia. Näin ollen haastateltavan on välillä vaikea löytää sanoja, ja hän saattaa aloittaa monta kertaa alusta ja toistaa itseään. Haastateltavan olisi pystyttävä muokkaamaan kertomus hänen omasta todellisuudesta sellaiseksi, että muut voisivat sen ymmärtää edes lähestulkoon samoin. Tämä asettaa tutkijalle haasteen, että hän pystyy

luomaan tutkimuksen lukijan mielessä mielikuvan, joka vastaa edes jotenkin haastateltavan todellisuutta. Omaa tutkimusta tehdessäni koin haasteellisena juuri sen, että sain luotua haastatteluista saadusta aineistosta sellaisen kokonaisuuden, josta välittyy lukijalle se todellisuus ja tunnetilat, joita tutkimukseni kolme nuorta ovat elämänsä aikana kokeneet ja tunteneet. Nuorten tarinoiden kertominen niin, että sain säilytettyä heidän äänensä, ja sain tuotua esiin heidän kokemuksensa ilman, että he ovat tunnistettavissa, oli haastavaa.

Narratiivinen haastattelu voi omata terapeuttisia piirteitä, kun haastateltava kertoo elämästään ja historiastaan asioita, joista hän ei välttämättä ole aikaisemmin koskaan puhunut ulkopuolisille henkilöille. Niin tutkijalle itselleen kuin haastateltavalle on tärkeää olla selvänä se asia, että kyseessä on haastattelu, ei terapiaistunto. Tutkija voi haastattelutilanteessa silti myötäelää haastateltavan mukana kuuntelemalla, lohduttamalla, halaamalla, antamalla tukea ja rohkaisemalla tätä. (Johansson 2007, 272–273.) Haastatellessani nuoria tutkimustani varten, tuli jokaisen haastattelun aikana esiin asioita, jotka olivat nuorille selvästi tunteita herättäviä. Näissä tilanteissa ilmaisin nuorille myötätuntoani ilmeiden ja sanojen avulla.

Seuraavassa esittelen Collin Robsonin (1993) listaamat neljä ohjetta haastattelijaa varten. Ensinnäkin haastattelijan on kuunneltava enemmän kuin puhuttava, koska haastattelussa on kyse haastateltavan ajatuksista ja mielipiteistä, ei haastattelijan. Toiseksi haastattelijan on asetettava selkeitä kysymyksiä, sillä muuten hän ei saa hakemaansa tietoa. Kolmanneksi haastattelijaa ei saa antaa vihjeitä, jotka ohjaavat haastateltavaa vastaamaan tietyllä tavalla. Ja neljänneksi, haastattelijan on nautittava tilanteesta ja oltava kiinnostunut haastateltavasta. (Robson 1993, 232.) Haastattelut olivat nuorille aluksi hieman hämmentävä tilanne, joten minun oli tutkijana tärkeä esittää asiat selkeästi ja johdonmukaisesti, jotta nuoret ymmärsivät miksi heitä haastattelen ja mistä asioista toivoin heidän minulle kertovan. Minun oli saatava nuoret ymmärtämään tutkimuksen tärkeys. Helen Roberts (2008, 265, Alderson 1995 mukaan) toteaa, että haastateltavien olisi koettava olevansa osa tutkimusta, eikä vain tutkimuksen kohteita. Nuorten oli myös tärkeä tietää, että toivoin heidän nimenomaan rehellisesti kertovan omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan katkenneista sijoituksistaan ilman pelkoa siitä, että heidän kertomansa asiat tulisivat suoraan esimerkiksi heidän nykyisen sijoituspaikkansa henkilökunnan tai heidän omien vanhempiensa tietoon. Ratkaisevaa haastattelujen onnistumisen kannalta oli myös se, että nuoret kokivat minun olevan aidosti kiinnostunut heidän kertomistaan tarinoista.

5.2 Narratiivisen tutkimuksen luotettavuus

Hannu Heikkinen (2007, 127 Brunerin 1986 mukaan) pohtii artikkelissaan narratiivisen tutkimuksen totuutta. Hän esittää, että narratiivisen tutkimuksen tarkoitus on vakuuttaa lukijansa. Vakuuttamisella tarkoitetaan lukijan vakuuttamista todentunnusta. Tarina (narratiivi) antaa lukijalle mahdollisuuden ymmärtää maailmaa vähitellen kehkeytyvänä ja juonellisena tarinana, jossa on parhaimmillaan vahva todentuntu. Todentuntu ei narratiivisuudessa perustu perusteluihin tai väitelauseisiin, vaan siihen, että lukija eläytyy tarinaan ja kokee sen todellisuuden simulaationa, eli todellisuuden jäljittelyä. Tarinan on tarkoitus puhutella lukijaa. (Heikkinen 2007, 127.)

Perinteisestä näkökulmasta katsottuna narratiivisen haastattelun ongelmana onkin ollut juuri narratiivin suhde todellisuuteen. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta tämä ei kuitenkaan näyttäydy ongelmana, koska sen mukaan todellisuus ja kielellinen esitys eivät ole käsitteellisesti erotettavissa. Narratiivin todellisuutta tai valheellisuutta tulisikin tarkastella suhteessa siihen kontekstiin jossa se on tuotettu. Jokaisella totuudella ja valheella on kertojalle jokin merkitys suhteessa hänen todellisuuteensa. Narratiivisen haastattelun tavoitteena ei ole etsiä yhtä totuutta, vaan saada aikaan mahdollisimman rikas ja monimuotoinen kuva tutkittavasta ilmiöstä. (Saastamoinen 1999, 7.) Myös narratiivisten haastattelujen standardisoimattomuus asettaa epäilyjä tutkimuksen luotettavuudesta, ja näitä ennakoasenteita on vaikea karsia pois. (Robson 1993, 229.)

5.3 Eettistä pohdintaa

Tarkastelen seuraavaksi tutkimuksen tekemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä eri näkökulmista. Jokainen tutkimus on erilainen ja kohtaa omat eettiset haasteensa. Helen Roberts (2008, 264) tuokin esille, että mitkään eettiset ohjeet eivät voi antaa varmoja vastauksia, ne voivat vain johtaa meidät kysymään ja miettimään oikeita kysymyksiä tutkimuksen etiikkaan liittyen.

Collin Robson (1993, 33–34) esittelee kirjassaan 13 kohtaa sisältävän listan eettisistä periaatteista, jotka tutkijan tulee ottaa huomioon tutkimusta tehdessään. Käyn seuraavassa niitä tiivistetysti läpi pohtien niiden merkitystä omaan narratiivisen tutkimukseeni.

1. Noudata protokollaa, pidä huoli, että kaikki tarvittavat tahot ovat tietoisia tutkimuksen tekemisestä, ja että tarvittavat luvat tutkimuksen tekemiselle ovat kunnossa. Muista myös raportoida tutkimuksen etenemisestä eri tahoille.

Ennen kuin lähdin haastattelemaan nuoria, oli minulla oltava suostumus asiaan nuorten sosiaalityöntekijöiltä, vanhemmilta ja tietysti itse nuorilta. Ensin otin yhteyttä sijoittaneiden kuntien sosiaalityön johtajiin tutkimuslupia varten, sekä nuorten asioista vastaaviin sosiaalityöntekijöihin, jotka arvioivat nuorten tilanteen olevan sellaisen, että he voivat tutkimukseen halutessaan osallistua. Tämän jälkeen lähestyin nuorten vanhempia saadakseni luvan haastatella heidän lastaan, ja nuorten vanhemmilta pyysin suostumukset myös kirjallisena. Vasta tämän jälkeen otin yhteyttä itse nuoriin. Tutkimukseni käsitellessä arkaluontoista aihetta, olen pitänyt koko ajan tiiviisti yhteyttä tutkimukseni ohjaajaan yliopistossa.

2. Osallista tutkimukseen osallistuvat tahot ja neuvottele asianomaisten kanssa.

Olen käynyt keskusteluja tutkimukseeni liittyen niin nuorten sosiaalityöntekijöiden, vanhempien ja itse nuorten kanssa. Kaikille tahoille olen kertonut tarkasti sen, miten tutkimus suoritetaan, mitkä ovat sen tavoitteet, ja miten tulen saamaani aineistoa käyttämään. Tämä on lisännyt tutkimukseni tekemisen avoimuutta, ja tätä kautta luotettavuutta.

3. Tutkimuksen periaatteiden tulee olla sitovia ja asianosaisten tiedossa. Tutkimukseen osallistuvien on oltava tietoisia näistä periaatteista ja voitava luottaa siihen, että ne säilyvät läpi tutkimuksen.

Tutkimukseni tärkeimmät eettiset periaatteet ovat salassapitovelvollisuuden säilyttäminen, luottamuksellisuus sekä nuorten kunnioittaminen. Tutkimukseeni osallistuvien nuorten on voitava luottaa siihen, että he eivät ole tunnistettavissa lopullisesta työstä haastatteluissa kertomiensa asioiden perusteella. Heidän on voitava luottaa myös siihen, että heidän haastattelussa kertomansa asiat eivät kulkeudu sijaishuolto paikan henkilöstön tai heidän sosiaalityöntekijöidensä tietoon.

5.4 Sensitiivisen tutkimuksen eettisyys

Oman tutkimukseni käsitellessä hyvin arkaa ja tutkimukseen osallistuville henkilökohtaista aihetta, tuli tutkimuksen aikana ottaa huomioon monia eettisiä kysymyksiä. Tehtäessä sensitiivistä tutkimusta voidaan aihetta lähestyä kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan puhua sensitiivisistä tutkimusaiheista, joissa tutkimuksen kohteena ovat yksityiset, salaiset, yhteiskunnan normien vastaiset, ihmisille syyllisyyttä ja häpeää aiheuttavat asiat. Toisaalta sensitiivisessä tutkimuksessa on kyse aiheista, jotka ovat tabuoituja (kulttuurisesti vaiettu ja torjuttuja). Tällaiset tabuoidut aiheet voivat synnyttää kohtaajassaan vihamielisyyttä ja hyökkäävyyttä, mutta myös toisaalta piinaavaa hiljaisuutta. Sensitiivisten tutkimusaiheiden ja näkökulmien valinta ovat siis jo itsessään eettisiä valintoja. Ollakseen eettisesti kelvollinen, on tutkimuksen oltava hyödyllinen. Tabuoidujen aiheiden julkituominen tuottaa arvoa etenkin silloin, kun tutkimuksella halutaan nostaa kenties piilossa pidetty tai vaiettu aihe julkiseen keskusteluun, jota kautta pyrkimyksenä on lisätä yhteiskunnan jäsenten hyvinvointia. (Laitinen & Uusitalo 2007, 317, 323–324.) Pidän omaa tutkimusaihettani tietyllä tavalla tabuoituna, koska siitä ei ole paljoa tutkittua tietoa, eikä siitä käydä yleistä julkista keskustelua. Tekemällä tutkimukseni haluankin nostaa julkiseen tietoisuuteen sen, miten osa huostaanotetuista nuorista joutuu kokemaan monta eri sijoituspaikkaa ennen täysi-ikäisyyden saavuttamista, ja miten nuoret kokevat ja käsittelevät tätä asiaa. Koen tutkimuksen tekemisen tärkeänä, ja toivon, että sen avulla huostaanotettujen nuorten kanssa työskentelevät, niin sosiaalityöntekijät kuin esimerkiksi psykiatrisilla osastoilla ja lastenkodeissa työskentelevät ammattilaiset, voisivat nähdä asioita enemmän nuorten näkökulmasta ja tehdä asioita sekä kohdata nuoren tulevaisuudessa mahdollisesti toisin.

Pohdittaessa tutkimuksen teon eettisiä kysymyksiä punnitaan aina sen riskejä ja hyötyjä niin tekojen, valintojen kuin tekemättä jättämisten suhteen. Sensitiivisiä aiheita tutkittaessa on lähes mahdoton ennakoida miten tutkimukseen osallistujat reagoivat muistellessaan vanhoja tapahtumia ja aikoja. Reaktioina voivat olla esimerkiksi viha, suru tai uupumus. Onkin katsottu, että sensitiiviseen tutkimukseen osallistuminen vaatii yleensä sen, että ihminen on jo jossain määrin työstänyt menneisyyden tapahtumia ja pystyy niistä puhumaan ahdistumatta. (Laitinen & Uusitalo 2007, 317–318.) Ihminen, jonka elämä on täydessä kaaoksessa, ei pysty sitä heti pukemaan sanoiksi. Pystyäkseen muodostamaan kokemastaan narratiivin, on ihmisen saatava siihen ensin hieman etäisyyttä. (Frank 1995, 98). Omaan

tutkimukseeni osallistuvien nuorten kohdalla heidän asioista vastaavat sosiaalityöntekijänsä arvioivat, että onko nuorten tilanne tällä hetkellä sellainen, että nuoret voivat tutkimukseen osallistua ilman, että siitä aiheutuu heille haittaa. Mikäli nuoren tilanne on kriisissä, ja hänen kohdallaan ollaan esimerkiksi miettimässä jälleen uutta sijaishuoltopaikkaa, ei ajankohta tutkimukseen osallistumiseen varmasti ole sopiva nuoren käydessä jälleen läpi yhtä muutosta.

Joka tapauksessa tutkimuksen tekijän on varauduttava siihen, että hänen on pystyttävä ohjaamaan tutkimukseen osallistuva ihminen johonkin mistä hän saa apua, tai vain muuten turvalliseen paikkaan. (Laitinen & Uusitalo 2007, 322). Omaan tutkimukseeni osallistuneet nuoret toivat itse esille sen, että he ovat jo niin monta kertaa puhuneet ja käyneet läpi elämäänsä eri ihmisten kanssa, että he pystyivät jo hyvin käsittelemään lapsuuteen kuluneita asioita, sekä puhumaan niistä. Luonnollisesti osa haastattelujen aikana esiin tulleista asioista oli kaikille nuorille enemmän tunteita herättäviä kuin toiset. Jokaisen nuoren kohdalla olin varmistanut sen, että heillä on mahdollisuus puhua jonkin turvalliseksi kokemansa aikuisen kanssa haastattelun mieleen nostamista asioista.

Artikkelissaan Jill Berrick, Karie Frasch ja Adair Fox (2000, 123) muistuttavat, että haastateltaessa lapsia ja nuoria sensitiivisistä aiheista, on haastateltavalle annettava myös mahdollisuus olla vastaamatta kysymyksiin, joihin ei halua vastata. Ennen haastattelua voi lapsen / nuoren kanssa sopia esimerkiksi, että mikäli tutkija esittää kysymyksen johon hän ei halua vastata, voi hän sanoa vain ”ohi”. Kirjoittajat ovat tehneet omissa tutkimuksissaan mielenkiintoisen havainnon että, vastoin ennako-odotuksia, nuoret eivät käyttäneet tätä mahdollisuutta siihen tarkoitukseen, että olisivat selvinneet haastattelutilanteesta pois mahdollisimman nopeasti. Mikäli tutkija huomaa haastateltavan ahdistuvan tai muuten kokevan tilanteen epämukavaksi, voi tutkija myös kysyä haluaako nuori pitää tauon. Omiin kokemuksiini nuorten kanssa työskentelystä perustuen, olen huomannut, että nuoria auttaa jaksamaan keskustelun läpiviemisessä jo pelkkä tieto siitä, että heillä on mahdollisuus niin halutessaan pitää pieni tauko. Tämä tieto auttaa nuoria tietyllä tavalla hallitsemaan tilannetta ja vähentää heidän mahdollista ahdistuneisuutta, kun he tietävät, että heillä on oikeus pyytää taukoa ja käydä esimerkiksi tupakalla ulkopuolella. Haastatelllessani nuoria tutkimustani varten kerroin kaikille nuorille ennen haastattelun aloittamista, että heillä on mahdollisuus pitää haastattelussa taukoa jos niin haluavat. Mielenkiintoista oli, että yksikään nuorista ei

käyttänyt tätä mahdollisuutta, vaan he kertoivat omat tarinansa alusta loppuun ilman taukoja.

5.5 Lapsi-aikuinen

Perinteisesti, kun on tutkittu lapsuutta ja lasten elämää, ovat vastaajina toimineet heidän huoltajansa, jotka ovat puhuneet lasten puolesta. Tämä teki kyseessä olevasta lapsesta objektin, eikä lapsi saanut itse aktiivisesti osallistua tutkimusprosessiin. Nyt suuntaus on muuttunut, ja on huomattu, että lapset ovat itse kykeneviä puhumaan puolestaan ja ottaman osaa tutkimuksiin. Lapset ovat kykeneviä osallistumaan haastatteluihin, täyttämään lomakkeita ja osallistumaan havainnointitutkimuksiin, joissa tutkija tarkkailee heidän toimintaansa. Lapsen osallistuessa tutkimukseen, on tutkijan luonnollisesti mietittävä ja muotoiltava käytettävät metodit sellaisiksi, että lapsi pystyy ne ymmärtämään ja niihin vastaamaan. Vain kuuntelemalla mitä lapsilla on sanottavaa ja seuraamalla heidän kommunikointiaan aikuisten kanssa, voidaan saada kehitystä aikaan siinä, että tutkimusta tehdään todella lapsen kanssa, ei vain lapsesta. (Christensen & James 2008, 2, 9.) Usein lapset ovat jopa hyvin innostuneita ja kiinnostuneita osallistumaan heitä koskeviin asioihin. Työssäni lastensuojelussa kartoitamme lasten tilannetta esimerkiksi ajankäyttöympyröiden ja verkostokarttojen avulla. Usein, kun aikuinen ryhtyy näitä lapsen puolesta täyttämään, haluaa lapsi itsekin osallistua ja tehdä niin paljon kuin vain osaa. Pienikin lapsi osaa kertoa maailmastaan paljon värien ja piirtämiensä kuvien kautta, vaikka ei vielä pystyisi itseään ilmaisemaan hyvin puhuen tai kirjoittaen.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tekijöiden tulee pohtia ja ottaa huomioon myös erityisiä eettisiä periaatteita työskennellessään lasten ja nuorten kanssa. Tutkijan on pidettävä huoli, että lapsen/nuoren oikeudet, vapaudet, turvallisuus ja arvokkuus toteutuvat. Myös tutkimuksen aikana vallitseva asetus aikuinen – lapsi vaatii erityistä huomiota, ettei tilanteessa vallitse vääränlainen valta-asetus. Lapsella on oltava tunne, että hän uskaltaa puhua tunteistaan avoimesti, ja tarvittaessa jopa uskallettava jättää koko tutkimukseen osallistuminen kesken. Tutkimusten mukaan lapset pelkäävät aikuisia herkemmin mahdollisia negatiivisia vaikutuksia mitä heille seuraa jos he esimerkiksi päättävät perua haastatteluun osallistumisen. Tämän on arveltu johtuvan siitä, että lapsi pitää aikuista haastattelijaa enemmän auktoriteettina kuin haastateltavana oleva aikuinen. (Mishna et al. 2004, 449–450,

455.) Omaa tutkimusta tehdessäni puhuin nuorten kanssa läpi sen, että en tee tutkimusta sosiaalityöntekijän, vaan opiskelijan roolissa, ja kerroin, että heidän haastatteluissa esille tuomansa asiat eivät tule heidän sijaishuoltopaikkansa tai sosiaalityöntekijän tietoon. Nuorilla oli oltava varmuus siitä, että tutkimukseen osallistuminen on täysin luottamuksellista.

Faye Mishna, Beverley Antle ja Cheryl Regehr (2004, 458) ovat hyvin tiivistäneet ajatuksen niistä jännitteistä joita haastattelu saattaa aiheuttaa: ” *Jokainen interventio kasvattaa eroa aikuisen haastattelijan ja nuoren välillä. Samalla, jokainen tekemättä jätetty interventio mahdollisesti heikentää nuorten ajatusta aikuisista heidän asioidensa vastuuntuntoisina edustajina* ”. Tämä ajatus kuvaa mielestäni sitä, että vaikka haastattelujen tai muunlaisten interventioiden tekeminen saattaa lisätä nuoren kokemusta eriarvoisuudesta aikuisen ja nuoren välillä, niin silti nuori kokee kuitenkin pahempana sen, mikäli aikuiset eivät puutu tai reagoi hänen huonoon oloonsa ja siihen liittyvään oireiluun. Tarja Pösön tutkimukseensa haastattelema tyttö kertoo juuri tästä. Tyttö oli käyttänyt heroinia päivittäin puolen vuoden ajan, näpistellyt ja jäänyt useasti kiinni poliiseille ja joutunut pari kertaa oikeuteen ennen kuin hänet vietiin hoitoon lastensuojelun päätöksellä. Tyttö ihmetteli miksi sosiaalityöntekijöistä ei aikaisemmin kuulunut mitään, hän itse toivoi näpistellessään jäävänsä kiinni ja pääsevänsä hoitoon. Tyttö toivoi aikuisten reagoivan hänen pahaan oloonsa. (Pösö 2004, 70.)

Aina laadullista tutkimusta tehtäessä, on tutkijan otettava huomioon mahdolliset reaktiot, joita tutkimukseen osallistuminen saattaa aiheuttaa, kuten ahdistusta tai häpeää. Työskenneltäessä lasten kanssa, on reaktioiden ennustaminen vielä haastavampaa mitä aikuisten kanssa työskenneltäessä. Elämäkokemuksen vähyys aiheuttaa sen, että lasten on vaikeampi ennakoita tulevaa ja mahdollisia vaikutuksia joita haastatteluun osallistuminen saattaa heille aiheuttaa. Lapsia onkin valmisteltava hyvin haastattelua varten, ja sen jälkeen heillä on oltava mahdollisuus purkaa tuntemuksiaan turvallisessa ympäristössä. (Mishna et al. 2004, 455.) Vaikka omaan tutkimukseeni osallistuvat nuoret ovat jo monta kertaa eri instansseissa puhuneet lapsuutensa kokemuksista, niin tästä huolimatta haastattelutilanne saattaa olla heille uusi, joten se saattaa aiheuttaa heissä uusia tuntemuksia ja reaktioita. tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa heidän kohdallaan kuitenkin sitä, että heidän tarinansa tulevat ensimmäistä kertaa kerrotuiksi niin, että monet heille vieraat tahot pääsevät osallisiksi heidän kokemuksiinsa lukemalla tutkimuksen. Vaikka nuoret eivät olekaan

tunnistettavissa tutkimuksesta, voi sen lukeminen olla heille itselleen tunteita herättävä kokemus.

Kirjassa *Eikö se kuulu kenellekään* (Brusila ym. 2009, 65–66) kirjoittajat ovat tehneet ohjenuoran aikuisille, jotka kohtaavat seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneen nuoren. Ohjeet sopivat noudatettaviksi myös muun kaltoinkohtelun uhriksi joutuneen, tai muuten pahoinvoivan nuoren kohtaamisessa. Halusin ottaa nämä ohjeet osaksi tutkimustani, koska aiheen käsitellessä katkenneita sijoituksia ja huostaanotettuja nuoria, uskon tutkimusteni nuortenkin kohdanneen monta aikuista, jotka eivät ole osanneet kohdata ja kuunnella heitä. Seuraavaan olen poiminut ohjeista ne kohdat, jotka jokaisen lasten ja nuorten kanssa työskentelevän tulisi muistaa.

Kuuntele, mitä nuori sinulle kertoo. Nuoren kertomusta voi tukea selkein ja yksinkertaisin kysymyksin, johdattelematta häntä. Jos et ymmärrä jotain, toista nuoren kertoma ja kysy tarkennusta. Aikuisen tehtävä on varmistaa, että nuori kokee tullessa kuulluksi oikein.

Usko, mitä nuori sinulle kertoo. Joskus nuoren kertomus voi olla epäjohdonmukainen ja sekava, ja nuoren on vaikea jäsenellä asioita. Toisinaan nuori ei saa kerrottua asiaansa, vaan tarvitsee apukysymyksiä.

Kestä se, mitä nuori sinulle kertoo. Nuori on kokenut kertomansa asiat, ja olettaa, että aikuinen kestää kuulla niistä. Ole rauhallinen ulospäin, vaikka mielessäsi kokisit avuttomuutta ja ahdistusta tai kyvyttömyyttä toimia.

Kiitä nuorta hänen rohkeudestaan puhua. Jaa nuoren tuska osanotolla, olemalla läsnä ja hyväksymällä nuoren tuska, itku, häpeä ja muut tunteet. Nuoren tunteita ei tarvitse ratkaista tai poistaa. Auta nuorta mahdollisuuksiesi mukaan. Jo se auttaa, että nuori saa mahdollisuuden puhua. Jos et heti tiedä miten toimia jatkossa, ole rehellinen ja kerro, että selvität asiaa.

Erityisen tärkeinä näistä pidän nuoren kuuntelemista ja sen uskomista, mitä nuori kertoo. Puhumalla vaikeista asioista esimerkiksi sosiaalityöntekijälleen osoittaa nuori luottavansa häneen. Tällainen luottamus on kuitenkin hyvin haurasta. Mikäli sosiaalityöntekijä epäilee ja kyseenalaistaa nuoren kertomaa, aiheuttaa tämä herkästi sen, että nuori kokee puhumisen

turhana eikä enää päästä sosiaalityöntekijää sisään kokemaansa. Työssäni kohtaan nuoria jotka ajattelevat juuri näin, ja kokevat ettei heidän kertomiansa tarinoita uskota ja pidetä totena. Nuoret saattavat vastata esitettyihin kysymyksiin, että ” Mitä väliä sillä on, ette te mua kuitenkaan usko” tai ” Kysykään mun vanhemmilta, niitä te kuitenkin mieluummin uskotte kuin mua”. Nuoren kokemus siitä, että häntä ei uskota, saattaa aiheuttaa sen, että nuori turhautuu. Nuori ajattelee, että hänen ei hyödytä kertoa vaikeista asioistaan, koska kukaan ei kuitenkaan usko häntä.

5.6 Tutkijan voimattomuus

Sensitiivisen tutkimuksen tekeminen saattaa aiheuttaa erilaisia tunteita myös tutkijassa. Samalla tavoin kuin tutkimukseen osallistujan, on myös tutkimuksen tekijän vaikea ennakoida niitä tunnetiloja mitä tutkimuksen tekeminen saattaa aiheuttaa. Tutkittaessa vaikeita ja emootioita aiheuttavia aiheita, saattaa tutkija kohdata vielä vaikeampia ja kipeämpiä asioita mitä oli osannut odottaa. Tällöin tutkija saattaa kokea voimattomuutta, ahdistuneisuutta, ja kenties huonoa omaatuntoa omasta turvallisesta elämästä. (Laitinen & Uusitalo 2007, 319.)

Nuorilla on usein halu tietää heidän kanssa työskentelevien aikuisten elämästä ja taustoista. Nuori saattaa kesken haastattelun kysyä, että onko tutkijalla itsellään ollut samanlaisia kokemuksia kuin hänellä lapsuudessaan. Tällaiset kysymykset saattavat herättää tutkijassa jo kesken haastattelun huonon oman tunnon siitä, ettei itse ole joutunut kokemaan samanlaisia vääryyksiä elämässään kuin haastateltava nuori. Tutkijan ei saa kuitenkaan antaa omien tuntemustensa vaikuttaa haastattelun kulkuun. Laitinen ja Uusitalo (2007, 319, 328) tuovat esiin myös mahdollisen nääntymyksen pahan, vääryyden ja epänormaaliuden keskellä. Tutkijalla herää herkästi halu auttaa, jota seuraa ahdistus siitä, että ei asioille mitään voi. Yksi tärkeä eettinen haaste sensitiivisen tutkimuksen tekijälle onkin juuri kyky emotionaaliseen irrottautumiseen. Tutkimuksen ensisijainen tavoite ei ole auttaa tutkimukseen osallistuvia, vaan nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun tärkeitä asioita.

Omaa tutkimusta tehdessäni tunnistin itsessäni voimakkaan halun auttaa haastattelemani nuoria. Erityisesti yhden haastattelun tekeminen oli hyvin tunteita nostattava kokemus. Tämä johtui ennen kaikkea siitä, että haastateltava nuori oli minulle ennestään tuttu ja

jättänyt minuun jäljen työskennellessäni eräässä perhekodissa. Kyseinen haastateltava oli nuori, kenestä sain inspiraation koko tämän tutkimuksen tekemiseen. Pitkällä autotallilla kotiin oli siis paljon ajateltavaa, ja jouduin muistuttamaan itseäni omasta roolistani tutkijana. Ennen kaikkien haastattelujen tekemistä terävöitin itselleni sitä ajatusta, että tutkimukseni ei tule niinkään auttamaan siihen osallistuvia nuoria, koska menneisyyttä ei voi muuttaa, vaan sen mahdollisesti tuoma apu ja muutos näkyvät vasta tulevaisuudessa.

5.7 Narratiivinen analyysi: sisäisen tarinan rakentaminen

Tiina Kujala (2007, 29 Syrjälän 2005 mukaan) on todennut, että narratiivien analyysi on kuin minkä tahansa laadullisen aineiston analyysi siihen kuuluvine luokitteluineen ja kategorisointineen. Aineiston ollessa suuri voi luokittelussa käyttää apuna tietokoneohjelmia, kuten ATLASa. Luokittelussa käytettävät teemat nousevat aineistosta, ja luokittelussa on hyvä pitäytyä samalla käsitteellisellä tasolla mitä kerrotut tarinat ovat. Aineistosta voi muodostaa pääteemoja, ja lisäksi näiden alateemoja. Tämän luokittelun jälkeen lähdetään tekemään itse narratiivista analyysia, eli avaamaan tarkemmin sitä mitä aineiston kertojilla on meille sanottavana. Tässä vaiheessa aineisto irtautuu tekijäintentiosta kohti tulkitsijaintentiota. (Kujala 2007, 29–31.)

Oman tutkimusaineistoni ollessa suhteellisen pieni, ja hallittavissa manuaalisesti, en käyttänyt analyysin tekemisessä tietokoneohjelmia. Haastattelujen valmistuttua litteroin ne sanatarkasti. Tämän jälkeen lähdin tarkastelemaan aineistoa situaatioissa tapahtuneiden muutosten kautta. Miten nuoret kertoivat siitä kun ovat ensimmäistä kertaa joutuneet muuttamaan pois kotoa, ja mitä he kertoivat muutoista sijaishuoltoapaikkojen välillä. Luin sivuja yrittäen päästä kiinni siihen kokemukseen, joka näillä nuorilla on ollut muuttuvissa elämäntilanteissa, ja miten muutokset ovat heitä pitkin tarinaa muovanneet. Etsin kertomuksista samalla yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia nuorten kokemuksiin liittyen. Tämän jälkeen loin sisäisen tarinan osia, joiden avulla järjestelin aineistoa. Luotujen sisäisen tarinan osien avulla jaksotin analyysin eri alalukuihin. Näin aineistosta tuli helpompi käsitellä itse tutkijalle, ja myös ymmärrettävämpi kokonaisuus tutkimuksen lukijalle.

Sisäisen tarinan osat muotoutuivat siis haastattelujen pohjalta. Analyysi on lineaarinen, eli ajassa etenevä. Lähdin tarkastelemaan nuorten kertomuksia siitä tilanteesta, jolloin huostaanotto ja muutto pois kotoa ovat tapahtuneet, jonka jälkeen huomio keskittyy katkenneisiin sijoituksiin aina heidän nykyisiin sijaishuoltopaikkoihin asti, ja nuorten tuottamiin ajatuksiin niistä. Analyysi keskittyy siis nuorten tilanteissa tapahtuneisiin muutoksiin ja heidän kokemuksellisuuteensa siitä. Lisäksi tarkastelin nuorten suhdetta heidän sosiaalityöntekijöihinsä, sekä heidän ajatuksiaan siitä, miten katkenneet sijoitukset ovat vaikuttaneet heidän tulevaisuuteensa ja minäkuvaansa. Nuorten sisäiset tarinat kulkevat limittäin tutkimuksen sivuilla.

Tutkijana olin positiivisesti yllättyneet siitä, miten innokkaasti nuoret lähtivät mukaan tutkimuksen tekemiseen. Nuorille tuntui olevan tärkeää, että he pääsivät kertomaan oman tarinansa, ja että sen kertomisella on merkitystä. Jokainen nuori lupautui mukaan heti asiasta kuullessaan.

Haastattelut suoritettiin jokaisen nuoren kohdalla hieman erilaisessa paikassa heidän elämäntilanteestaan riippuen. Jokainen paikka oli kuitenkin sellainen, jossa nuori saattoi kokea olonsa turvalliseksi, ja saatavilla oli turvallinen ja läheinen aikuinen haastattelun päättyessä. Haastattelut suoritettiin aina kahden kesken nuoren kanssa. Haastattelut olivat kestoltaan eripituisia, ne kestivät 40min- 1h 10 min. Haastattelujen jälkeen litteroin ne, ja sivuja tästä kertyi yhteensä 47.

Tunnelma haastatteluissa oli avoin. Pyrin antamaan nuorille tarpeeksi omaa tilaa, jotta he eivät olisi kokeneet läsnäoloani tungettelevana. Haastattelujen nauhoittamiseen käytin vanhanaikaista nauhuria, joten kuuluvuuden takaamiseksi jouduin silti istumaan noin 1-2 metrin säteellä nuorista. Koen, että toisaalta näinkin lähellä nuorta oleminen toi tilanteeseen lämminhenkisyyttä, ikään kuin kyseessä olisi ollut tavallinen keskustelutilanne. Aina ennen haastattelua tein vielä pienen testin nauhurilla, jotta se varmasti toimi. Tässä kohtaa nuoret kokivat hankalaksi sanoa nauhuriin mitään, mutta varsinaisen haastattelun alkaessa nuoret tuntuivat unohtavan nauhurin olemassaolon hyvinkin nopeasti.

6 ELÄMÄNI TARINA

Nuorten anonymiteetin ja tutkimuksen luottamuksellisuuden turvaamiseksi tulen käyttämään nuorista muutettuja nimiä. Tutkimukseeni osallistui kaksi poikaa ja yksi tyttö, joista käytän tutkimuksessa nimiä Anna, Petri, ja Aatu. Kaupunkien ja sijaishuoltopaikkojen nimet on jätetty kokonaan pois. Haastateltavien nuorten huostaanotot ovat tapahtuneet heidän ollessa 1-7-vuotiaita.

6.1 Nuorten kertomat narratiivit

Jokainen tutkimukseen osallistunut nuori kertoi selkeän narratiivin, kertomuksen elämästään. Kertomuksilla oli selkeä alku, jossa nuoret kuvasivat ensimmäisiä muistojaan lapsuudestaan. Kertomusten keskikohdat sisälsivät otteita siitä, miten heidän elämänsä ovat kulkeneet sijaishuoltopaikasta toiseen ja miten he ovat nämä muutokset kokeneet. Nuorten kertomukset päättyivät kuvaukseen siitä miten he ovat päätyneet nykyiseen sijaishuoltopaikkaansa, ja siihen minkälaisena he näkevät tulevaisuutensa. Nuoret pystyivät hyvin muistamaan ja kertomaan kaikki eri murroskohdat, eli kohdat jolloin heidän sijaishuoltopaikkaansa on vaihdettu. Yhtäläistä oli, että jokaisen kertomuksessa oli yksi kohta, jossa he joutuivat miettimään, että minne he olivatkaan seuraavaksi siirtyneet, tai muistivat mainita jonkin paikan vasta myöhemmässä osassa kertomustaan.

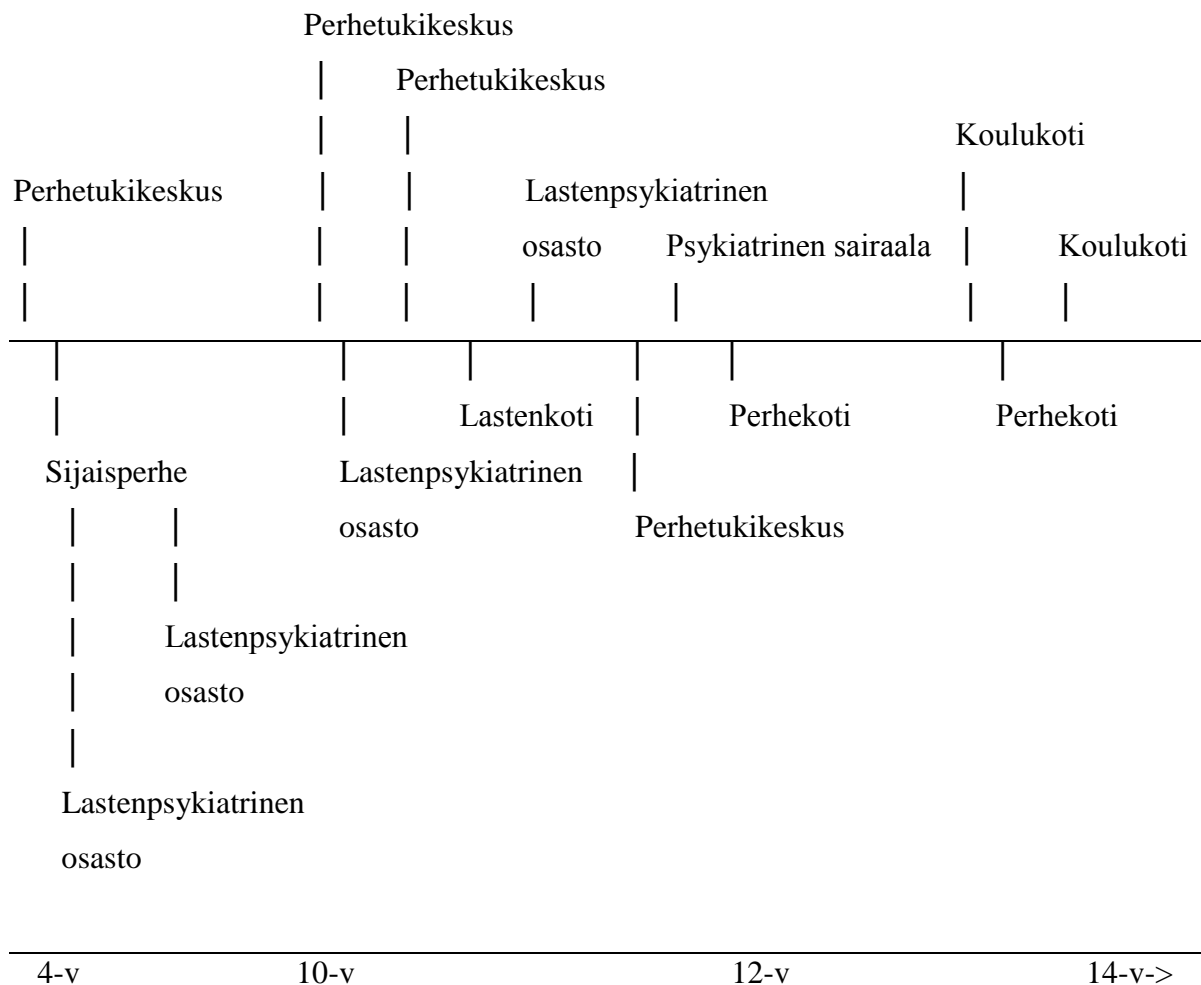
Olen jaksottanut analyysin erilaisiin sisäisen tarinan osiin. Lähdän liikkeelle siitä tilanteesta kun nuorten huostaanotot ovat tapahtuneet (6.3 Poliisit kävi hakemas meidät kotoo), ja siirryn eteenpäin tarkastelemaan tilanteissa tapahtuneita muutoksia katkenneiden sijoitusten kautta (6.4 Ja sit TAAS vaihdettiin paikkaa). Seuraava kappale (6.5 Siirto lastenpsykiatriselle) kertoo kahden nuoren kokemuksista lastenpsykiatrisilla osastoilla ja sairaaloissa, jotka näyttäytyivät ikävimpinä kokemuksina heidän tarinoissaan. Tämän jälkeen siirryn esittelemään nuorten tarinoissa esiin tulleita henkilöitä (6.6 Tärkeät henkilöt), ja omassa kappaleessa nuoret kertovat ajatuksiaan sosiaalityöntekijöihin liittyen (6.7 Miten ne vois tietää musta oikeesti mitään). Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan nuorten oman subjektiivisuuden löytymistä tarinoissa (6.8 Kasvutarina). Kahdessa viimeisessä kappaleessa

tarkastelen sitä, miten nuoret näkevät menneisyytensä vaikuttaneen heihin ihmisenä ja miten he kokevat menneisyyden käsittelyn (6.9 Millainen minusta tuli ja 6.10 Semmonen viha sitä kohtaan...).

6.2 Aikajanat

Jokaisen tutkimukseen osallistuneen nuoren sisäinen tarina pitää siis sisällään monta katkennutta sijoitusta ja muuttoa paikasta toiseen. Jotta tutkimuksen lukija saisi selkeämmän kuvan siitä, minkälaiset elämänkaaret näillä kolmella nuorella on ollut, olen luonut heidän sisäisten tarinoidensa perusteella aikajanat, joista käy ilmi katkenneet sijoitukset aikajärjestyksessä. Koska käytössäni ei ole ollut muita dokumentteja koskien nuorten elämää, perustuvat luomani aikajanat täysin haastatteluista saamaani aineistoon. Aikajanoissa ei ole kuvattuna vuosilukuja tai muita ajanmääritteitä.

Petri

Aatu

Sijaisperhe

	Psykiatrinen		Psykiatrinen
	sairaala		sairaala
	Psykiatrinen		
	sairaala	Sijaisperhe	Perhekoti
	Psykiatrinen	Perhekoti	Perhekoti
	sairaala		
	Psykiatrinen		
	sairaala		

6-v

12-v->

Anna

Anna mainitsi
ensimmäisestä
paikasta vain

kaupungin

				Tukiperhe	
	Äiti	Äiti	Mummo		Nuorisokoti
		Perhekoti	Isä	Lastenkoti	Perhehoito
	Anna mainitsi myös				
	tässä vain kaupungin				
	Ensikoti				

3-v

5-v

12-v

16-v->

6.3 Poliisit kävi hakemas meidät kotoo...

Jokaisen nuoren kanssa aloitin haastattelun tekemällä saman aloituskysymyksen, ” lähde vain kertomaan sieltä mistä muistat, mistä kaikki alkoi?”. Nuorten tavat aloittaa sisäisen tarinansa kertominen poikkesivat toisistaan, kaksi aloitti kertomalla yksittäisen muiston ensimmäiseen sijaishuoltopaikkaan liittyen, yhden nuoren tarina alkoi siitä, mitä hyviä ja huonoja muistoja hänellä oli liittyen aikaan ennen huostaanottoa. Seuraavassa Petri kertoo siitä miten kaikki alkoi.

Petri: *No niitä lämpimiä muistojahan on hyvinkin paljon. Kaikkia, kaikkia niin kuin että mitä äitin kanssa ja äitin kanssa touhuttiin että, koska isä ja äiti oli eronnut jo kun me oltiin ihan pieniä. Mä en siitä tota muista mitään. Mitä nyt kaikkea äitin kanssa touhuiltiin ja, missä käytiin, käytiin aina syöttämässä sorsia ja ylipäätään kaikkea tämmöstä mukavaa. Mutta sitten mahtuu myös ikäviä muistoja. Esimerkiksi yksi ikävimmistä oli...niin...Kerran heräsin yöllä ja näin kuinka, näin vaan varjot, olohuoneessa oli valot päällä, että joku...ilmeisesti, tai myöhemmin selvis, että meidän isä, piti äitiä seinää vasten kurkusta kiinni ja uhkas puukolla äitiä. Mutta...Siinä ei onneksi käynyt kuinkaan. Eli kaikkii tällaisia muistoja on huonoja on, että monesti tultiin kotia ja paikat oli ihan säpäleinä...Ja näin. Ja siitä vähän myöhemmin siitä kuinka sitten huostaanotettiin. No vielä siitä muistan kun poliisi kävi meidät hakemassa kotoo. Äiti laitettiin...Poliisiauton sinne takaosaan. Se oli sellanen pakettiauto. Ja me mentiin pikkusiskon kanssa kahen poliisin kanssa sinne etuosaan sitte istumaan. Muistan siitä kuinka me ajettiin, yhtään ei tienny mihin oltiin menossa tai mitä tapahtuu ylipäätään kun oli niin pieni...Ja ja...Tajusin vaan kun katoin siitä pleksilasista taa että äiti riehu sielä mutta en ymmärtänyt yhtään...Ja ja...(huokaa)...Sitten...Sit meidät vietiin perhetukikeskukseen. Sit siitä mä en enää oikeen siitä illasta muista enää mitään. Mä vaan muistan kuinka me mentiin yöllä sinne ja meidät pistettiin nukkumaan. Sit ei tienny yhtään et mitä äitille oli käynyt...Ja ihmetteli hyvinkin suuresti missä äiti on, missä isä, kun ei ollut ketään tuttuja.*

Petrin kertomat muistikuvat liittyen kyseiseen yöhön kuvastavat paljon sitä tietämättömyyden tunnetta, joka lapsella tuollaisessa tilanteessa on. Petri tuo selvästi esille, miten hän ei lapsena ollut ymmärtänyt mitä tapahtuu, ja vaikka kotona oli ollut levotonta ja

poliisit olivat tulleet paikalle, kuvastuu Petrin tarinasta suuri huoli omia vanhempia kohtaan, kun ei tiennyt missä äiti ja isä ovat, ja mitä heille tapahtuu. Yön tapahtumista on lisäksi jäänyt Petrin mieleen selkeitä pieniä yksityiskohtia, kuten se, että poliisiauto oli nimenomaan pakettiauto, jonka takaosaan äiti laitettiin. Aatu aloittaa sisäisen tarinansa hieman toisin, hän kertoo hyvin painokkaasti siitä mitä muistaa ensimmäisestä sijaishuoltoapaikastaan.

Aatu: *No...Sen mä muistan ensimmäisestä sijoituspaikasta että mulle oli...Sanottiin sielä että mä en sais tavata mun vanhempia ollenkaan ja...Mä olin silloin siä sijaisperheessä ja...Sitte sattuu tulemaan äiti vastaan kun mä olin päässy koulusta ja...Kysyin sitte siltä että onko asia oikeesti näin että mä en saa tavata teitä, niin sit siitä tuli sossu-asia, ja mä vaihdoin paikkaa.*

Annukka: *Selviskö sulle sitten et miks sä et saanu sielä sun vanhempia tavata?*

Aatu: *Ei selvinny koskaan, mut mä vähä epäilen et se oli vaan sen takia ettei ne halunnu et mä nään vanhempia...Ne mun sijaisäiti ja sijaisisä silloin...*

Annukka: *Mitä sun sosiaalityöntekijä sanoi siitä?*

Aatu: *No et niinku, ei näin saa tehdä, ettei sais omia vanhempiaan nähä.*

Aatun tapa aloittaa sisäisen tarinansa kertominen tällä muistolla, kuvaa sitä miten suurena vääryytenä Aatu on kokenut sen, ettei hän saisi tavata vanhempiaan. Pitkin tarinaa Aatu kertoi jatkossakin miten paljon hän on eri sijaishuoltoapaikoissa saanut vanhempiaan tavata. Tämä kertoo omien vanhempien tärkeydestä Aatulle.

Anna on ennen viiden vuoden ikää muuttanut kuusi kertaa kodin ja sijaishuoltoapaikkojen välillä. Anna aloitti sisäisen tarinansa näin.

Anna: *No se ensimmäinen muistikuva...Mä olin sielä yksin sielä, veli ei ollut syntynyt vielä. Mä muistan sen olohuoneen, pöytä oli siinä keskellä ja kukkia siinä ympärillä. Sitte tota mä muistan, me ollaan asuttu semmosessa ensikodissa, silloin oli jo velikin, äiti, veli ja minä. Niin sieltä mä muistan, joskus kun oli joulu, niin me oltiin tehty pipareita sielä, ja sit mä olin polttanut mun kädet siihe pellille silleen, se on jääny hyvin mieleen. No sit me muutettiin sieltä ensikodista pois...*

Annan muistot ensikodista ja siellä vietetystä joulun ajasta kuvastavat mielestäni hyvin sitä, miten tärkeitä pienelle lapselle ovat juuri tällaiset hetket omien vanhempien kanssa. Anna ei kertonut ajasta ensikodilla muuta kuin tämän hetken, jolloin he olivat yhdessä leiponeet piparkakkuja. Anna ei esimerkiksi kuvannut lainkaan sitä, miksi he ovat muuttaneet ensikotiin ja miten muutto pois sieltä on tapahtunut.

6.4 Ja sit TAAS vaihdettiin paikkaa...

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten elämässä on kaikilla ollut 7-8 eri sijaishuolto paikkaa. Katkenneita sijoituksia heillä on kuitenkin huomattavasti useampia, koska he ovat olleet samoissa paikoissa useampaan otteeseen, ja yksi nuorista on palannut kotiin muutaman kerran sijoitusten välillä. Kahdella nuorista on takanaan myös useampia jaksoja lastenpsykiatrisilla osastoilla ja psykiatrisissa sairaaloissa. Mikäli lasketaan yhteen kaikki muutot eri sijaishuolto paikkojen sekä psykiatristen osastojen ja sairaaloiden sekä kodin välillä, on näillä nuorilla kertynyt katkenneita sijoituksia kullakin 10–16 kappaletta. Nuorten situaatioissa tapahtuneita muutoksia on siis ollut useita, ja ne ovat tapahtuneet välillä hyvinkin lyhyen aikavälin puitteissa.

Seuraavassa Petri kertoo ensin muutostaan perhetukikeskuksesta sijaisperheeseen, ja sitten lähdistään pois sijaisperheestä.

Petri: *No siinä sitten, sitten eräänä päivänä sinne tulikin sitten semmonen, jotain tuntemattomia ihmisiä kattoon meitä. Ja sit sitä, sitä mä en oikeen käsittäny, että ihmettelin tietenkin et ketä ne on. Kun ei ollut tuttuja naamoja...Ja sen jälkeen mulla ei oo hirveesti niinku muistikuvia siitä, mutta sitten, sitten mä muistan sen päivän kun nää samat, siihen mennessä sillon jo tutut naamat...Otti meidät autoon ja sit lähettiin (huokaus) ajeleen...Taas kohti tietämätöntä päämäärää. Joka oli sitten, sitten sijaisperhe. Sitten me, me ei niinku...Voinu käsittää oikeen mitä tämmönen tarkoittaa, oli kuitenkin niinku pieni, ja että viedään, toiseen taloon koko ajan. Tuntu vähä oudolta, ja ei ollu äitiä nähny pitkiin aikoihin niin...Niin niin...Kai siinä menee pienen ihmisen pää vähän pyörälle.*

”Pienen ihmisen pää menee pyörälle”, tämä lause kuvaa mielestäni hyvin sitä, miten pieni lapsi ei ole ymmärtänyt jatkuvia muutoksia, ja sitä miten sekavalta kaikki on tuntunut. Petrin kokemus jatkuvasta muutoksesta ja epävarmuudesta on saanut alkunsa jo tässä kohtaa. Petri on siirretty uuteen paikkaan, ilman, että hänellä olisi ollut tietoa siitä missä äiti on, ja koska hän taas näkee oman äidin. Mielenkiintoista on miten Petri kuvaa edelleen tapahtuman kaikkia muita henkilöitä nimettöminä ja kasvottomina. Petri ei puhu sijaisperheen vanhemmista nimillä, vaan hän puhuu heistä naamoina, ensin tuntemattomina naamoina ja sitten tuttuina naamoina. Tuntuu, että Petri ei vielääkään saa kunnon kosketusta tilanteeseen, vaan se on tuntunut ja näyttäytyy edelleen usvaisena ja sekavana.

Petri: *No ei siinä sitte, sijaisperheessäki kaikkee pikku jäynää tuli tehtyä ja...Sitte...En mä nyt tiä, aika lailla tavallista semmosta pienen lapsen arkee...Ja sitte oli, että usein ei, se oli jotain kun mä olin kymmenen, oli silleen että kaverit tuli ekana ja sitte vasta kouluun. Sit se alko koulu lipsua ja sitte kavereitten kanssa tuli enemmän oltua, lintsasin koulusta ja tämmöstä. Sitte koitti se päivä ku tuli sieltäkin lähtö. Että kävelin koulusta, tulin kotiin ja...Mulle sitten sijaisäiti sanoi, ”että nyt sä Petri lähet sit takas sinne perhetukikeskukseen”. Mun tavarat oli valmiiks pakattu ja mä olin että...”asia selvä”. Että kuus vuotta siinä asuit ja sitte vaan sanottiin, että ny lähet, eikä mitään ennen sitä tienny että...Mitään semmosta tapahtus koulun jälkeen. Kaikki kaverit jäi hyvästelemättä ja sitte lähettiin takas sinne perhetukikeskukseen. Sinne missä oli pienenä jo ollu.*

Petrin kertomuksesta kuvastuu tilanteissa tapahtuneiden muutosten ennakoimattomuus ja se, että tieto muutosta vain ilmoitettiin hänelle ilman, että asiasta olisi keskusteltu etukäteen. Petrillä ei ollut mitään mahdollisuutta prosessoida mielessään muuttoon liittyviä asioita etukäteen, tai valmistautua siihen henkisesti. Petri on kyseisenä päivänä lähtenyt aamulla kouluun luulleen kaiken olevan ihan hyvin. Piirteenä tällainen ennakoimattomuus jatkaa kulkuaan läpi koko Petrin tarinan. Seuraavassa Petri muistelee lähtöään eräältä tutkimusjaksolta lastenpsykiatriselta osastolta, jonne hän oli siirtynyt eräästä perhekodista.

Petri: *Sitte mä siinä...Ennenku muutin sieltä pois, niin sieläki kävin lastenpsykiatrisella osastolla tutkittavana. Siinäki meni joku muutama kuukausi. Ja sitte se oli entistä pahempaa mennä sinne osastolle ku tiesi niinku minkälaista sielä on, sielä lastenpsykiatrisella, että eihän se oo normaalia niinku, sielä on*

niinku...Työntekijät, niinku...Sairaanhoitajia ja mitä ne olikaan...Ku valkoset vaatteet päällä ja silleen, ei se tuntunu oikeen normaalilta...Ja ja..Siinä sitte oli se muutaman kuukauden muistaakseni taas...Ja ja...Sit...Ne oli niitä viimesiä päiviä kun mulle sanottiin et sä meet kohta takas kotiin, siis sinne perhekotiin.

Annukka: *Mmmm...*

Petri: *Se oli mulle se sen hetkinen koti. Sanoin, että onpa mukavaa, ja sitte käviki niin, että seuraavana päivänä sitte sinne tulee sieltä perhekodista yks työntekijä...Sanoo, että mä en oo tulossa takas perhekotiin, että, se ei nyt vaan sovi et mä oon niin aggressiivinen ja vaaraksi muille ja itelleni...Että ne ei voi ottaa sitä riskiä, että mulle sattuis jotain tai tekisin jotain itelleni, vaikka ei ollut kyllä ollut sellaisia ajatuksia, että tekisin itelleni mitään. Vaikka kukakohan nyt siinä iässä ajattelisikaan...*

Annukka: *Mmmm...*

Petri: *Ja ja...Sit mulle vaan sanottiin TAAS, että sä muutat TAAS pois. Ja sit se alko, se alko jo tuntuun normaalilta, et sitä oli jo pari kertaa muutettu niin lyhyen ajan sisään, että se oli vaan silleen, että...Tuli vaan että jaah, no mikäs siinä, että eikö yks kerta nyt vielä mee...*

Valitettavasti kyseinen muutto ei jäänyt Petrin viimeiseksi, vaan tätä seurasi vielä monta katkennutta sijoitusta. Petrin ajatus siitä, että nämä tiheät vaihdokset alkoivat tuntua normaaleilta, kertoo paljon siitä katkonaisuudesta, jota Petrin elämä lapsena on ollut. Mitä sitten on ”normaali” lapsen elämä, siihen ei vastausta ole, mutta asuinpaikan vaihtaminen yksin, lapsena, ei varmasti vastaa yleistä käsitystä normaaliudesta. Petrille paikkojen vaihtuminen alkoi kuitenkin olla normaalia, se oli tuolloin Petrin käsitys siitä mitä normaali lapsuus on. Puhuessaan Petri painotti TAAS -sanaa hyvin voimakkaasti, ja se toistuikin monta kertaa hänen sisäisessä tarinassaan. Petrin puheesta paistoi turhautuneisuus, ja alistuminen siihen, että paikat vaihtuvat tiuhaan ilman ennakkovaroitusta, tai että aikuiset olisivat keskustelleet hänen kanssaan ja valmistaneet häntä muutoksiin. Myös Tarja Pösön (2004, 57) tutkimuksesta käy ilmi, että siirrot koulukotiin ovat tulleet monelle nuorelle yllätyksenä. Siirrot ovat tapahtuneet esimerkiksi niin, että nuori on mennyt sovitulle tapaamiselle sosiaalityöntekijän kanssa, jossa häntä on odotettu poliisien kanssa, ja sitten on lähdetty koulukotiin.

Aatun kokemukset paikkojen vaihdoista ovat olleet samansuuntaisia. Seuraavassa Aatu kertoo ajatuksistaan liittyen omiin katkenneisiin sijoituksiinsa.

Annukka: *Miltä se on tuntunut kun paikka on vaihtunut monta kertaa?*

Aatu: *En mä tiä...Sinänsä hyvä et päässy tänne, mut toisaalta saanu matkustaa aika ympäri ämpäri...Ja menny just siihe et saanu paikasta kavereita niin sitte pitäny vaihtaa heti toiseen paikkaan...*

Kuten Aatun, tuli muidenkin nuorten haastatteluissa esille se, miten katkenneiden sijoitusten yhteydessä on aina joutunut jättämään kaverit ja kaiken tutun, ja rakentamaan kaiken alusta uudessa paikassa. Näiden nuorten kohdalla sijaishuoltoapaikan muutos on tarkoittanut usein samalla muuttoa uuteen kaupunkiin. Annan lapsuutta on kuvastanut muutot kodin ja eri sijaishuoltoapaikkojen välillä. Seuraavassa keskustelussa Anna kuvaa miltä on tuntunut lähteä monta kertaa pois kotoa.

Annukka: *Oletko sä sitten monta kertaa palannut kotiin sijaishuoltoapaikasta?*

Anna: *Joo, aika monta...*

Annukka: *Oletko sä kokenut sen jotenkin erityisen raskaana?*

Anna: *No tavallaan, semmosta repimistä paikasta toiseen, et aina ku ehtii hetkeks rauhottua jossain, niin sit pitää taas siirtää johonki. Sit kun me ollaan äitin kaa ravattu pienenä kaupungista toiseen, niinku et ollaan asuttu senki kans, mut siltiki että, ei oo saanu silleen vakiintua ikinä mihinkään vaan ollaan oltu koko ajan liikkeellä.*

Annukka: *Entä se, kun on joutunut lähteen monta kertaa sieltä kotoa pois sijaishuoltoapaikkaan?*

Anna: *Joo, on se ollu raskasta, koska...Tota niin niin...Kun se koti on aina kuitenkin koti vaikka se ois mimmonen koti tahansa, niin siltiki se on koti. Et sillonki ku meidät sijoitettiin isän luota pois. Meiät sijoitettiin ensin semmoseen tukiperheeseen, mut sit meillä ei oikeen sielä sujunu se kun, sielä oli silleen muitaki lapsia ja se oli jotenki vaan niin hämmäntävä tilanne, kun yhtäkkiä taas seittemän vuotta asunu kotona ja sitte taas lykätään johonki niin... Mun mielestä se oli ihan hirveetä, et mä en pystyny nukkuun enkä kunnolla oikeen ensin syömäänkään sielä niinku sijaisperheessä kun se oli jotenki niin vieras paikka, ihan kun ois joutunu johonki pitkälle vierailulle vaan mut silti tietää ettei tää oo mikään vierailu, et tänne on tultu asumaan...Niin se on tosi*

raskasta. Sit se on aina ihan hirveetä mennä käymään lomilla kotona, ja sitte lähtee taas sieltä. Sit se rupes oleen silleen, tuntu ettei oo enää kotia. Kun sä vaan vedät koko ajan paikasta toiseen silleen, ettei oo kotia, missä sä voit olla rauhassa ja silleen, ettei sun oo pakko lähtee yhtään mihinkään, jos et sä halua.

Niin Annan, kuin kahden muun nuoren sisäiset tarinat ovat kertomuksia siitä, miten heidän lapsuutensa ovat olleet pitkälti muuttamista paikasta toiseen. Anna kokee, että toistuneet muutot pois kotoa ovat olleet vielä raskaampia, kuin muutot sijaishuoltoapaikasta toiseen, koska koti on aina kuitenkin koti. Kun Anna joutui muuttamaan jälleen uuteen sijaishuoltoapaikkaan asuttuaan isän kanssa seitsemän vuotta, kuvasi hän tätä sanoilla hämmentävä ja hirveä. Nämä kaksi adjektiivia kuvaavat hyvin sitä lapsen tunnetta, joka tulee kun lapsi on joutunut muuttamaan useaan kertaan pois kotoa, ilman tietoa tai varmuutta siitä, tuleeko hän vielä palaamaan kotiin vai ei. Tämä muutto oli Annan kertomuksessa selkeästi se kohta, joka on ollut hänelle traumaattisin, ja tähän muuttoon Anna viittasi useaan otteeseen sisäisen tarinansa aikana. Annan kuvaus siitä, kun lapsella ei ole paikkaa missä saisi olla rauhassa, ja mistä ei ole pakko lähteä mihinkään jos ei halua, kuvaa hyvin konkreettisesti sitä surullista totuutta, minkä nämä lapset ovat joutuneet kokemaan. Kokemus siitä, että ei ole kotia. Lapsille koti on kuitenkin eräänlainen turvasatama, jonne voi aina mennä, ja jossa on aina turvalliset aikuiset tukemassa ja lohduttamassa.

6.5 Siirto lastenpsykiatriselle

Kahdella tutkimuksen tekoon osallistuneista nuorista on takanaan useita jaksoja lastenpsykiatrisilla osastoilla, ja molemmat ovat myös olleet psykiatrisessa sairaalassa tutkimus- tai hoitajaksoilla. Siirrot näille jaksoille näyttäytyvät nuorten sisäisissä tarinoissa niinä kaikista ikävimpinä muistoina. Seuraavassa Aatu kertoo yhdestä lähdestään psykiatriseen sairaalaan tutkimusjaksolle.

Aatu:...*Riehuin sielä perhekodissa, et sielä meni seiniä rikki ja...Silleen...Sit ne päätti, et pitää mennä jonneki hoitajaksoille ja...Sit mun piti alun perin olla vaan se kuus kuukautta, se tutkimusjakso siä sairaalassa, mut se menikin vähä pidemmäks...*

Annukka: *Eli kuinka pitkään sä olit sielä?*

Aatu: *No puoltoista vuotta...Alku ajoista mä en muista mitään ku mulla oli semmonen lääkitys päällä et mä en tajunnu mistään mitään...*

Petrillä on myös takanaan useita tutkimusjaksoja lastenpsykiatrisilla osastoilla, ja seuraavassa hän pohtii syitä siihen, miksi hänet jälleen lähetettiin eräälle tutkimusjaksolle psykiatriseen sairaalaan.

Annukka: *Mistä sä arvelet sun aggressiivisuuden johtuneen?*

Petri: *No...Mä en silleen...Mun mielestä se oli niinku, mulle se oli ihan normaalia. Mulla se johtui yleensä siitä, että sanotaan nyt, otetaan esimerkki, mä halusin elokuviin, ja mulle sanottiin, että ei, mehän vasta viime viikolla käytiin, niin mä saatoin ihan tommosesta saada järjettömän hepulin. Ja vielä noin niinku minimaalisesta asiasta, että oli noin pienestä asiasta kyse...Ja...Kuitenkin tommosesta sitte sain semmosia vihanpurkauksia. Hyvin pienistä asioista ja joskus...Lähes kaikesta jos sanottiin vastaan. Niinku moni pieni lapsi tekee niin, mutta mulla se sitte ilmeni paljo voimakkaampana se, että...Ei ollu mikään pikkunen känkkäränkkä. Ja ja...sitte mulle sanottiin TAAS, että nyt tuli TAAS sitte lähtö. Sulle on taas löydetty paikka ja...Hetkinen, se oli niin että (huokaus)...Niin, mut siitä sitte lähetettiin psykiatriseen sairaalaan. Koska se...Sehän varmasti näytti jo, kun nyt mieltii, niin vaikutti jo munkin mielestä hyvin vakavalta, että jos tolleen käyttäytyy ja toimii ton ikäsenä niin...Ei lupaa hirveen hyvää*

Annukka: *Mmmm...*

Petri: *Mutta mutta...No sitte mentiin sinne sairaalaan, ja sehän on ihan suljettu sairaala, et se oli paljo pahempi kun mikään niistä lastenpsykiatrisista. Et sielähän oli niinku jotain 15-16-vuotiaita, kaikki ala-ikäisiä, mut kaikki paljo pahempia ku niinku minä. Ja ja...Sit siä oli muutama, ihan oikeesti niinku sairaita ihmisiä. Ja ja...Mut lähetettiin vaan tutkittavaksi sinne, ja sielä ei myöskään sitte ilmenny mitään. Että kaikki testit ja kaikkea, kaikenmaailman testejä ja aivokäyrän kyvauksia ja tällasia...Ja kaikki oli ihan, näytti normaalia...Et sieltä sitte taas niinku mä sain ihan puhtaat paperit. Sitte sanottiin, että mä olin sieläki jonku kuukauden, ja sanottiin vaan, että ei täs pojat oo mitään vikaa, et normaali, normaali...Lapsi.*

Annukka: *Miltä se tuntui kun sä sait aina ihan puhtaat paperit, ja silti aina vaan uudestaan tutkittiin?*

Petri: *Se oli tosi turhauttavaa...Sillon...Et sitä...Se oli jo niinku rutiinia...Muistan kerran kun menin yhen tohtorin luokse, en muista oliko psykiatri vai mikä. Mä sanoin sille että, mä sanoin sille lääkärille, että...Mä oon terve, ja sä tuut myös sanomaan niin. Mä tiesin, että se tulee sanomaan niin, koska mä tiesin niinku ettei mun päässä oo mitään vikaa...Ja, niin sielä sitte taas sanottiin...Ja sitte taas vietiin mua ovista ulos (huokaus)...Ja seuraavaan paikkaan...*

Petrin kertomuksessa oli aistittavissa tiettyä surullisuutta, kun hän kertoi, miten hänen oli moneen otteeseen todettu olevan *normaali lapsi*. Aikuiset olivat lähettäneet hänet toistuvasti näille tutkimusjaksoille eri lastenpsykiatrisille osastoille ja tälle yhdelle sairaalajaksolle, ja aina oli lopputulos sama, hän on täysin *normaali lapsi*. Väistämättä tuli tunne, että Petri koki surullisuutta siitä, että aikuiset eivät ole uskoneet hänen olevan täysin terve ja normaali ilman näitä lukuisia tutkimusjaksoja. Petrin on ikään kuin pitänyt käydä hakemassa todistuksia siitä, että hän on...*normaali lapsi*.

Aatu kertoi konkreettisen esimerkin siitä, miksi jaksot psykiatrisissa sairaaloissa ovat jääneet ikävinä muistoina hänen mieleensä.

Aatu: *Sielähän määrättiin mulle semmonen lääke, et iskäki huomasi etten mä tajua mistään mitään. Ja sit kun sielä sano vähänki väärän lauseen ohjaajalle...Niin...Saman tien pistettiin mattohoitoon...*

Annukka: *Kerrotko sä mattohoidosta...*

Aatu: *Sut vietiin semmoseen huoneeseen ja käärittiin maton sisälle ja, ei siin mitään jos ois vaan kääritty, mut siin istu useimmiten pari jätkää siin päällä, siin maton päällä, ettei saanu melkeen henkee.*

Annukka: *Ja siihe mattohoitoon joutui jos sielä teki jotain...*

Aatu: *Joo. Päiviä oli jolloin riitti yks sama, sano vähä jotain rumasti niille, niin ne pisti saman tien sinne, ja sit oli taas päiviä ku piti jotain...Riehua sielä, niin sit ne vasta pisti...Yleensä jos niil oli huono päivä, niin sun ei tarvinnu sanoa ku homo-v niin sä jouduit sinne.*

Nuoret toivat myös esille, että jaksot sairaalassa olivat tuntuneet erityisen kurjilta, koska sieltä oli puuttunut kaikki kodinomaisuus. Sairaalassa oli myös rajoitettu heidän

liikkumistaan, eli oleminen siellä oli ollut hyvin valvottua. Seuraavassa Petri ja Aatu kuvaavat tätä ongelmaa.

Petri: *Ja sitten ne sairaalat kun ei ne kovin kotosia oo, pelkkää betonia ja valkotakkisia ihmisiä kävelee, kaikki niinku tuntemattomia, joka päivä eri ihmiset. Eikä sielä ollu sitte oikeen ketään aikusta joka ois ollu vaan mua varten. Vaan ne aikuiset vaihtu koko ajan, en muista puoliikaan, enkä muistanu sillonkaan...Että ne oli siis hoitajia, niin sen takia, eikä sielä ollu mitään kodinomaista.*

Aatu: *Ei päässy liikkumaan itte oikeen vapaasti, itte yhtään mihinkään, et aina joku mukana.*

Annukka: *Saitteko te sielä sairaala-alueellakaan liikkua?*

Aatu: *No jos meil oli joku ohjaaja mukana niin me saatiin liikkua sielä...Et pihallekaan ei saanu mennä yksin et sielä oli ovet lukossa.*

Erityisesti Petrin kertomuksesta tulee esille lapsen kaipuu siihen, että lähellä olisi edes yksi turvallinen ja tuttu aikuinen. Tämä korostuu Petrin kertomuksessa, sillä hänen elämänsä on ollut muutenkin hyvin rikkonaista ja turvatonta, Petrin elämästä on tuossa vaiheessa puuttunut eräänlainen kiintopiste jonka pysyvyyteen hän olisi voinut luottaa. Lisäksi kertomus siitä miten sairaalassa henkilökunta vaihtui koko ajan, tuo esille Petrin kokemuksen turvattomuudesta. Myös maininta siitä, että henkilökunnalla oli valkoiset takit päällä, kuvaa paikan kliinisyttä, ja samalla lapsen tarvetta saada olla kodinomaisessa ympäristössä.

Myös Tarja Pösön (2004, 58) tutkimuksessa näyttäytyivät jaksot psykiatrisessa sairaalahoidossa ikävinä muistoina nuorilla. Pösön tutkimuksessa nuoret kuvasivat koulukotia parempana paikkana verrattuna psykiatriseen hoitoon sen vapaampien rajojen takia, ja että sai liikkua ulkona, samalla tavalla kuin Petri ja Aatu.

6.6 Tärkeät henkilöt

Nuorten sisäisissä tarinoissa esiintyi tärkeinä henkilöinä omien vanhempien lisäksi isovanhemmat, sisarukset, sekä muutamat sijaishuoltopaikkojen henkilökuntaan kuuluneet

ihmiset. Näiden henkilöiden rooleja omista sisäisissä tarinoissaan nuoret kuvasivat lähinnä sitä kautta, että miten he ovat tuoneet turvaa ja olleet osallisina elämän murroskohdissa. Erityisesti isovanhemmat näyttäytyivät vanhempien ohella hyvin tärkeinä ja lämpiminä ihmisinä jokaisen nuoren tarinassa. Sosiaalityöntekijöiden roolia nuorten kertomuksissa käsittelen erikseen seuraavassa luvussa. Seuraavassa Petri kuvaa omaa suhdettaan mummoonsa.

Petri: *Mummo on ollu meille aina, tai ainaki mulle se läheisin sukulainen, mummu on pitäny meistä pienestä asti huolta, kun mun äiti on ollu radalla ja kun iskä on ollu vankilassa, niin me ollaan, mummu on aina pitäny meistä huolta. Mummu on ollu mulle niinku semmonen äidin korvike jos vois sanoo niin että.*

Samoin Annan elämässä on omalla mummilla ollut tärkeä rooli hänen ollessa pieni. Mummi on ollut se henkilö, joka on pitänyt Annasta ja nuoremasta sisaruksesta huolta äidin ja isän ollessa kykenemättömiä huolehtimaan heistä. Seuraavassa Anna kuvaa sitä, minkälaisissa tilanteissa mummi on heistä huolehtinut.

Anna: *Mehän ollaan pääasiassa asuttu äidin luona silloin kun oltiin pieniä. Et se on ollu monta kertaa, et äiti on sitte saattanu viedä meidät vaikka mummin luokse niinku ja sanoo, et joo mä haen lapset illalla pois, ja pari päivää menny, ja ei oo näkyne koko ihmistä missään, ja sit on mummiki joutunu soittaa sosiaalityöntekijöille, et nää lapset on taas täällä näin. Et se on ollu just tolleen, et se on saattanu jättää meidät mumminki luo ja häipyä vaan itte...*

Kahden nuoren kohdalla vanhemmilla on ollut ongelmia päihteiden kanssa sekä rikollisuutta, jotka ovat johtaneet siihen, että nuoret eivät ole voineet asua lapsuuttaan kotona. Nuoret pystyivät kertomaan hyvin avoimesti siitä, miten vanhempien päihteiden käyttö ja rikollisuus ovat näkyneet heidän lapsuudessaan. Seuraavassa Petri kertoo äidin alkoholiongelmasta.

Petri: *Äitillähän oli alkoholiongelma...Niin niin, äiti ei sitte, ei sitä oikeen silleen niinku, totta kai se välitti meistä, mutta niinku alkoholi tuli ensimmäisenä. Niinkun kaikilla alkoholisteilla, et alkoholi tulee ekana ja kaikki muu sen jälkeen...Sit niinku äitillä oli semmosia jaksoja et me ei nähty äitiä ollenkaan...Kun ...Äitillä oli*

alkoholiongelma...Saatto olla et puoleen vuoteen ei nähty ja sit nähtiin taas. Alussa se oli et nähtiin aika useinki, sit oli semmosia pieniä, kahen kolmen viikon jaksoja ettei nähty, mut sit ne vaan suureni ne välit...Et ei nähty...Ja ja...Sitte...Sitte äiti kuoli.

Petrin kertoo äidin alkoholiongelmasta hyvin realistisesti, ja tietoisena siitä mitä alkoholismi tarkoittaa. Petri viittaa myös muihin alkoholisteihin, tehden näin äidin alkoholiongelmasta hyväksyttävämmän, että on myös muita äitejä ja isiä kenellä on alkoholiongelma. Petrin kertomuksessa isä nousee hyvin tärkeään rooliin kun hän kertoo ajasta, jolloin he asuivat nuoremman sisaruksen kanssa vielä äidin luona.

Petri: *Siis joo...Et siinä kuulemma, et mitä mä oon kuullu mummulta kun on keskusteltu näistä, silleen et iskä ja äiti oli eronnu, mut ne oli kuulemma vielä yhdessä silloin kun mä olin pieni...Mut mä en vaan yhtään ite muista sitä...Sitten ne oli eronnu, ja iskä oli jättäny kaikki, niinku auton ja kaikki tavarat, iskä oli kuulemma ottanu ainoastaan muutaman lautasen, haarukan ja veitsen ja pari mukia...Ja jättäny rahaa, kaikki, autot ja kaikki ihan meitä varten, että meillä ois parempi olla...Mutta sitte, iskä huomasi sen jo silloin, ettei se voi jättää rahaa, ettei se mee alkoholiin...Että sitte, sit se myöhemmin niinku toi meille ruokaa ja...Kun se tiesi ettei se voi jättää rahaa kun ne menee alkoholiin...Se osti ruokaa ja toi niitä meille. Äiti oli ties missä millonki ja välillä me jouduttiin naapureista hakeen ruokaa...Tälleen...*

Annan vanhemmat ovat molemmat kärsineet vakavasta päihdeongelmasta. Seuraavassa Anna kertoo siitä, miten vanhempien päihdeongelmat ja vanhempien muuttuva kyky pitää päihdeongelma hallinnassa, ovat vaikuttaneet Annan ja hänen nuoremman sisaruksen elämään.

Anna: *...Sit me asuttiin hetki äitin kanssa kahestaan, veli ja minä, äiti ja iskä ei enää seurustellu, niil oli semmosta katkonaista se...Ja ja...Sit me muutettiin...Tota...Me jouduttiin veljen kans taas sijotukseen, mut sit me ei oltu kovin kauaakaan siä sijotuksessa, sit me mentiin takas äidin luo asumaan sitte...Mä olin ehkä itte kolme, veli oli melkeen kaks, mä olin kolmen ja neljän välillä ja veli oli kaks, niin meidät sijotettiin semmoseen perhekotiin. Ja sen jälkeen mul on aika paljon muistikuvia ku on ollu kuitenkin lähemmäs viittä ku sielt on vasta lähteny niin...Niin niin...Sit mä olin suunnilleen silleen viis(huokaus)...Niin niin, iskä sai silleen oman elämänsä*

kuntoon...Ja halus niinku mut ja veljen luokseen asumaan...Niin, me muutettiin sieltä perhekodista taas, ja muutettiin toiseen kaupunkiin. Me asuttiin sit siellä meidän mummun luona, sit isä sai kans oman asunnon ja me muutettiin sinne. Sit se rupes seurusteleen yhen naisen kanssa, sitte, ne sai sen mun ja veljen pikkusiskon...Ja ja...Sit siinä välissä isä oli...Kerran...Kaks kertaa vankilassaki...Sitte ne kuitenkin seurusteli vielä sen naisen kanssa...Mut tota...Mä olin sitte, seitsemän vuotta ne seurusteli, mä olin 12-vuotta kun ne eros. Sit se oli helmikuu kun meille tehtiin kotietsintä, niin sieltä löytyi, en mä edes tiedä vieläkään mitä sieltä löytyi, jotain huumeita kuitenkin niin sitte, mut ja veli otettiin taas huostaan, niin sitte...Meiät sijoitettiin semmoseen tukiperheeseen...Sit siin oli semmonenki, että sillon kun mut otettiin huostaan sillon helmikuussa uudelleen, niin niin, isällä oli tota niinku, olikohan se nyt kesäkuuhun asti aikaa silleen et me oltiin avohuollossa vielä, niin oli aikaa niinku et käy A-neuvolassa ja silleen et sais taas järjestykseen mut ei se sitte ruvennu käymään siellä ja tällasta, että se on aika sekavaa aikaa...Se...Et siitä ei oo jääny paljo mitään mieleen...

Annan kertomuksesta tulee esiin se, miten hänen vanhemmilleen on annettu monia mahdollisuuksia saada, ja pitää, lapset kotona. Nämä mahdollisuudet ovat kuitenkin aina epäonnistuneet vanhempien päihdeongelmien takia. Annan varhaislapsuutta kuvaavatkin monet muutot edestakaisin äidin ja sijaishuoltoapaikkojen välillä, ja myöhemmin muutto sijaishuoltoapaikasta isän luo. Tutkijana jäin miettimään, että miten monta mahdollisuutta vanhemmille on annettava lasten hyvinvoinnin kustannuksella?

Annan asuessa isän luona astui Annan elämään uusi ihminen, josta muodostui hänelle hyvin tärkeä ihmissuhde. Isän uusi naisystävä piti huolta Annasta ja tämän veljestä isän ollessa vankilassa. Ilman tätä naisystävää olisi Annan elämään tullut todennäköisesti vielä lisää katkenneita sijoituksia, mutta hänen ansiosta Anna ja veli saivat asua samassa paikassa seitsemän vuoden jakson. Kyseinen naishenkilö on jäänyt tärkeäksi osaksi Annan elämää myös heidän erottua Annan isän kanssa.

Annan kertomuksesta jaksosta, jolloin isälle oli annettu määräaika saada elämänsä järjestykseen, jotta lapset voisivat palata kotiin, kuvastui ensin toiveikas odotus, jota seurasi suuri pettymys. Lapsen usko omiin vanhempiin on kuitenkin suuri, ja pettymys siitä, että vanhempi ei pystykään saamaan itseään ja asioitaan kuntoon oman lapsen takia on valtava.

Kun pettymyksiä tulee kyllin monia, horjuu lapsenkin usko. Seuraavassa Anna kertoo ajatuksiaan äidin päihdeongelmaisuuudesta.

Anna: *Mun äiti asuu toisessa kaupungissa, ja mä en oo sen kans missään tekemisissä, ollu kunnolla moneen vuoteen...Näin...Et ei se oo mulle ku biologinen äiti et kun ei oo koskaan ollu sillai...Silleen tekemisissä niin paljoa...Niin niin...Et en mä nytkään sit halua olla enää, et se on mimmonen on ja...Et jos se ei omaa elämänsä muuta, niin ei tarvi seata mun elämää kuitenkaan. Et se asuu sielä ja on ollu päihdekuntoutuksessa millon missäkin mut sit se aina lähtee uudelleen alamäkeen sen elämä, et en mä halua ottaa...Itelleni stressiä siitä.*

Omien perheenjäsenten lisäksi nousi nuorten tarinoissa esiin myös muita henkilöitä, jotka ovat jossain elämänvaiheessa olleet heille tärkeitä. Jokainen tutkimuksen nuorista on kuitenkin kohdannut elämänsä aikana hyvin monia eri työntekijöitä eri sijaishuoltopaikoissa. Erityisesti Annan tarinasta välittyivät ne syyt, miksi kaksi työntekijää ovat jääneet hänen mieleensä.

Anna: *No on ollu nuorisokodis yks sosiaalityöntekijä, se ei ollu kovin kauaa et sit se jäi äitiyslomalle, mut sen kans oli tosi läheinen, et oikeesti tuntu et se otti omaksi asiakseen...Mun asiat. Ja sit on lastenkodista jääny yks mun omahoitaja mikä tulee mieleen, et se oli kans semmonen, että oikeen huomaa et oikeen sydämen kans oli siinä työssä mukana. Sit siä oli jotku semmosii, et totta kai sen ymmärtää et ei voi olla liikaa tunteella siinä työssä, et jaksaa omankin elämänsä, mut silti se tuntu välillä vähän kylmältä et jos on joku asia, ja sanotaan ettei oo mun asia, et mä pääsen töistä, hei hei...Mut sit se oli siä lastenkodis se omahoitaja semmonen et siit huomaa et se oikeesti niinku välitti, niinku et mitä tapahtuu ja mitä kuuluu.*

Annan ajatuksista on helposti havaittavissa se, miten tärkeä näille lapsille on tunne siitä, että heistä ja heidän asioistaan todella välitetään. Että heitä pysähdytään kuuntelemaan, ja otetaan hetki istua alas miettimään, että miten nuoren asiat tulisi hoitaa. Annalle on ollut myös tärkeää, miten hänen omahoitajansa on ottanut pienen hetken kysyäksään, mitä hänelle kuuluu. Tämän kysyminen on osoittanut välittämistä.

6.6 Miten ne vois tietää musta oikeesti mitään...

Yhdellä tutkimuksen nuorista on säilynyt sama sosiaalityöntekijä koko hänen lastensuojeluasiakkuuden ajan. Kahden muun kohdalla ovat sosiaalityöntekijät vaihtuneet useaan otteeseen. Nuori, kenellä oli pysynyt sama sosiaalityöntekijä koko ajan, kuvasi heidän välistä suhdettaan ihan hyväksi. Kahden muun nuoren kohdalla sosiaalityöntekijöiden tiheästä vaihtuvuudesta kuvastui se, että nuoret eivät välttämättä aina tienneet kuka heidän asioistaan päättää ja se, että miten uusi sosiaalityöntekijä voisi heitä ja heidän elämäänsä tuntea. Keskustelu Petrin kanssa kuvaa hyvin tätä ongelmaa.

Annukka: *Sulla on varmaan ollut useampia sosiaalityöntekijöitä, muistatko kuinka monta sulla on ollut?*

Petri: *En mä muista, en mä tiedä mun nykyisenkään nimee...Et en muista, niit on ollu...Niit on ollu useampia.*

Annukka: *Onko sulla yhdenkään kanssa muodostunut semmoista tiiviimpää suhdetta?*

Petri: *Niin, no esimerkiks tää mun nykyinen, ei se edes oo tienny mun ikää kun ollaan käyty palaverissa, vaikka se on ollu jo jonki aikaa mun sosiaalityöntekijä, mä en muista sen nimee eikä se tiedä mun ikää niin...Mua vähä naurattaa se, et omat sosiaalityöntekijät ei tiedä mun ikää...Et mitä ne vois musta sit muutenkaan tietää...Että mun mielestä nekin on ihan turhia tyyppejä.*

Annukka: *Ne on siis ollut sun mielestä turhia...Ootko sä jossain kohtaa toivonut, että ne olisi ollut enemmän yhteydessä suhun ja jutellut sun kanssa? Esimerkiksi kun on vaihdettu sijaishuoltopaikkaa?*

Petri: *En silleen että...Mä oon yleensä vaan toivonu et ne ei ois missään tekemisissä mun kanssa, et mä en näkis niitä ikinä...Niinku, mä vaan tiesin et ne on kaiken sen pahan alku ja juuri, että mä vaihdan koko ajan paikkaa, niin sit mulle tuli semmonen kuva et ne aiheuttaa sen...Nehän ne päätökset viime kädessä tekee...Mutta nyt on alkanu vasta tajuun, et ne oli omaks parhaaks, mut sillon pienempänä mulla oli vaan semmonen kuva, et ne on ne pahat ihmiset...ja ja...Sit muistan niitä palavereja mis mua ei uskottu, kun olin jotain kymmenen, niin mua ei uskottu niis palavereis kun kerroin mitä mä teen...Ja sit mulla tuli semmonen olo, et ne ei tiedä musta mitään ja*

silti mun asioista puhutaan niiden kanssa. Ja sit mä en oo ikinä tykänny puhuu ulkopuolisten kanssa mun omista asioista...Niin, en oo ikinä oikeen tykänny sossuista.

Kuunnellessa nuoria jäi tunne, että koska heidän elämänsä on ollut katkonaista, olisi saman sosiaalityöntekijän pysyminen tuonut siihen jonkinlaista vakautta ja tunteen siitä, että nuorten asioista on päättämässä ihminen, joka heidät oikeasti tuntee, ja osaa näin tehdä oikeita ratkaisuja. Aina kun sosiaalityöntekijä vaihtuu, alkaa työskentely ikään kuin alusta uuden sosiaalityöntekijän tutustuessa lapsen tilanteeseen. Kaikkea tietoa lapsen elämän varrella ei ole mahdollista kirjata ylös, joten aina sosiaalityöntekijän vaihtuessa katoaa pala siitä tietoudesta, jota lapsesta on. Sillä, että pätevistä sosiaalityöntekijöistä on pulaa, ja vaihtuvuus alalla on suuri, jättää väistämättä jälkensä näihin nuoriin.

Jaana Kivistön (2006, 80) liseniaatin työstä löytyy kohta, joka pitää sisällään hyvin saman ajatuksen, mistä Petri puhui pohtiessaan omaa suhdettaan sosiaalityöntekijäänsä. Kivistön työssä tulee esiin se, miten loukkaavana nuori on kokenut sen, että hänen uusi sosiaalityöntekijänsä ei tiennyt hänen ikäänsä tai mitään muutakaan hänen elämästään. Nuori ei voinut ymmärtää miten tällainen henkilö voi tehdä häntä koskevia päätöksiä. Jälleen painottuu se, miten tärkeää sosiaalityöntekijöiden olisi edes jossain määrin tuntea omat asiakkaansa. Sekä Petri, että tämä nuori ovat kokeneet loukkaavana sen, että heidän sosiaalityöntekijänsä ei tiedä edes heidän ikää. Tutustumalla asiakkaana olevan lapsen tai nuoren asioihin, osoittaa sosiaalityöntekijä kunnioitusta ja välittämistä tätä kohtaan.

Nuorten haastatteluista, liittyen heidän suhteeseensa ja ajatuksiinsa omista sosiaalityöntekijöistä, nousee päällimmäiseksi toive siitä, että heitä olisi kuunneltu enemmän. Nuoret kertoivat haastatteluissa ymmärtävänsä sen, että heidän ollessa pieniä, eivät he olisi kysyneetkään päättämään omista asioistaan, vaan että se oli aikuisten tehtävä. Mutta kokemus ja tunne siitä, että heitä olisi kuunneltu, olisi ollut heille arvokas. Seuraavassa Anna kertoo kokemuksiaan siitä, ettei häntä ole kuunneltu ja sen vaikutuksesta hänen omaan käyttäytymiseensä.

Annukka: *Kun sulla on vaihtunut se paikka, niin onko sulla kysytty, että mitä sinä itse ajattelet niistä vaihdoista?*

Anna: *No...Ei oo sinänsä, että se on vain ollu, että nyt mennään ja piste. Näin tää on ja piste. Se on silleen aika hankalaa kun joutu ensin sinne sijaisperheeseen, sit sieltä*

lastenkotiin ja sieltä nuorisokotiin. Joutu aina uudelleen vetään silleen kovan kuoren päälle kun ei voi heti olla oma ittensä, mä on niinku semmonen...Et mä tarkkailen ensin ihmisiä, et mimmosii ne on ennenku niinku uskaltaa antaa itestään kunnolla, kun on niin monta läheistä ihmistä vaihtunu elämän aikana. Että aina kun tulee joku läheiseksi, niin sitte jotain tapahtuu, ja kaikki menee ihan plörinäks.

Annukka: *Eli koetko sinä, että olet itse pystynyt vaikuttamaan asioihin, että onko sun mielipidettä kuultu?*

Anna: *No ei oikeestaan, ei mun mielestä...Että siinä vaiheessa sitä kuultiin kun mä halusin lähteä toiseen kaupunkiin opiskelemaan, niin siinä vaiheessa tuntu ekaa kertaa et mua kuunneltiin, et mitä mä haluan...Mun elämältä.*

Annukka: *Miltä se nyt tuntuu että sua ei ole kuunneltu?*

Anna: *No mä oon nyt vaan oppinu elään sen kanssa, no näin on ollu ja mä en tälle enää mitään voi. Mut siis sillä hetkellä kun se on tapahtunu, ja mun sanalla ei ollu mitään väliä, silloin se oli totta kai semmosta niinku, tuli semmonen kapinointi, et en mä niinku rupee meneen teidän tahdon mukaan kun te ette kuuntele mua, niin semmonen kapinointi sit sitä vastaan. Mut ei täs enää silleen mitään...Se nyt on ollu ja...(huokaus)...*

Anna kertoi kapinoineensa sosiaalityöntekijöitä ja muita aikuisia vastaan, koska häntä ei kuunneltu, eikä hän saanut itse vaikuttaa omiin asioihinsa. Nuorten on vaikea sitoutua päätöksiin, joihin he eivät ole itse saaneet olla vaikuttamassa. Nuorille tulee tällöin herkästi tunne, että he puhuvat ikään kuin kuuroille korville, ja saattavat tuntea itsensä jopa näkymättömiksi. Tällöin nuoret yrittävät saada itsensä kuuluviin muulla tavalla, kapinoinnilla. Tällaisen kapinoinnin ja sääntöjen rikkomisen kautta he saavat itsensä kuuluviin ja näkyviksi. Mielenkiintoista oli huomata, että nuoret eivät yhtään peitelleet tätä sääntöjä vastaan kapinoimistaan, vaan he avoimesti kertoivat siitä, osana sisäistä tarinaansa. Seuraavassa Petri kertoo omasta kapinoinnistaan siinä vaiheessa kun hänet siirrettiin kolmatta kertaa perhetukikeskukseen.

Petri: *...No siinä sitte taas (huokaus)...Pakattiin kamat ja sitte mut vietiin TAAS sinne niin ja sielä oli taas vanhoja tuttuja, ja nyt oli jopa vanhoja kavereita sielä. Ja sitte, oli ikää jo tullu niin...Ykstoista vuotta, ei se nyt niin hirveesti oo, mutta, silloin se tuntu niinku, että aika vanha olisin jo. Mutta, sit ne oli aika lailla samanlaisia niinku, mitä tehtiin, aika paljo näpisteltiin ja...Uhmasin melkeen kaikkia sääntöjä. Ja se oli*

periaatteessa vaan näyttämistä, että...Ja uskallan ja...Uhmata sääntöjä ja...Tehä niinku, tehä niinku sääntöjen vastasesti ja olla niinku niitä työntekijöitä ja sitä paikkaa vastaan, koska kaikkien isojen poikien mielestähän se kuuluu asiaan...No sitte, siinä sitte...Se meni tosissaan jossain vaiheeks överiks, että...Mä niinku...Mä rikoin sielä ihan siis, mulla oli semmonen sohva huoneessa, sielä...Kerran muistan semmosen tapauksen, että tuuppasin sen sohvan oven eteen silleen, et se ei niinku...Pönkitin sen semmosta pöytää vasten, mikä oli taas seinää vasten et se ei liikkunu se ovi siitä yhtään mihinkään...Ja ja...Rikoin sitte sieltä huoneesta kaiken irtaimiston, ikkunat, kaikki. Ja sitte...Sitte vaan...Istuin siihne sohvalle ja sitte pistin tupakaks. Siinä niin polttelin tupakkaa siinä huoneessa ja olin rikkonut kaiken...Että semmosia aika suuria, vihanpurkauksia, tai tämmösiä, aggressiivisuutta tuli.

Petrin tarina kuvaa sitä ristiriitaisuutta, jota sirpaleisen lapsuuden omaavat lapset saattavat kokea. He näyttävät ulos kovan kuoren ja kapinoivat kaikkea vastaan rikkomalla paikkoja, kun samalla heidän sisällään pieni turvaton lapsi huutaa apua pahaan oloonsa. Petrin kokemus siitä, että hän on 11-vuotiaana ollut jo iso poika, kuvaa mielestäni hyvin sitä, miten Petri on ehtinyt siihen ikään mennessä kokea jo aivan liikaa. Petri toi esille myös itse, miten vihanpurkaukset eivät aina olleet pelkkää kapinointia sääntöjä ja aikuisia vastaan, vaan puhdasta pahan olon purkamista, kuten seuraavasta Petrin kertomuksesta käy ilmi.

Petri: *Ja ja...No sielä se elämä oli vähä semoosta ja tämmöstä, että...Tietenkin lapsuudentraumat sitte, kun ei oikeen ymmärtäny kaikkee niin aiheutti sitte, mulla esimerkiks oli tota...Vihanhallintaongelmia hyvinkin paljon. Vaikka olin pieni, niin silti oli semmosia...Raivon...Vihanpurkauksia kovina, että yleensä kaikki paikat vaan hajos, että...Pistin kaiken rikki melkeen mikä lähti...Ja ja...Se oli melkeen koko ajan kun olin siä sijaisperheessä. Se oli melkeen arkipäivää, että mulla tuli niitä...Raivokohtauksia. Ja ja, tietenkin se sitte rajotti sitä, että mä en esimerkiks saanu mennä mihinkään kun oli niin sanotusti aretissa...*

Seuraavassa Petri kertoo lisää omasta turhautumisestaan ja siitä seuranneesta kapinoinnista sekä sen seurauksista. Tässä kohtaa Petri on siirtymässä lastenpsykiatriselta tutkimusjaksolta erääseen perhekotiin.

Petri: *Mä muistan sen päivän kun kun me käveltiin, tultiin siihen pihaan, ja mä aattelin et tää on taas, siinä vaiheessa mulla oli jo semmonen et tää on taas yks paikka mistä mä saan kohta sitte taas niin sanotusti lähtöpässit. Siinä sitte, arki lähti miten lähti, ja koulukin tais alussa sujuu ihan silleen niinku...Välttävästi, tyydyttävästi, että ei ollut mitään suurempia ongelmia, mutta Sitte alko se perhekoti...Arki oleen kans vähä...Lipsua, että yleensä en hirveesti ees pysyny siä perhekodilla, että...Että lähin monesti ovet paukkuen sieltä ja menin vaan kavereiden kaa, koska mikään muu ei oikeen kiinnostanu..Että että...Lähin vaan, en välittäny, en ajatellu niinku nenääni pitemmälle, että mitä tästä seuraa niinku. Lähin vaan. Ja kun tuln takasin niin sitte tuli aina arestia ja kämppää...Oli mitä oli (huokaus)...Ja ja...Sitte oli, oliko yks vai kaks semmonen, et olin ollu yön pois perhekodilta...Ja ja...Sit siinä tuli vähä semmonen et piti jarrutella ja sitte mut lähetettiin niinku...Semmoselle pysäytysjaksolle niin sanotusti yhteen koulukotiin...Se on semmonen aika lailla viimeinen päätepysäkki siinä et jos nuoren elämä menee tolleen...Sinne se yleensä päättyy sitte, että jos mikään muu paikka ei oo pystyny pitään, niin sielä sitte, sielä onnistuu...*

Petrin kokemus siitä, että kyseinen perhekotikin oli vain yksi paikka, josta hänet pian taas siirretään jonnekin muualle, kuvaa juuri sitä kokemusta asioiden kestättömyydestä ja irrallisuudesta, joka nuorilla herkästi tulee monen katkenneen sijoituksen jälkeen. Heillä tulee epäusko sitä kohtaan, että he todella saisivat kotiutua johonkin paikkaan ilman pelkoa siitä, että pian tulee taas lähtö uuteen paikkaan. Näillä nuorilla tulee tunne, että heidän teoillaan ei ole merkitystä, koska paikka kuitenkin vaihtuu koko ajan. Sitoutuminen mihinkään tuntuu turhalta. Petri kuvasi asiaa seuraavasti.

Petri: *Semmonen mulla on yleensä ollu aina niinku, että ei varsinaisesti ketään henkilöä kohtaan sitä niinku ettei luottais...Mut yleensä ku vaihtanu paikkaa niin ollu vaan semmonen olo, etten mä kuitenkaan oo täälä kauaa...Niin niin, sitten on ottanut vähä semmosen asenteenki alussa, että ihan sama mitä tekee, niin mut pistetään kuitenkin seuraavaan paikkaan.*

Oman äänen kuulumattomuus tuli haastatteluissa esille myös muilla tavoin. Anna pohtii seuraavassa aikuisen oikeutta tavata lapsiaan, ja vastaavasti lapsen oikeutta olla tapaamatta vanhempiaan niin halutessaan.

Annukka: Näin kun sä katsot taakse, niin mitä sä toivot, että sun sosiaalityöntekijät olisivat tehneet toisin?

Anna: No, kuunnellu mua enemmän. Eikä vaan sitä niinku et mitä lakipykälissä sanotaan, vaan mun mielestä pitäs enemmän kuunnella sitä et miltä lapsesta tuntuu. Kaikki. Et vaikka nyt oiski, no esimerkiks mut ja veli pakotettiin niinku...Väkisin vietiin äitiä niinku kattoon turvakodille, ja äidin luo lomille kun me asuttiin isän luona, niin siinä meit ei kuunneltu vaik me sanottiin et me ei haluta mennä, kun äidin elämä ei ollu tasapainossa, mut silti meidät pakotettiin menemään, kun äidillä on oikeus lapsiinsa...Niin niin...Siitäkin on jäänyt niinku tosi pahoja muistoja äitiä kohtaan. Kun se ei ollu valmis ottaan meitä sinne, eikä me oltu valmiita menemään sinne...Mut silti oli vaan sosiaalityöntekijä sanonu, et teidän vaan täytyy mennä...Siinä pitäs kuunnella lasta, et jos lapsi ei oikeesti halua, niin mun mielestä ei pitäs pakottaa semmoseskaan tilantees menemään...

Kertoessaan, miten heidät oli pakotettu menemään tapaamaan äitiään, koska äidillä on oikeus lapsiinsa, oli Annan ääni hyvin ivallinen, ja katseesta oli luettavissa miten pahalta nämä tapaamiset ovat hänestä tuntuneet. Annan kokemus pakottamisen tunteesta on hyvin vahva, ettei häntä ole lapsena kuultu tässäkin asiassa. Tutkijana jäin miettimään sitä, miten sosiaalityöntekijät voivat lapsen etua ajatellessaan saada aikaan myös vahinkoa. Sosiaalityöntekijä on paljon vartijana, ja päätöksiä tehdessä pitäisi pystyä katsomaan asioita monista eri näkökulmista. Jokainen perhe ja lastensuojelun asiakkuus on kuitenkin erilainen. Riitta Laakso (2009) esittää väitöskirjassaan muutaman kysymyksen, joita jokaisen lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltopaikkojen henkilökunnan tulisi itseltään lasta koskevia päätöksiä tehdessään kysyä itseltään: mitä tapahtuu juuri nyt? Millaisen ymmärryksen pohjalta valitsin toimintatapani kyseisessä tilanteessa? Edistinkö toimillani lapsen hyvinvointia vai loukkasinko lasta? (Laakso 2009, 262–263.) Esittämällä nämä kysymykset itselleen, tulee pysähtytyä asian äärelle, ja todella mietittyä asiaa lapsen kannalta.

6.8 Kasvutarina

Lukiessani nuorten tarinoita, on niissä selkeästi havaittavissa nuorten kasvu ihmisenä, ei vain iän puolesta, vaan ennen kaikkea oman minuuden ja subjektiivisuuden löytymisenä ja

vahvistumisena. Nuoret ovat kyllä koko kertomukset alusta loppuun omien sisäisten tarinoidensa keskiössä, mutta oman äänen vahvistuminen näkyy selkeästi kertomusten loppua kohden mentäessä.

Kertomusten alku- ja keskikohtien katkenneista sijoituksista puhuessaan nuoret käyttivät erilaisia termejä kuvaamaan sitä, miten heitä on aikuisten tekemillä päätöksillä siirretty paikasta toiseen kuulematta heitä. Nuoret käyttivät esimerkiksi seuraavia kuvauksia:

”Sitte taas lykätään johonkin”

”Sit mut siirrettiin”

”Mut lähetettiin tonne”

”Sitte taas vietiin mua ovista ulos”

”Revittiin paikasta toiseen”

Nuoret pystyivät näillä kuvauksilla hyvin pukemaan sanoiksi sen, miltä tällainen jatkuva siirtyminen paikasta toiseen ilman oman mielipiteen kysymistä on tuntunut. Myös nuorten äänistä pystyi vaistoamaan sen turhautuneisuuden ja suuttumuksen, jota nämä siirtelyt ovat heille aiheuttaneet.

Mentäessä kertomuksissa eteenpäin, oli jokaisen kertomuksessa huomattavissa kohta, jossa he ovat saaneet oman äänensä ensimmäistä kertaa kuuluviin. Nämä hetket ovat olleet nuorille merkityksellisiä, ja merkinneet tavallaan uuden ajanjakson alkamista heidän elämässään. Seuraavassa on jokaisen nuoren kertomus siitä kun heitä ensimmäistä kertaa todella kuunneltiin.

Anna: *Siinä vaiheessa mun mielipidettä kuultiin kun mä halusin lähteä tonne Etelä-Suomeen opiskelemaan, niin siinä vaiheessa musta tuntu ekaa kertaa et mua kuunneltiin, et mitä mä haluan mun elämältä.*

Petri: *Tullu täs viimesen vuoden aikana ehkä semmonen olo et pystyy vaikuttaan kun vaan saa sanottua asiat sielä...Niinku esimerkiks mun koulussa...Mä en oikeen tullu toimeen siin luokas mis mä olin, niin mä kysyin et voisinko mä niinku saada vaihtaa luokkaa...Ja sit mä sain vaihtaa, ja siin tuli ensimmäisiä kertoja semmonen olo et pystyy vaikuttaan näihin omiin asioihin. Ja sen jälkeen oon palavereissaki puhunu*

muutaki ku kertonu vaan kuulumisia ja yrittäny sitte parhaansa mukaan vaikuttaa omiin asioihinsa.

Aatun kertomuksessa oman äänen esiin saaminen tuli esiin hieman toisella tavalla, hän on päättänyt vaikuttaa ratkaisuihin, jotka mahdollisesti ovat edessäpäin.

Aatu: *Ihan sama mitä sossut sanoo, mut mä oon täällä niin kauan et koulut päättyy...Koska mul on kuitenkin helppo kun mä pääsen asumisharjottelupuolelle, niin mun ei tarte vuokraa eikä mitään maksaa...Periaattees pystyy keskittyn siihe kouluun sitte.*

Jokainen nuori koki siis tällä hetkellä hallitsevansa omaa elämäänsä paremmin kuin aikaisemmin. Nuorten puheessa oli havaittavissa selvää tyytyväisyyttä siitä, että heidän sanallaan on vihdoinkin merkitystä ja sitä kuunnellaan. Petrin kertoessa siitä, miten hän on saanut vaihtaa koulussa luokkaa omasta pyynnöstään, oli Petrin puheesta havaittavissa se, että hän on kokenut jopa hieman yllättävänä sen, että tällainen päätös todella tehtiin hänen omasta toiveestaan. Nämä tilanteet ovat olleet uusia, mutta joka tapauksessa hyvin merkittäviä näille nuorille. Tällainen oman äänen esiin saaminen on tuonut näille nuorille kokemuksen omasta arvokkuudesta, ja siitä, että he itse ovat oman elämänsä suunnannäyttäjiä, ja samalla vastuussa siitä.

6.9 Millainen minusta tuli

Kysyin jokaiselta nuorelta, että miten he ovat kokeneet monien katkenneiden sijoitusten vaikuttaneen heihin ihmisinä, ja kokevatko he, että heillä on edelleen kyky luottaa aikuisiin. Ensimmäinen kysymys sai nuoret mietteleeiksi ja todella pohtimaan vastausta kysymykseen. Seuraavassa Anna pohtii katkenneiden sijoitusten merkitystä häneen ihmisenä, sekä siihen, luottaako aikuisiin.

Anna: *No just sillai...Et on paljo...Varautuneempi kun muut saattaa olla. Et uudeski seuras, niin tarkkailee ensin et ei uskalla heti ruveta luomaan ihmissuhteita. Sit jos taas tuleeki, taas et jotain tapahtuu, et joutuu lähteen ettei ne kestäkään...Lähteen,*

sillei niin ei uskalla ottaa hirveen läheistä kontaktia ihmisiin. Ettei luota silleen niin hyvin sitten kaikkeen, et menee tosi kauan et pystyy luottaan johonki.

Annukka: *Vieläkö sä pystyt luottamaan aikuisiin?*

Anna: *Joo kyllä mä pystyn luottaan, mutta...Se on niinku aika heikolla pohjalla se luottamus. Et vaikka alkuunsa joku ihminen vaikuttaa siltä et siihen voi luottaa, niin sit jos tulee pienikin asia, mikä ei niinku normaalisti saattas horjuttaa luottamusta, niin mulla se saattaa vetää kokonaan luottamukselta pohjan pois. Että silleen, vähä vaikeampaa kyllä...On luottaa välillä.*

Annukka: *Voitko sä kertoa jonkun esimerkin, että sulla on sitten mennyt se luottamus?*

Anna: *No siis vaikka nuorisokodissa ollessa...Niin niin...Jos oli johoki hoitajaan, et oli pystyny puhuun silleen, tällasta, ja sit jos se oli menny puhuun jostain asiasta minkä oli ite puhunu sille luottamuksella ja olettanu, ettei se sano siitä kellekään, siis vaikka se ois puhunu vaan mun sosiaalityöntekijälle siitä, jos mä olin sanonu et mä en haluu et se puhuu, vaik totta kai ne puhuu sosiaalityöntekijöille, jos on ollu pakko, niin sit se on ollu et no, mä en puhu sulle enää mitään. Mä en luota suhun.*

Seuraavaksi Petri kuvaa omaa luottamustaan aikuisiin.

Petri: *...Siis...No...Kyl mul täs perhekodis on semmonen, mä oon ollu täs jo jonkun vuoden...Kyl mä näihin perhekotivanhempiin, niihin oon pystyny, periaatteesa mä tiedän et perhekoti-isäänki voin ihan sataprosenttisesti...Ja perhekoti-äitiin. Täs on näitä, tullu näitä uusia työntekijöitä, mut ennenku nää uudet tuli niin täs oli yks, yks joka jäi eläkkeelle, pystyin siihenki luottaan ihan vallan mainiosti...Ja näin...Ja kyllä mä näihin uusiinkin työntekijöihinki vaikka ne onki, aika lailla niinku parin kuukauden sisään tulleita...Tiedän, että niihin voi luottaa...Mulla ei oo ikinä oikeen tullu semmosta, ettei pystys luottaan aikuisiin...Vaikka luulis että tulis.*

Petrin lausahdus, että ”vaikka luulis että tulis” osui oikeaan. Lähtiessäni tekemään haastatteluja, oli ennako-oletukseni tämän kysymyksen suhteen aivan toinen, mitä haastattelujen perusteella tuli esille. Vaikka näiden nuorten luottamus aikuisiin ja ylipäätään ihmisiin, saattaa olla hauraampaa kuin se ehkä muuten olisi, oli näillä nuorilla perusluottamus kuitenkin jäljellä. Oletukseni oli ollut, että luottamusta aikuisiin ei enää olisi. Samoin nuorten ajatukset siitä, miten katkenneet sijoitukset ovat vaikuttaneet heidän

ajatuksiinsa omaa tulevaisuutta kohtaan, yllätti. Nuorten suhtautuminen omaan tulevaisuuteen ja mahdollisuuteen saavuttaa siinä omat haaveensa oli hyvin positiivinen. Seuraavassa on nuorten ajatuksia omasta tulevaisuudesta kysyttäessä, että miten he näkevät oman menneisyytensä siihen vaikuttavan.

Petri: *Totakin mä oon miettinyt monet kerrat, mutta niin...Sehän on, jokainen ite määrää sen, et jos haluaa, haluaa...Sanotaan nyt palomieheksi, niin eihän tällainen asia mun mielestä, niin ei se estäs, mua ainakaa, pääsemästä sinne palomieheks. Et jos mä haluan palomieheks vaikka, niin sit mä vaan käyn koulussa ja teen sen mitä pitää. Ei täst oo mitään semmosia mun mielestä tullu. Niin...Et...Ei se mun mielestä silleen...Niinku siihen tulevaisuuteen...Että mullaki kuitenkin sen verran ikää jo että...Alkaa oleen silleen aika omista päätöksistä kiinni, miten se tulee menemään, tää loppu sijoitus ja tulevaisuus.*

Anna: *Niin...No mä päätin, et vaik mun elämä meni näin, niin en mä anna sen mun omaa tulevaisuutta, kuitenkaan vetää siltä pohjaa alta...Mä ihan ite rakennan oman elämäni, et vaikka muut on sillon, kun mä en oo ite siihen pystyny vaikuttaan, niin tehny siit huonompaa, mut nyt kun pystyn ite vaikuttaan niin mä teen siit semmosen kun mä ite haluan.*

Nuorten vastauksista paistaa läpi vahvuus ja päättäväisyys. Jäi tunne, että nämä nuoret erityisesti odottavat täysi-ikäisyyttä, ja sitä, että he saavat itse päättää omista asioistaan, ja rakentaa elämästään jatkossa sellaisen kuin he itse haluavat.

6.10 Semmonen viha sitä kohtaan...

Haastattelujen loppu puolella kysyin nuorilta, että minkälaisia tunteita heillä nousee pintaan, kun he puhuvat lapsuudestaan ja asiakkuudestaan lastensuojelussa. Kahden nuoren kohdalla tuli esiin, että puhuminen ei tunnu enää oikeastaan miltään, koska asioista on saanut jo puhua niin monta kertaa eri aikuisten, kuten psykiatrien ja sosiaalityöntekijöiden, kanssa. Seuraavassa Aatu ja Petri kertovat tuntemuksistaan.

Annukka: *Minkälaisia tunteita sulla herää kun sä puhut sun taustasta?*

Aatu: *En mä tiää.*

Annukka: *Tuntuuko se miltään?*

Aatu: *Ei oikeestaan.*

Annukka: *Mitkä sulla on päällimmäiset tunteet nyt kun sä kävit läpi ton sun matkan?*

Petri: *No mä oon niin monta kertaa käyny ne läpi aikusten, sosiaalityöntekijöiden, lääkäreiden, tohtoreiden ja psykiatrien kanssa, et ei se enää oikeen tunnu, niinku moni esimerkiks luulee et meiän äitin kuolema, et siis keskusteleminen ois mulle jotenki vaikeeta...Mut, ne on niin monta kertaa asiat käyty läpi, että mul ei herää enää oikeestaan minkäänlaisia tunteita...Ei oikeen surua eikä iloa, ne asiat on menneitä ja nyt eletään tätä hetkeä, että ei kannata elää menneisyydessä.*

Keskustelu Annan kanssa kyseisestä aiheesta oli minulle tutkijana yksi tunteita herättävin. Annan puheesta ja hänen olemuksestaan oli aistittavissa niin vahvasti lapsen kokema pettymys omaa vanhempaa kohtaan.

Annukka: *Nyt kun sä mietit taaksepäin tätä sun elämää, niin minkälaisia tunteita sulla herää?*

Anna: *Hmmm...En mä silleen tiedä, ei paljo muita mut...Silleen, viha niinku äitiä kohtaan siitä, et miten se on hankaloittanu mun ja veljen elämää. Et vaikka tietenki isälläki on ollut omat osuutensa siihen, mut se on sillon sit kuitenkin pistäny meidät etusijalle, ja sillon pystynyt lopettaan sen, et vaikka sit myöhemmin meniki, mut sillon pienenä. Että kun äiti ei oo vieläkään siihen pystyny, niin tavallaan niinku semmonen viha sitä kohtaan...Ei oo niinku välittäny.*

7 YHTEENVETO

Tutkimukseen osallistuneiden kolmen nuoren sisäiset tarinat olivat kaikki erilaisia, ja hyvin ainutlaatuisia. Jo nuorten tavat lähteä kertomaan omaa sisäistä tarinaansa poikkesivat toisistaan. Kaksi nuorista lähti avaamaan tarinaansa kertomalla yksittäisen tapahtuman tai muiston, joka heillä oli ensimmäisestä sijoituspaikasta. Yksi nuorista lähti kertomaan ajasta, jolloin hän asui vielä kotona, ja mitä siihen ajanjaksoon liittyi, niin hyviä kuin huonojakin muistoja. Kyseinen nuori oli ainut, joka pohjusti tulevaa tarinaansa kertomalla niistä syistä ja tapahtumista, jotka sitten lopulta johtivat siihen, että hänet huostaan otettiin.

7.1 Sisäisen tarinan henkilöt

Kaikkien nuorten sisäisissä tarinoissa oli omilla vanhemmilla tärkeä rooli, erityisesti heidän kuvatessaan ihan lapsuuden tapahtumia. Kahden nuoren tarinassa vanhemmat esiintyivät henkilöinä, jotka ovat heille hyvin rakkaita, mutta samalla henkilöinä, keiden toimien takia heidät on jouduttu ottamaan huostaan, eikä heillä näin ollen ole ollut mahdollisuutta viettää lapsuuttaan kotona. Molemmilla erityisesti toinen vanhemmista nousi tärkeään rooliin osana heidän sisäistä tarinaansa. Kolmannen nuoren sisäinen tarina poikkesi kahdesta muusta vanhempien osalta niin, että hänen tarinassaan ei missään vaiheessa noussut esiin mitään negatiivista vanhempia kohtaan, vaan vanhemmat näyttäytyivät enemmän hänen tukipilareinaan, jotka ovat kulkeneet mukana koko hänen matkan.

Kahden nuoren kohdalla on vanhemmilla ollut päihdeongelmia, sekä rikollisuutta, joka on vahvasti ollut mukana heidän lapsuutensa tapahtumissa. Nuorten tapa kuvata vanhempien päihteiden käytöstä johtuneita ongelmia oli hyvin looginen, mutta samalla tunteikas. Nuorten äänen painot muuttuivat ja heidän olemuksensa muuttuivat mielteliäämmiksi, kun he palasivat näihin tapahtumiin. Nuorten tarinoista ei kuitenkaan paistanut katkeruus, vaan he molemmat kertoivat jollain tavalla vain hyväksyneensä sen, miten heidän vanhempiansa päihteiden käyttö ja rikollisuus ovat heidän lapsuuteensa vaikuttaneet. Molemmilla myös toinen vanhemmista nousi erityisen tärkeään rooliin. Toinen nuori kertoi siitä miten isä oli pitänyt huolta siitä, että hänellä ja pikkusiskolla oli ruokaa äidin ollessa huonommassa

kunnossa, ja miten isä oli jättänyt kaiken omaisuutensa heille vanhempien erotessa, jotta hänellä ja siskolla olisi parempi olla. Toinen nuori taas kertoi siitä miten isä oli yrittänyt, ja välillä saanutkin, itsensä ja elämänsä kuntoon, kun taas äiti ei ole siihen koskaan pystynyt.

Jokaisen nuoren tarinassa nousivat myös omat isovanhemmat tärkeään rooliin. Isovanhemmat kuvastuivat henkilöinä, keihin voi aina luottaa, ja ketkä ovat pitäneet heistä huolta silloin kun omat vanhemmat eivät siihen ole pystyneet. Yksi nuorista kertoi oman mummon olevan hänelle yhtä tärkeä kuin oman äidin. Nuoret puhuivat hyvin lämpimään sävyyn isovanhemmistaan, ja heidän roolistaan heidän elämässä.

Myös nuorten sisaruksilla oli tärkeä rooli nuorten sisäisissä tarinoissa. Kahden nuoren kohdalla myös nuorempi sisarus on otettu huostaan samaan aikaan heidän kanssaan, yhden nuoren kohdalla hänet on otettu yksin huostaan vanhempien sisarusten jäädessä kotiin asumaan. Kaikki kokivat sisaruksistaan olleen tukea, ja he ovat heille edelleen hyvin tärkeitä ihmisiä. Toinen nuori, joka on otettu huostaan yhdessä nuoremman sisaruksen kanssa, kertoi siitä miten sisarus on toiminut turvana, että on ollut joku tuttu henkilö lähellä koko ajan. He kulkivat yhdessä sijaishuoltoapaikasta toiseen ja välillä kotiin, aina nuoruusikään asti. Vaikka nuorempi sisarus toi turvaa, toi se samalla kyseisen nuoren elämään paljon vastuuta. Hän kertoi olleensa nuoremmalle sisarukselleen kuin äiti, koska heidän oma äitinsä ei siitä roolista kyennyt ottamaan vastuuta. Murrosiässä tällainen vastuu oli painava, kun oman elämän kiemurat kasvoivat, eikä omaa murrosikää elävän nuoret voimavarat riittänyt enää molemmista huolehtimiseen, vaan hän hieman irtautui tästä roolista. Huoli ja vastuu omasta sisaruksesta eivät kuitenkaan poistu koskaan, erityisesti kun hekin ovat eläneet lapsuutensa toisiinsa turvaten. Kyseisestä nuoresta paistoi suuri lämpö omaa sisarustaan kohtaan.

Omien perheenjäsenten lisäksi nuoret nostivat esiin joitain yksittäisiä sijaishuoltoapaikkojen henkilökuntaan kuuluvia ihmisiä, erityisesti omahoitajia. Näiden henkilöiden tärkeimmiksi piirteiksi nousivat luotettavuus, ja se, miten he ovat omistautuneet työlleen ja näille nuorille, eivätkä ole vain kohdelleet heitä yhtenä nuorena muiden joukossa. Tällainen tarve kokea itsensä erityiseksi oli nuorilla voimakas, tunne siitä, että he ovat tärkeitä, ja heidän asioistaan ja heidän hyvinvoinnistaan aidosti välitetään. Osa nuorista on edelleen yhteydessä näihin edellisten sijaishuoltoapaikkojen tärkeisiin ihmisiin.

7.2 Etsivä narratiivi

Kolmesta eri narratiivisuuden muodosta, joita haavoittunut tarinankertoja saattaa kertoa (Frank 1995, 77), kuvaa etsivä narratiivi parhaiten näiden kolmen nuoren sisäisiä tarinoita. Erityisesti näen nuorten tarinoiden olevan etsiviä narratiiveja, koska kaikki nämä nuoret ovat ottaneet elämänsä sellaisena kuin se on annettu, ja etsivät siitä jotain hyvää minkä saavat mukaansa tulevaisuutta ajatellen. Yhden nuoren ajatus siitä, että hän kääntää lapsuuden kokemukset omaksi vahvuudekseen ja pystyy ammentamaan sieltä tietoa käytettäväksi tulevaisuudessa, ja ettei hän hätkähdä mistään pienestä, on mielestäni juuri olennainen osa etsivää narratiivia. Kyseinen nuori näki jopa, että hän voi käyttää lapsuuden kokemuksia vanhempien päihteidenkäytöstä vahvuutena omalla työurallaan.

Oleellinen piirre etsivässä narratiivissa on, että kertojalla on aidosti oma tarinansa kerrottavana, ilman, että se hukkuu kaaoksen keskelle tai, että tarinan päähenkilöksi nousee joku muu kuin hän itse. Nuorten tarinoissa nimenomaan he itse olivat omien tarinoidensa päähenkilöitä. Missään vaiheessa nuorten haastatteluja he eivät kadottaneet omaa itseään tarinan keskiössä, ja sisäisten tarinoiden edetessä lapsuudesta nuoruuteen oli havaittavissa, että nuorten oma ääni vain vahvistui.

7.3 Tarinallinen kiertokulku nuorten tarinoissa

Nuorten sisäisissä tarinoissa tilanteet, eli esimerkiksi perhesuhteisiin ja terveyteen, sekä sääntöihin ja lakeihin liittyvät normit, näyttäytyivät eriävin tavoin. Yhteistä nuorten tilanteiden kuvauksille oli kuitenkin se, että he kuvasivat menneisyyttä tapahtumina joihin heillä ei itsellään ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa. Tilanteissa tapahtuneet muutokset, kuten huostaanotot ja katkenneet sijoitukset, ovat tapahtuneet niin, että nuorilla itsellään ei ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa näiden tapahtumien kulkuun. Kahden nuoren kohdalla vanhempien päihteidenkäyttö on ollut asia, jolla on ollut suuri merkitys heidän elämän tarinan muotoutumisessa. Erityisesti lapsuuden tapahtumissa nämä nuoret kuvasivat paljon vanhempien kyvyttömyyttä toimia heidän turvallisina vanhempina. Nuorten isovanhemmat kuvattiin turvallisina ja lämpiminä henkilöinä, jotka ovat huolehtineet heistä vanhempien voidessa huonosti.

Kahden nuoren sisäisissä tarinoissa oli osansa myös yhteiskunnan asettamilla normeilla. Nämä normit näyttäytyivät erityisesti poliisien puuttumisena heidän perheidensä elämään, kun vanhempien elämäntapa ei ole ollut yleisesti hyväksyttävien normien mukaista, jolloin siihen on kuulunut rikollisuutta ja runsasta päihteidenkäyttöä. Yksi nuori sisällytti lakipykälät sisäiseen tarinaansa niin, että hän näki lakien suojelevan enemmän vanhempien oikeuksia tavata lastaan, kuin lapsen oikeutta olla tapaamatta vanhempiaan mikäli ei halua. Tämä aiheutti nuoressa ristiriitaisia ajatuksia siitä, miten lapsen etu oikeastaan täyttyy tällaisissa tilanteissa kun sosiaaliviranomaiset ovat pakottaneet hänet tapaamaan äitiään tämän elämän ollessa sekaisin.

Situaatioissa tapahtuneita muutoksia nuoret kuvasivat yleensä sen kautta, että keitä ihmisiä kyseiseen tilanteeseen on kuulunut. Näitä ihmisiä olivat useimmiten sosiaalityöntekijät, poliisit, sijaishuoltopaikkojen henkilöstö, lääkärit, hoitajat, ja oma perhe. Omaa roolia situaatioissa tapahtuneissa muutoksissa nuoret kuvasivat omien tunnetilojen kautta, että miltä heistä on sillä hetkellä tuntunut, ja mitä he ovat muutoksesta ajatelleet. Tällaisia tunnetiloja olivat esimerkiksi pelko, turhautuneisuus ja haluttomuus muutosta kohtaan.

Nuorten sosiaaliset tarinavarannot ovat muotoutuneet heidän omien muistojen, kokemusten ja muilta henkilöiltä kuultujen kertomusten perusteella. Nuoret muistivat itse asioita hyvinkin varhaisesta lapsuudesta alkaen, yhdellä nuorella oli ensimmäiset muistikuvat jo ajalta kun hän on ollut 1-2-vuotias. Nuoret ovat kuulleet paljon tarinoita lapsuuden tapahtumista myöhemmin omilta vanhemmiltaan ja erityisesti isovanhemmiltaan, ja näin täydentäneet omaa sosiaalista tarinavarantoaan saaden paremman kuvan siitä, että mitä kaikkea heidän lapsuuteensa todellisuudessa on kuulunut, niin hyviä kuin huonoja muistoja. Myös eri sijaishuoltopaikat ovat muokanneet nuorten sosiaalista tarinavarantoa, tutkimuksen nuoret ovat elämiensä aikana ehtineet nähdä ja tutustua moniin ihmisiin matkan varrella.

Nuorten tulevaisuuteen suuntautuvat tarinat olivat sävyltään paljon positiivisempia, mitä menneisyyteen liittyvät tarinat. Nuorten tarinoista kuvastui toiveikkuus, ja erityisesti se, että vihdoin he saavat itse päättää siitä, minkälaiseksi heidän elämänsä muodostuu. Tulevaisuuteen suuntautuvat tarinat ammensivat aineksia koko heidän elämänsä varrelta. Kokemukset siitä, miten heitä on riepoteltu paikasta toiseen aikuisten päätöksellä, ja muut lapsuuden ikävät kokemukset, ovat tuoneet heidän tulevaisuuden tarinoihinsa vahvuutta ja päättäväisyyttä. Se, mihin ammattiin he taas esimerkiksi haluavat suuntautua on

muotoutunut pitkälti sen tarinavarannon perusteella, johon he ovat poimineet aineksia ystäviltä, nykyisestä sijaishuoltopaikasta ja koulusta. Yhden nuoren kohdalla tosin lapsuuteen liittynyt vanhempien päihteidenkäyttö on vahvistanut sitä, mitä hän haluaa isona tehdä.

Nuorten tapa käsitellä sitä, että heillä on takanaan monta katkennutta sijoitusta, oli jollain tavalla hyvinkin realistinen. Heidän sisäisiin tarinoihinsa mahtui paljon tunteita nostattavia jaksoja, mutta samalla heillä oli ajatus, että elämä on nyt mennyt näin, mutta ettei menneiden murehtiminen vie heitä elämässä eteenpäin.

Mietittäessä sisäisen tarinan ja kertomuksen välistä suhdetta tutkimukseeni osallistuneiden nuorten kohdalla, voidaan katsoa, että he kertoivat minulle tutkijana nimenomaan yhden kertomuksen elämästään. Ihmisen sisäisen tarina pitää sisällään niin paljon osatarinoita, että koko sisäisen tarinan kertominen tätä tutkimusta varten olisi ollut mahdotonta. Kuten alussa totesin, olen käyttänyt tutkimuksen aikana kuitenkin selvyuden vuoksi koko ajan sisäisen tarinan käsitettä puhuessani nuorten kertomuksista. Voidaan katsoa, että nuoret kertoivat minulle sisäiset tarinansa koskien katkenneita sijoituksia ja niiden vaikutuksia heidän elämäänsä.

7.4 Sukupuolen näkyminen sisäisissä tarinoissa

Tutkimukseen osallistui siis kaksi poikaa ja yksi tyttö. Haastattelutilanteissa sukupuolella ei ollut näkyvää merkitystä, vaan nuoret suhtautuivat siihen samalla tavalla. Erityisesti toisen pojan intensiteetti tutkimusta kohtaan, ja hänen kykynsä kuvata eri tunnetiloja pitkin sisäistä tarinaa oli uskomaton. Samoin oli tytön kohdalla, hän pystyi palaamaan lapsuuden tapahtumiin hyvin tunnepitoisesti ja kuvaamaan sitä miltä eri tapahtumat ovat hänestä tuntuneet.

Verratessa nuorten haastatteluista saatua aineistoa, näyttäytyy suurin ero tytön ja kahden pojan kohdalla siinä, miten tyttö on kantanut äidillistä huolta nuoremmasta sisaruksestaan koko elämänsä ajan. Poikien sisäisissä tarinoissa ei sisaruksilla ollut niin suurta roolia, mitä tytön tarinassa. Tytön tarinassa nuorempi sisarus kulki vahvasti mukana koko ajan, myös sen jälkeen kun heidän tiensä erkanivat eri sijaishuoltopaikkoihin tytön tullessa

murrosikään. Tällainen äidillinen huolehtiminen onkin varmasti ominaisempaa tytöille kuin pojille.

Pääosin sukupuoli ei kuitenkaan näyttäytynyt suuressa roolissa sisäisissä tarinoissa. Nuorten tarinat pitivät sisällään hyvin samankaltaisia aineksia ja tunteita huolimatta siitä, oliko tarinan kertojana tyttö vai poika.

7.5 Johtopäätökset

Tutkimuksen alussa nostin esille Manu Kitinojan (2005, 265) esittämän kysymyksen siitä, että miksi muutaman vuoden ikäisenä huostaan otettu lapsi päätyy useiden katkenneiden sijoitusten kautta koulukotiin. Yksi tutkimukseeni osallistuneista nuorista omaa juuri tällaisen elämänkaaren, hänet on huostaan otettu neljän vuoden iässä, ja käytyään läpi monen monta sijoituspaikkaa on hän päätenyt lopulta koulukotiin. Kyseisen nuoren tarinasta saa kuvan lastensuojelujärjestelmästä, jossa ei kenelläkään ole ollut halua pysähtyä tämän nuoren kanssa ongelmien ilmetessä, vaan on ollut helpompi siirtää hänet eteenpäin. Nuori on käytöksellään oireillut omassa lapsuudessaan kokemuinsa traumoihin. Nuoren jatkuvasta siirtämisestä eri sijaishuoltoapaikkojen välillä tuli itseään ruokkiva kierre, jossa nuoren oireilu jatkui ja hetkittäin paheni sitä mukaa kun hän koki lisää katkenneita sijoituksia. Pakostakin mietin, että nämä lapset ja nuoret tulisivat paremmin autetuiksi ja kohdatuiksi mikäli aikuiset pysähtyisivät todella miettimään lapsen/nuoren tilannetta ja uskaltaisivat katsoa oireilun taakse. Nämä nuoret tarvitsevat ennen kaikkea aikaa ja pysyvyyttä.

Oma tutkimukseni tuli samoihin johtopäätöksiin kuin Ruotsissa tehty tutkimus. Ruotsissa todettiin, että lapsen sijoittaminen edestakaisin kotiin ja jonkin sijaishuoltoapaikan välillä horjuttaa lapsen elämää vielä enemmän kuin muutot sijaishuoltoapaikkojen välillä. Suurimmat syyt siihen, miksi elämä kotona ei sujukaan lapsen sinne palattua, ovat lapsen liian varhainen palauttaminen kotiin ja lapsen ja perheen puutteellinen tukeminen. (Andersson 2008, 87–88). Oman tutkimukseni pohjalta voin myös todeta, että lapsen toistuva sijoittaminen takaisin kotiin liian varhaisessa vaiheessa voi olla tuhoisaa. Mikäli vanhempi / vanhemmat eivät ole ehtineet hoitamaan omaa problematiikkaansa kunnolla lapsen palatessa kotiin on tilanne kestämaton. Esimerkiksi päihdeongelman hoitaminen on pitkäaikainen prosessi, jonka aikana ihminen todennäköisesti kokee notkahduksia ennen

ongelman voittamista. Lapsen elämän ei pitäisi kokea samalla tavalla notkahdusta joka kerta kun vanhempi tarttuukin taas esimerkiksi pulloon. Muutto pois kotoa on aina valtava prosessi ja muutos lapselle, ja lapsi saattaa kokea olevansa itse syyllinen tilanteeseen kun vanhemmat eivät hänen kanssaan kotona jaksaneetkaan. Jokaisen lapsen kotiuttamisen kohdalla tulisi tarkoin miettiä miten todennäköistä on, että kotiuttaminen onnistuu ja sitä, mitkä ovat seuraukset lapsen kehitykselle jos kotiuttaminen ei onnistukaan.

Teoksessaan (Butler 1996, Bardyn ym.2000, 124 mukaan) kirjoittavat nostavat esiin sen, että lasten ja nuorten havainnot ja tulkinnat omista peloistaan ja murheistaan vaikuttavat heidän hyvin - tai pahoinvointiinsa, ja tästä syystä ne olisi päästettävä esille lastensuojelutyön jokaisessa vaiheessa. On tärkeää saada selkeä käsitys siitä, miten lapset ja nuoret itse hahmottavat kokemansa vääryyden, kuten väkivallan tai laiminlyönnin. Ensimmäinen askel sijoituksen valmistelussa olisikin lapsen tai nuoren kuunteleminen, joksi ei riitä lapsen tai nuoren kanssa käytävä lyhyt ohimenevä keskustelu, vaan lasta ja nuorta tulisi aidosti kuulla. Lastensuojelulliset toimenpiteet ja muutokset sijaishuollossa ovat aina suuria muutoksia lapsen ja nuoren elämässä, joihin heillä olisi oltava mahdollisuus ja oikeus valmistautua. Olennaista valmistautumisessa ovat juuri keskustelut ja kokemus kuulluksi tulemisesta. Valitettavan usein lasta ja nuorta kuullaan vain jonkin hallinnollisen tai juridisen prosessin hoitamiseksi. Tätä kirjassa kutsutaan manipuloinniksi. Oman tutkimukseni perusteella juuri lapsen ja nuoren aito kuunteleminen on se asia, jota nuoret itse sosiaalityöntekijöiltään ja muilta aikuisilta toivoivat. Lasten ja nuorten kuuntelematta jättäminen aiheuttaa heille kokemuksen aikuisten ”heittopussina” olemisesta. Lastensuojelutyössä on kyse aina kuitenkin pienten ihmisten elämästä, ja heidän tulisi voida tuntea itsensä arvokkaaksi. Lapsen näkeminen ja kuuleminen on osa tätä.

Jaana Kivistö (2006) on liseniaatin työssään tutkinut sitä, että millainen olisi lastensuojelun asiakkaana olevien nuorten mielestä hyvä työntekijä. Nuorten pohdinnat hyvästä työntekijästä sopivat kaikkiin eri viranomaistahoihin, jotka työskentelevät nuorten kanssa. Nuoret toivoivat heidän työntekijöiltään perehtyneisyyttä ja sensitiivisyyttä, sekä sitä, että työntekijä aidosti kuuntelee heitä ja on aktiivisesti läsnä. Tärkeimmiksi asioiksi vielä edellä mainittujen yli nousivat työntekijän luotettavuus ja tuttuus, nuoret toivoivat itselleen pitkäaikaisia työntekijöitä, jotka tuntevat heidät ja heidän taustansa. Nuoret kokivat raskaana sen, kun joutuu aloittamaan alusta uuden työntekijän kanssa. (Kivistö 2006, 79–

80.) Tulokset tukevat oman tutkimukseni haastattelujen pohjalta saatuja tuloksia. Nuoret kokevat ensiarvoisen tärkeänä sen, että heitä kuunnellaan.

7.6 Kymmenen teesiä lastensuojelutyön kehittämiseksi

Tutkimuksen tekemistä varten lukemani kirjallisuuden ja kolmen nuoren haastatteluista saadun aineiston perusteella olen luonut kymmenen teesiä sisältävän listan siitä, mitä eri tahojen tulisi huomioida työskennellessään lastensuojeluasiakkaina olevien lasten ja nuorten kanssa.

1. Kuuntele, mitä lapsella/ nuorella on sinulle sanottavaa. On sinun tehtäväsi aikuisena ottaa selvää siitä, miten lapsi/ nuori kokee tilanteen ja mahdolliset muutokset.
2. Tutustu lapsen/ nuoren asioihin ennen hänen kohtaamistaan.
3. Anna lapselle/ nuorelle aikaa. Kiireestä huolimatta on jokaisella lapsella/ nuorella oikeus kiireettömään hetkeen kanssasi.
4. Usko, mitä lapsi/ nuori sinulle kertoo. Hänen kokemus tilanteesta voi olla eri mitä aikuisen.
5. Älä lupaa lapselle/ nuorelle sellaista mitä et voi pitää.
6. Pyri luomaan kestävyyttä ja pysyvyyttä lapsen / nuoren elämään. Mieti ratkaisujesi pitkäaikaisia vaikutuksia, älä siirrä ongelmaa kestäättömillä ratkaisuilla.
7. Mieti jokaisen päätöksen kohdalla tarkasti, että mitä tavoitteita haluat sillä saavuttaa.
8. Anna lapselle/ nuorelle kokemus siitä, että hän on arvokas.
9. Anna lapselle/ nuorelle kokemus siitä, että aidosti välität hänestä ja siitä mitä hänelle tapahtuu.

10. Kysy lapselta/ nuorelta mitä hänelle kuuluu.

Nämä teesit vaikuttavat ensisilmäyksellä luettuna hyvin yksinkertaisilta, mutta niiden toteuttaminen käytännössä jokapäiväisessä työssä vaatii asioiden äärelle pysähtymistä, ja aitoa pohdintaa omaa työtä kohtaan. Ne vaativat pohdintaa siitä, että miten itse voisi vaikuttaa siihen, että asiakkaana olevien lasten ja nuorten elämästä tulisi niin hyvä ja ehjä kuin se annetussa tilanteessa on mahdollista.

8 LOPUKSI

Haastattelujen, ja koko tutkimuksen, tekeminen on ollut itselleni tutkijana hyvin antoisa ja opettavainen matka. Nuorten haastattelut olivat kokemus, jota ei heti unohda. Ne jättivät minuun tutkijana, ja ihmisenä, jäljen. Haastattelujen aikana konkretisoitui se, miten rikkonaista näiden nuorten elämä on todella ollut, ja toisaalta, millaisia selviytyjiä he ovatkaan. Toivon tämän tutkimuksen sivuilta välittyneen lukijoille sen, mitä minä tutkijana koin, ja mitä haluan tämän tutkimuksen tekemisellä sanoa. Uskon haastattelujen olleen myös siihen osallistuneille kolmelle nuorelle ainutlaatuinen kokemus. He saivat, ja uskalsivat, kertoa omat sisäiset tarinansa niin, että he olivat tietoisia siitä, että paljon heidän kertomastaan päätyy painettuna tämän tutkimuksen sivuille. Tavatessani näitä nuoria välittyi heistä tunne, että tutkimukseen osallistuminen oli heille tärkeää ja, että he kokivat tärkeänä sen, että katkenneista sijoituksista puhutaan. Kiitos vielä kaikille kolmelle heidän rohkeudestaan ja avoimuudestaan!

Tutkimus käsitteli siis katkenneita sijoituksia. Tutkimukseen osallistui kolme nuorta, joilla on takanaan vähintään seitsemän eri sijaishuoltopaikkaa ja vähintään kymmenen katkennutta sijoitusta. Tutkimus tehtiin täysin nuorten näkökulmasta, tavoitteena oli saada kuluviin näiden kolmen nuoren ääni, ja kuulla se, miten he kokevat useat katkenneet sijoitukset, ja miten he kokevat tällaisen lapsuuden vaikuttaneen heidän minäkuvaansa, ja tulevaisuuteensa. Nuorten haastatteluista saadut tulokset puhuvat puolestaan. Nuorten kokemus siitä, että heitä ei ole kuunneltu on aiheuttanut turhautumista, epäuskoa minkään asian pysyvyyteen ja oman elämän hallintaan, sekä tunteen aikuisten päätösten ”heittopussina” olemisesta ilman omaa identiteettiä ja tahtoa. Jatkuva siirtyminen paikasta toiseen aiheutti nuorissa kapinallisuutta järjestelmää ja sääntöjä vastaan, koska se oli ainut keino miten he kokivat saavansa itsensä näkyväksi ja kuuluvaksi. Ja tällainen kapinointi aiheutti sen, että sijaishuoltopaikkoja vaihdettiin TAAS.

Mitä siis voimme oppia tästä tutkimuksesta? Nuorten haastattelujen perusteella vastaus on, että ensinnäkin lapsia ja nuoria tulisi kuunnella enemmän. Kuulla se, miten he itse kokevat elämänsä, ja se, miten he itse toivoisivat asioiden menevän. Nuoret toivat esiin sen, että heidän ollessa pienempiä, eivät he olisi itse olleetkaan kykeneviä tekemään päätöksiä, vaan

se oli aikuisten tehtävä, mutta he toivoivat, että heidän kanssaan olisi keskusteltu ja heitä olisi kuunneltu myös silloin. Lain mukaan lasta on kuultava häntä koskevissa asioissa lapsen täytettyä kaksitoista vuotta. Tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat kokeneet saaneensa äänensä kuuluviin vasta 15–16-vuoden iässä. Nuorten kokemusten perusteella olisi tärkeä keskustella lapsen kanssa ja kuunnella lasta koko lastensuojelun asiakkuuden ajan. Erityisesti kahden tutkimukseen osallistuneen nuoren kohdalla on sijaishuoltoapaikan muutoksista vain ilmoitettu, ilman, että lapsen kanssa on keskusteltu, ja annettu hänelle aikaa valmistautua muutokseen, ja ymmärtää muutoksen syyt. Toinen tärkeä tämän tutkimuksen kautta saatu oppi on, että jokaisen sijaishuoltoapaikan muutoksen kohdalla tulisi tarkoin miettiä mitkä ovat muutoksen tavoitteet, ja mahdolliset ikävät seuraukset nuorelle.

Huolimatta lapsuuden kokemuksista ja siihen kuuluneista useista katkenneista sijoituksista, välittyi nuorten kertomuksista se, että he ovat päättäneet selvittää ja tehdä omasta elämästään tulevaisuudessa paremman, nyt kun heillä on itsellä siihen parempi mahdollisuus vaikuttaa. Nuoret eivät halua jäädä pohtimaan menneitä, vaan heillä on halu mennä eteenpäin elämässä. Kuultuani heidän kertomukset elämästään, teki tällainen päättäväisyys minuun suuren vaikutuksen.

Haastattelujen tekemisen jälkeen olin tutkijana entistä vakuuttuneempi siitä, että tämän tutkimuksen tekeminen oli tärkeää. Tutkimus osuu lastensuojelusta tehdyissä tutkimuksissa kenttään, josta ei paljoa tutkittua tietoa ole. Toivon tutkimukseni tekemisen avaavan keskustelua tästä tärkeästä aiheesta, ja innoittavan muita tutkijoita perehtymään lisää aiheeseen. Omasta näkökulmastani katsoisin, että laajempi selvitys käsillä olevasta aiheesta toisi lisäarvoa lastensuojelun tutkimukselle ja sen kehittämiseksi.

Päätän tämän tutkimuksen toteamukseen siitä, että koko tutkimuksen tekeminen on ollut itselleni matka, jonka aikana oma identiteettini lastensuojelun sosiaalityöntekijänä on vahvistunut. Kirjallisuuteen perehtyminen, ja erityisesti nuorten haastattelujen tekeminen, ovat antaneet minulle paljon eväitä siihen, millainen lastensuojelun sosiaalityöntekijä haluan ja pyrin jatkossa olemaan. Tutkimuksen tekeminen lisäsi omaa ymmärrystäni sirpaleisesta lapsuudesta ja sen vaikutuksesta lapseen ja nuoriin.

LÄHDELUETTELO

Alderson, Priscilla 1995. *Listening to Children: Children, Ethics and Social Research*.
Barkingside, Barnardo's.

Andersson, Gunvor 2008. *Utsatt barndom – olika vuxenliv, ett longitudinellt
forskningsprojekt om barn i samhällsvård*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Edita
Västra Aros, sverige

Bardy, Marjatta & Barkman, Johanna & Janhunen, Tarja (toim.) 2000. *Elämäni tarina*.
Stakes. Erokoispaino Oy, Helsinki.

Berrick, Jill & Frasch, Karie & Fox, Adair 2000. *Assessing Children's Experiences of
Out-of-home Care: Methodological Challenges And Opportunities*. *Social Work
Research*. Volume 24, Number 2, June 2000.

Bruner, Jerome 1986. *Actual Minds, Possible Words*. Cambridge, MA: Harvard
University Press.

Brusila, Pirkko & Hyvärinen, Salla & Kallio, Maaret & Porras, Kirsi & Sandberg, Tarja
2009. *Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu
nuori*. Väestöliitto. VL-Markkinointi Oy, Helsinki.

Burr, Vivien 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. Routledge. London.

Butler, J & Williamson, Howard 1996. *Safe? Involving Children in Child Protection*.
*Teoksessa A Case of neglect? Children's Experiences And the Sociology of
Childhood*. Aveburg, Aldershot.

Christensen, Pia & James, Allison 2008. *Researching Children and Childhood, Cultures of Communication*. Teoksessa *Research with Children. Perspectives And Practises*. Christensen, Pia & James, Allison toim. Routledge, Britain.

Eronen, Tuija 2007. Katsaus 2000-luvulla julkaistuun suomalaiseen lastensuojelututkimukseen. www.sosiaaliportti.fi.
<http://www.sosiaaliportti.fi/File/2f272051-7b88-4b1c-b0b6-55b1c3beee3e/2000-luvulla%20lastensuojelututkimus%2007.pdf>.
Lähde ollut luettavissa 20.11.2009.

Frank, Arthur W 1995. *The Wounded Storyteller*. The University of Chigago Press.
Printed in the United States of America.

Laakso, Riitta 2009. *Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä*.
Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Gudmundsdottir, Sigrun 2007. *The Teller, the Tale, And the One Being Told: The Narrative Nature of the Research Interview*. Teoksessa *Narrative Methods volume II*. Atkinson, Paul & Delamonta, Sara ed. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.

Hacking, Ian 2009. *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Tampere, Vastapaino.

Heikkinen, Hannu 2007. *Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena*. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Aaltola, Juhani & Valli, Raine toim. PS-kustannus.

Hänninen, Vilma 2007. *A Model of Narrative Circulation*. Teoksessa *Narrative Methods Volume II*. Atkinson, Paul & Delamonta, Sara toim. Sage publications. London, Thousand Oaks, New Delhi.

Hänninen, Vilma 1999. *Sisäinen Tarina, elämä ja muutos*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto.

- Janhunen, Tarja 2007. Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoidossa. Perhehoitoliitto.
- Johansson, Anna 2007. Narrativ teori och metod. KFS i Lund AB, Sweden.
- Kitinoja,Manu 2005. Kujan päässä koulukoti, tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Stakes, tutkimuksia 150.
- Kivistö, Jaana 2006. Missä mä olisin muuten? Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Ammatillinen lisensiaattitutkielma. Turun yliopisto.
- Kujala, Tiina 2007. Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymisestä. Teoksessa avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Värrö, Veli-Matti toim. Tampereen yliopistopaino oy – Juvenes Print. Tampere.
- Kujala, Virpi 2006. Sijoitettujen lasten biologisten vanhempien tukeminen. Päihdeongelmaisten naisten ja heidän lastensa matalan kynnyksen tukitoiminnan kehittämishanke Tampereella ja Jyväskylässä vuosina 2002–2005. Eevan perheprojektin hankeraportti. Sininauhaliitto ry. Helsinki.
- Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2009. Lastensuojelu 2008, tilastoraportti. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf.
Lähde ollut luettavissa 21.11.2009.
- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula 2007. Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. Janus vol 15 (4) 2007.
- Mikkonen, Marjo 2008. Helsinkiläistä lasten perhehoitoa kolmelta vuosikymmeneltä. Tutkimuksia 2008:1, Helsinki. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Mishna, Faye & Antle, Beverley & Regehr, Cheryl 2004. Tapping the Perspectives of Children: Emerging Ethical Issues in Qualitative Research. Qualitative Social Work. Volume 3, Number 4, 2004.

- Pösö, Tarja 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa perhetyön tieto. Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva toim. Vastapaino, Tallinna.
- Pösö, Tarja 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Stakes, tutkimuksia 133.
- Roberts, Helen 2008. Listening to Children: And Hearing Them. Teoksessa Research with Children. Perspectives And Practises. Christensen, Pia & James, Allison toim. Routledge, Britain.
- Robson, Collin 1993. Real World Research, a Resource for Social Scientists And Practitioner-researchers. Blackwell, USA.
- Saastamoinen, Mikko 1999. Narratiivinen sosiaalipsykologia- teoriaa ja menetelmiä. <http://www.uku.fi/~msaastam/MikkoSNarratiivi.PDF>
Lähde ollut luettavissa 15.8.2009.
- Sinko, Päivi & Virokannas, Elina 2009. Rajallisia äitiysidentiteettejä - huumeita käyttäneiden naisten kertomuksia lastensa huostaanotoista. Janus vol. 17 (2) 2009.
- Syrjälä, Leena 2005. Kertomuksen tutkija kasvatustieteen maastossa. Kasvatus 36 (5).
- Valkonen, Jukka 2007. Psykoterapia, masennus ja sisäinen tarina. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 77/2007. Helsinki, yliopistopaino.

Liite 1

Hei!

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa sosiaalityön maisteriksi. Tutkin pro gradussani katkenneita sijoituksia nuorten näkökulmasta. Otan Teihin yhteyttä pyytääkseni suostumusta siihen, että lapsenne saa osallistua tutkimukseen, jossa haastattelen nuorta hänen kokemuksistaan.

Tutkimuksen tarkoituksena on kerätä tietoa siitä, miten nuoret, jotka ovat joutuneet vaihtamaan sijaishuoltoapaikkaa useaan otteeseen, ovat kokeneet oman asiakkuutensa lastensuojelussa. Olen kiinnostunut siitä, miten nuoret kokevat eri sijaishuoltoapaikkojen muokanneen heidän minäkuvaansa ja elämäänsä ja miten he ovat koneet sijaishuoltoapaikasta toiseen siirtymisen. Tutkimuksen tavoitteena on kuulla nuoria ja antaa heille mahdollisuus kertoa omin sanoin omasta elämästään.

Tutkimukseen osallistuminen on nuorille vapaaehtoista ja luottamuksellista. Nuori ja hänen perheensä eivät ole tunnistettavissa lopullisesta tutkimuksesta. En tule tutkimuksessa käyttämään heidän oikeita nimiään tai asuinpaikkojaan. Haastatteluissa esiin tulleet asiat eivät myöskään tule nuorten sijaishuoltoapaikan, eikä sosiaalityöntekijän tietoon. Tutkimuksen valmistuttua haastatteluaineisto hävitetään.

Haastatteluun osallistuminen voi olla nuorelle tunteita herättävä kokemus. Jokaisen nuoren kohdalla varmistan, että hänellä on haastattelun jälkeen mahdollisuus halutessaan puhua turvalliseksi kokemansa aikuisen kanssa, esimerkiksi sijaishuoltoapaikan omaohjaajan.

Tutkimus valmistuu vuoden 2009 loppuun mennessä. Toivon, että mikäli te ja lapsenne annatte luvan haastatteluun, se voitaisiin toteuttaa marraskuun aikana.

Mikäli haluatte tarkemmin puhua nuoren osallistumisesta tutkimuksen tekoon ja muihin tutkimukseen liittyviin kysymyksiin, vastaan niihin mielelläni. Yhteystietoni löytyvät kirjeen lopusta.

Ohessa lomake ja postimerkillä varustettu kirjekuori, jolla voitte antaa suostumuksenne nuoren haastatteluun osallistumiseen.

Vaasassa 11.11.2009

Ystävällisin terveisin,

Annukka Huuemonen
annukka.huuemonen@netikka.fi
p. 050-3540747
Vöyrinkatu 38 as 3
65100 Vaasa

Liite 2

Annan suostumukseni sille, että lapseni/ huollettavani _____ osallistuu Annukka Huumosen tekemään haastattelututkimukseen koskien katkenneita sijoituksia.

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Päivämäärä
